

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กนก วงษ์ตระหง่าน. คู่มือการเมืองไทย 2475-2525. เอกสารไฉเนียว.
 กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.
- เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์. "การปฏิวัติ 2475". สัปดาห์การเมือง ชัยอนันต์ สมุทวณิช,
 และคนอื่น ๆ บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2514.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. การเมืองและพรรคการเมืองของไทย. กรุงเทพมหานคร :
 โอเดียนสโตร์, 2511.
- จรูญ สุภาพ. หลักรัฐศาสตร์ภาคศึกษาร : แนวทฤษฎีและประยุกต์. (พิมพ์ครั้งที่).
 พระนคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2518.
- _____. สารานุกรมรัฐศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2518.
- จำลอง สาลีสังข์, และคนอื่น ๆ. พรรคการเมืองไทยและผลการเลือกตั้ง 19.
 กรุงเทพมหานคร : สหประชาพาณิชย์, 2519.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. การเมืองการบริหาร. กรุงเทพฯ : ดวงติการพิมพ์, 2523.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช, และ พีรศักดิ์ จันทร์วิรินทร์, บรรณาธิการ. ข้อมูลพื้นฐานกึ่งศตวรรษ
แห่งการเปลี่ยนแปลงการปกครองไทย. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาฯ ซิมพ์, 2525.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. คำบรรยายวิชาหลักรัฐศาสตร์ 1. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- _____. ยังเดิร์กกับทหารประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : ปรีชาการพิมพ์, 2526.
- เชาวน์วัศ สุตตภา. พรรคการเมือง. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2517.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร. หลักพรรคการเมือง. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2511.
- ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. พรรคการเมืองและบทบาทพรรคการเมือง. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิชย์,
 2524.

พงศ์เพ็ญ สกุนตารักษ์. ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร :
 โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2512.

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ. พรรคและกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร : สิกขิตสยาม, 2523.

ลิขิต อีร์เวคิน. "ปัญหาการเมืองไทยในอนาคต". การพัฒนาการเมืองไทย. ลิขิต
 อีร์เวคิน. บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิตยา, 2519.

สงม สุริยอินทร์. ประวัติ 11 นายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์, 2514.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. "พรรคการเมือง". การเมืองสำหรับประชาชน. เล่ม 7.
 พระนคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517.

สิริวัฒน์ เรืองวงษ์วาร. ประวัติศาสตร์การเมืองไทย. กรุงเทพฯ : สหบุรุษสาส์นการพิมพ์,
 2525.

เสน่ห์ จามริก. ปัญหาและอนาคตของเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคม
 สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2516.

หยุด แสงอุทัย. พรรคการเมือง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เศส, 2517.

_____. รัฐธรรมนูญเก่าใหม่และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับประชาธิปไตย. พระนคร :
 โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, 2513.

บทความ

จรรยา สุภาพ. "ปัญหาบางประการที่เกี่ยวเนื่องกับพรรคการเมือง". วารสารสังคมศาสตร์
 6 (เมษายน 2516) : 43, 45.

บรรพต วีระชัย. "พรรคการเมือง". รัฐาภิวัตน์ 16 (ตุลาคม 2517) : 114-118.

ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. "วิจารณ์ระบบพรรคการเมืองไทย". วารสารสังคมศาสตร์
 12 (มกราคม 2518) : 1-3, 5-7, 22-23.

_____. "บทบาทของทหารกับการพัฒนาทางการเมือง" กระมล ทองธรรมชาติ
 (รวบรวม), การเมืองการปกครอง. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สมาคม
 สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2513.

ประ เสริฐ บัณฑิตสุนทร. "พรรคการเมืองและสถิติการลงคะแนนเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร."
รัฐสภาสาร 4 (มกราคม 2497) : 67.

"สยามจดหมายเหตุ". ปีที่ 1 ฉบับที่ 27. (1-7 กรกฎาคม 2519).

____. ปีที่ 8 ฉบับที่ 7. (11-17 กุมภาพันธ์ 2526).

____. ปีที่ 8 ฉบับที่ 8. (18-24 กุมภาพันธ์ 2526).

____. ปีที่ 8 ฉบับที่ 10. (25 กุมภาพันธ์-3 มีนาคม 2526).

____. ปีที่ 8 ฉบับที่ 11. (4-10 มีนาคม 2526).

____. ปีที่ 8 ฉบับที่ 12. (11-17 มีนาคม 2526).

____. ปีที่ 8 ฉบับที่ 12. (7-13 เมษายน 2526).

____. ปีที่ 8 ฉบับที่ 21. (12-18 เมษายน 2526).

____. ปีที่ 8 ฉบับที่ 25. (6-12 พฤษภาคม 2526).

____. ปีที่ 8 ฉบับที่ 26. (13-19 พฤษภาคม 2526).

"สยามรัฐ". (15 เมษายน 2526).

สยามรัฐรายสัปดาห์. "แฟ้มรวบรวมความเคลื่อนไหวของพรรคกิจสังคม". (5 แฟ้ม).

2522-2526.

เอกสารอื่น ๆ

กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย. รายงานการวิจัยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร พ.ศ. 2522.

กลุ่มนิสิตนักศึกษาอาสาสมัครสังเกตุการเลือกตั้ง. ประเมินผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร 10 กุมภาพันธ์ 2512. กรุงเทพมหานคร : ศรีเมืองการพิมพ์, 2512.

ขจัตถัย นุรุษพัฒน์. "กำเนิดพรรคการเมืองในประเทศไทย". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
แผนกวิชาการปกครอง มัธยมศึกษาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510.

คณะกรรมการนิสิตคณะรัฐศาสตร์ 17 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. พรรคการเมือง. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2517.

งานทะเบียนประวัติและสถิติ ห้องสมุดรัฐสภาฯ "แฟ้มรวมทะเบียนประวัติสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎร"., 2522.

- ถวิล เป็เลียนศรี. "เสถียรภาพของรัฐบาลผสมของไทย ศึกษาเปรียบเทียบรัฐบาลชุด
ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช กับ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช". วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- ธงไชย แสงประดับ. "การศึกษาเปรียบเทียบพรรคการเมืองไทย ศึกษาเฉพาะกรณีพรรค
เสรีมนังคศิลา กับ พรรคสหประชาไทย". วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชา
การปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.
- ธาริณี ภาวะสุทธิการ. "ระบบเลือกตั้งและผลสะท้อนต่อพรรคการเมืองในประเทศไทย."
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2516.
- นพดล ศรีสุข. "บทบาทของรัฐสภาไทย พ.ศ.2518 ศึกษาการรวมกลุ่มและความขัดแย้ง."
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2520.
- พรรคกิจสังคม. คำแถลงนโยบาย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช พ.ศ.2518. เอกสารเผยแพร่
ของพรรคกิจสังคม. เอกสารโรงเบียว, 2524.
- _____. ปฏิญญาประชาคมของพรรคกิจสังคมในการเลือกตั้ง 2522. เอกสารเผยแพร่ของพรรค
กิจสังคม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชัยฤทธิ์, 2522.
- _____. ปรัชญาอุดมการณ์และจุดประสงค์ของพรรคกิจสังคม, เอกสารเผยแพร่ของพรรคกิจสังคม
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2517.
- _____. พรรคกิจสังคม : แนวนโยบายและวิธีดำเนินงาน, เอกสารเผยแพร่ของพรรคกิจสังคม.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชัยฤทธิ์, 2525.
- _____. วารสารพรรคกิจสังคมฉบับพิเศษ 2526. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยามรัฐ, 2526.
- ไพโรจน์ ไพธิวงศ์ และ สุวิทย์ สุทธิจิระพันธุ์. "จุดสารชุดเบื้องหลังเหตุการณ์ปัจจุบัน :
การเลือกตั้งทั่วไป มกราคม 2518." กรุงเทพฯ : วิทยาการ, 2518.
- มิศรา สตะเวทิน. "การก่อตัวของกลุ่มอิทธิพลในกระบวนการทางการเมืองไทย."
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2519.

- วราสิทธิ์ ไวจนพนดิษฐ์. "การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และผลสะท้อนการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- วิทย์มา ภาภาศิริกุล. "ระบบพรรคการเมืองของไทย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2514.
- วีรัตน์ แก้วกล้า, ร.อ. "พรรคการเมืองกับการสร้างผู้นำทางการเมือง". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.
- สมพร ไข้ม่างยาง. "สถานิติบัญญัติแห่งชาติชุดที่ 2 พ.ศ.2516". วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง มหาบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519.
- สุรพันธ์ หับสุวรรณ. "ความล้มเหลวของประชาธิปไตยในประเทศไทยระหว่าง 14 ตุลาคม 2516 ถึง 6 ตุลาคม 2519." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523.
- สำนักเลขาธิการรัฐสภา. "รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญ", 2522-2525.
- _____. "รายงานการประชุมรัฐสภา สมัยสามัญ", 2522-2526.
- อมร ราชนรงค์. "ค่านิยมทางสังคมและทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกรัฐสภาไทย พ.ศ.2522." วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.
- อุษา ว่องวงศ์ภาพ. "ภูมิหลัง แรงจูงใจและพื้นฐานอำนาจนักรการเมืองในระบบประชาธิปไตย." วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัมภาษณ์

ปราโมทย์ เจริญเลื่อน . เจ้าหน้าที่ประสานงานรัฐสภาพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์,

6 กันยายน 2526.

เสมีย์ แดงวัง . หัวหน้าสำนักงานพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2526.

สุบิน ปิ่นขยัน . นายทะเบียนพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 12 กันยายน 2526.

สุเทพ อัดฉากร . หัวหน้าฝึกอบรมวิสวกรสังคมพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 13 กันยายน 2526.

สวัสดิ์ คำประกอบ . รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 15 กันยายน 2526.

เกษม สิริสัมพันธ์ . รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2526.

บรม ดันเตียร . รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 9 ตุลาคม 2527.

ทองหยด จิตตะวีระ . รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2526.

โกศล ไกรฤกษ์ . รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2526.

บุญชู ไจรนเสถียร . อดีตรองหัวหน้าพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2527.

พงษ์ สารสิน . เลขานุการพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2527.

สิกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. หัวหน้าพรรคกิจสัง สัมภาษณ์, 7 สิงหาคม 2527.

บุญเท่ง ทองสวัสดิ์ . รองหัวหน้าพรรคกิจสังคม สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2527.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Bibliography

Books

- Almond, Gabriel A. Comparative Politics. Boston and Toronto : Little Brown and Company, 1966.
- Almond, Gabriel A. and Coleman, James S. (eds.) The Politics of Developing Areas. Princeton : Princeton University Press, 1964.
- Avery, L. Parties and Politics. New York : Alford Knopf, 1958.
- Dahl, Robert A. Modern Political Analysis. Second Edition. Englewood Cliffs, New Jersey prentice-Hall, 1970.
- Duverger, Maurice. Party Politics and Pressure Groups. Nelson's University Paperback. 1972.
- _____. Political Parties : Their Organization and Activities in the Modern State. London : Methuen, 1964.
- Huntington, Samuel P. "Patterns of Violence in World Politics" in Changing Patterns of Military Politics. ed. by Huntington, Samuel P. New York : Free Press, 1962.
- _____. "Political Development and Political Decay" in Political Modernization : A Reader in Comparative Political Change. ed. by Welch, Claude E., Jr. Belmont : Wadsworth Publishing, 1967.
- _____. Political Order in Changing Society. New Haven : Yale University Press, 1969.
- Key, V.O., Jr. Politics, Parties and Pressure Groups. New York : Crowell, 1958.

- La Palombara, Joseph., and Weiner, Myron. eds. Political Parties and Political Development. Princeton : Princeton University Press, 1966.
- Macridis, Roy C. Political Parties : Contemporary, Trends and Ideas. New York : Harper and Row, 1967.
- Michels, Robert. Political Parties. New York : McMillan Co., 1962.
- _____. Political Parties : A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy. New York : Free Press, 1968.
- Seligman, Edwin, eds. Encyclopedia of the Social Science. Vol.XI. New York : McMillan Co., 1950.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

ข้อบังคับ

พรรคกิจสังคม

พ.ศ. 2527

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงข้อบังคับพรรคกิจสังคม พ.ศ. 2525 ให้เหมาะสม
กับสภาวการณ์และทันสมัยขึ้น

หัวหน้าพรรค โดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่จึงให้ประกาศใช้ข้อบังคับพรรค
กิจสังคม พ.ศ. 2527 ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ข้อบังคับนี้ เรียกว่า "ข้อบังคับพรรคกิจสังคม พ.ศ. 2527"

ข้อ 2 ให้ยกเลิกข้อบังคับพรรคกิจสังคม พ.ศ. 2525 และให้ใช้ข้อบังคับพรรค
กิจสังคม พ.ศ. 2527 แทน

หมวด 1

ชื่อ เครื่องหมาย ที่ตั้งสำนักงานใหญ่

ปรัชญา และจุดประสงค์ของพรรค

ข้อ 3 พรรคนี้มีชื่อว่า พรรคกิจสังคม เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า SOCIAL ACTION PARTY

ข้อ 4 เครื่องหมายของพรรค เป็นรูปวงกลม วงกลมนอกเป็นรูปหันเฟือง วงกลม
ในมีรูปเคียวขวี่วงกลมอยู่ด้านล่าง ตรงกลาง เป็นรูปรวงข้าวที่กำลังเติบโตสามรวง

ข้อ 5 สำนักงานใหญ่ของพรรคตั้งอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร

ข้อ 6 ปรัชญามูลฐานของพรรค คือ

(1) คำเนิการเพื่อให้สังคมของไทยเป็นชาติประชาธิปไตยที่มี
พระมหากษัตริย์เป็นประมุข เป็นชาติที่ทันสมัยและธำรงรักษาสถาบันแห่งชาติ

(2) มุ่งสร้างสังคมให้เป็นสังคมที่สุจริต ที่เป็นธรรม ที่มีวินัยโดยมีรัฐบาล
ที่มีประสิทธิภาพ

(3) ส่งเสริม เสรีภาพของปัจเจกชน ธำรงความเสมอภาคในกฎหมาย
อำนวยความเสมอภาคในโอกาสและกระจายแจกจ่ายโภคทรัพย์อย่าง เป็นธรรม

(4) ค่าเป็นการให้คนทุกหมู่เหล่าต้องมีปัจจัยสี่ในการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอรวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ ที่จำเป็นด้วย

(5) ยึดมั่นและถือปฏิบัติตามนโยบายอย่างเคร่งครัด

ข้อ 7 จุดประสงค์ของพรรคได้แก่ การสร้างสังคมให้ทันสมัยตามแนวปรัชญาของพรรคทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการพัฒนาสังคมไปสู่อารยะธรรมอย่างแท้จริง

หมวด 2

สมาชิกภาพ

ข้อ 8 บุคคลที่เข้า เป็นสมาชิกของพรรคต้องมีคุณสมบัติต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์
- (3) ไม่เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

ข้อ 9 สมาชิกของพรรค มีสองประเภท คือ

- (1) สมาชิกสามัญ
- (2) สมาชิกระดับบริหาร

ข้อ 10 สมาชิกสามัญได้แก่ สมาชิกที่ยื่นใบสมัครต่อเลขาธิการพรรค หรือเลขาธิการสาขาพรรค และคณะกรรมการบริหารของพรรคอนุมัติให้รับ เข้า เป็นสมาชิกได้

การสมัคร เป็นสมาชิกสามัญต้องมีสมาชิกระดับบริหารอย่างน้อยสองคนลงชื่อรับรอง

ข้อ 11 สมาชิกระดับบริหารได้แก่สมาชิกดังต่อไปนี้

- (1) สมาชิกสามัญที่ได้รับการเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- (2) สมาชิกสามัญที่ได้รับเลือกโดยคณะกรรมการบริหารของพรรค
- (3) สมาชิกสามัญที่ได้รับเลือกจากสมาชิกสามัญของพรรคในแต่ละจังหวัด

สมาชิกระดับบริหารถือว่าเป็นผู้แทนสมาชิก

ข้อ 12 ในการเลือกสมาชิกสามัญเป็นสมาชิกระดับบริหาร ตามข้อ 11 (2) ให้คณะกรรมการบริหารของพรรค เลือกสมาชิกระดับบริหารจำนวนไม่เกินหนึ่งร้อยยี่สิบคนจากสมาชิก

สามัญทั่วไป โดยมีกรรมการบริหารอย่างน้อยสองคนร่วมกันลงชื่อรับรอง และได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมของคณะกรรมการบริหาร

ข้อ 13 ในการเลือกสมาชิกระดับบริหาร ตามข้อ 11 (3) ให้สมาชิกสามัญในแต่ละจังหวัดที่มีสมาชิกสามัญไม่น้อยกว่าสามร้อยคน เลือกสมาชิกระดับบริหารได้สองคน และเพิ่มอีกหนึ่งคนต่อทุก ๆ จำนวนสมาชิกสามัญในจังหวัดสองพันคน แต่จังหวัดหนึ่งจะมีสมาชิกระดับบริหารรวมกันทั้งสิ้นได้ไม่เกินห้าคน

ข้อ 14 สมาชิกระดับบริหารตามข้อ 12 และ ข้อ 13 เมื่อได้รับเลือกแล้วให้มีอายุสองปี นับแต่วันที่หัวหน้าพรรคลงนามแต่งตั้ง

ข้อ 15 สมาชิกภาพของสมาชิกสามัญสิ้นสุดลง เมื่อ

- (1) ตาย
- (2) ลาออกนับแต่วันที่ยื่นหนังสือลาออกต่อหัวหน้าพรรค
- (3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองอื่นในขณะเดียวกัน
- (4) คณะกรรมการบริหารมีมติให้ออกตามข้อ 33
- (5) ค้างชำระค่าบำรุงนาน เกินกว่าหนึ่งปี
- (6) ถูกจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุด ทั้งนี้ เว้นแต่ความผิดลหุโทษ หรือ

ความผิดที่มีกำหนดโทษขึ้นลหุโทษ หรือความผิดอันได้กระทำโดยประมาท

การขอกลับ เป็นสมาชิกใหม่หลังจากสิ้นสมาชิกภาพ เพราะเหตุใน (5) ย่อมกระทำได้หลังจากชี้แจง เหตุผลต่อคณะกรรมการบริหารจนเป็นที่พอใจแล้ว

ข้อ 16 การ เป็นสมาชิกระดับบริหารสิ้นสุดลงเมื่อ

- (1) สมาชิกภาพของสมาชิกสามัญสิ้นสุดลงตามข้อ 15
- (2) ลาออกจากสมาชิกระดับบริหาร นับตั้งแต่วันที่ยื่นหนังสือลาออกต่อหัวหน้าพรรค
- (3) เมื่อครบอายุตามวาระสองปี ตามข้อ 14

ให้สมาชิกระดับบริหารตามข้อ 11 (1) ผู้สิ้นสภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ยังคง เป็นสมาชิกระดับบริหารต่อไปอีกสองปี นับแต่วันสิ้นสภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ข้อ 17 เมื่อสมาชิกระดับบริหารตามข้อ 12 และข้อ 13 ว่างลง ให้มีการเลือกแทนตามวิธีการในข้อ 12 และข้อ 13 เว้นแต่อายุการเป็นสมาชิกระดับบริหารตามวาระสองปีจะเหลือไม่ถึง เก้าสิบวัน

สมาชิกระดับบริหารที่ได้รับเลือกมาแทนนั้นให้อยู่ในตำแหน่งได้เท่าอายุที่
เหลือตามวาระ

สมาชิกระดับบริหารที่ออกตามวาระมีสิทธิได้รับเลือกตั้งให้ เป็นสมาชิกระดับ
บริหารอีกได้

หมวด 3

คำบำรุง

ข้อ 18 สมาชิกสามัญจะต้องชำระคำบำรุง เป็นจำนวนเงินห้าสิบบาทต่อปี
ส่วนสมาชิกระดับบริหารจะต้องชำระคำบำรุง เป็นจำนวนเงินห้าร้อยบาทต่อปี

ข้อ 19 คำบำรุงต้องชำระ เหนือบัญชีก่อนวันมีตราประจำตัวสมาชิกหมดอายุ

หมวด 4

สิทธิและหน้าที่ของสมาชิก

ข้อ 20 สมาชิกมีสิทธิแสดงความคิดเห็นส่วนตัว และอภิปรายในขอบเขตของ
กฎหมายและข้อบังคับพรรค

ข้อ 21 สมาชิกมีสิทธิได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกระดับบริหารหรือคณะกรรมการบริหาร

ข้อ 22 สมาชิกมีสิทธิได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้ง

ข้อ 23 สมาชิกมีหน้าที่เผยแพร่ผลงานและกิจการของพรรค

ข้อ 24 สมาชิกมีหน้าที่รักษาวินัยและจรรยาบรรณของพรรค

ข้อ 25 สมาชิกมีหน้าที่รับผิดชอบกิจการของพรรค และยึดมั่นในอุดมการณ์ของพรรค

หมวด 5

ความรับผิดชอบของพรรคการเมืองคือสมาชิก

ข้อ 26 พรรคมีความรับผิดชอบต่อสมาชิกในอันที่จะพัฒนาบุคคล และให้การช่วยเหลือ
ตามที่พรรค เห็นสมควร

ข้อ 27 พรรคจะเสริมสร้างความเป็นธรรมแก่สมาชิกในกรอบแห่งกฎหมาย และ
ข้อบังคับพรรค

ข้อ 28 พรรคจะส่งเสริมและปลูกฝังความสำนึกทางการเมือง และการปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยแก่สมาชิก

หมวด 6

วินัยและจรรยาบรรณของสมาชิก

ข้อ 29 สมาชิกต้องรักษาวินัยและปฏิบัติตามข้อบังคับพรรค ระเบียบและคำสั่ง
ของคณะกรรมการบริหารโดยเคร่งครัด

ข้อ 30 สมาชิกจะต้องไม่ประพฤติดนท้ เป็นที่เสื่อมเสียแก่พรรค

ข้อ 31 สมาชิกจะต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดการแตกแยกความสามัคคี
ในพรรค

ข้อ 32 สมาชิกคนใดกระทำการอันนำมาซึ่งความเสื่อมเสียต่อพรรค หรือฝ่าฝืน
ข้อบังคับพรรค ระเบียบหรือคำสั่งของคณะกรรมการบริหาร จะต้องได้รับโทษตามที่คณะกรรมการ
บริหารจะเป็นผู้กำหนด ตามข้อ 33

ข้อ 33 โทษ

(1) ตักเตือน

(2) ภาคทัณฑ์

(3) ตัดสิทธิบางประการ

(4) ให้ออก

ข้อ 34 ในการพิจารณาข้อกล่าวหาในการกระทำความผิดของสมาชิก ให้กระทำ
ต่อหน้าสมาชิกผู้นั้น เว้นแต่สมาชิกผู้ถูกกล่าวหาจงใจขาดนัดไม่ปรากฏตัวต่อหน้าคณะกรรมการ
บริหารในระหว่างที่มีการพิจารณาโทษ และมีได้แจ้ง เหตุขัดข้องให้เป็นที่พอใจของคณะกรรมการ
บริหาร

กรณีผู้ถูกกล่าวหา เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การพิจารณาข้อกล่าวหาจะต้อง
กระทำต่อหน้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้น

ในการที่จะมีคำสั่งตามข้อ 33 (4) ในกรณีที่สมาชิกผู้นั้นดำรงตำแหน่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยต้องมีติดด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหาร และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค การลงมติตามวรรคนี้ให้ลงคะแนนเสียงโดยวิธีเปิดเผยเท่านั้น

หมวด 7

การประชุม

ส่วนที่ 1

การประชุมสามัญของพรรค

ข้อ 35 คณะกรรมการบริหารต้องจัดให้มีการประชุมสามัญประกอบด้วยกรรมการบริหารและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค ก่อนวันที่จะมีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภาอย่างน้อยหนึ่งวัน ทุกครั้งที่มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภา ส่วนในระหว่างปิดสมัยประชุมสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภา ให้มีการประชุมสามัญอย่างน้อย เดือนละหนึ่งครั้ง

นอกเหนือจากวันประชุมดังกล่าวในวรรคแรก คณะกรรมการบริหารหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสาม จะเสนอให้มีการประชุมวิสามัญก็ได้

ข้อ 36 คณะกรรมการบริหารอาจเชิญสมาชิกสามัญให้เข้าร่วมประชุมได้

ข้อ 37 การประชุมสามัญและวิสามัญต้องมีคณะกรรมการบริหารและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค เข้าร่วมประชุมร่วมกันไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่ง จึงจะ เป็นองค์ประชุม

ในกรณีที่องค์ประชุม ให้ประธานการประชุมสั่ง เลิกประชุมได้ เมื่อเวลานัดประชุมล่วงไปเกินกว่าสามสิบนาทีแล้ว หรืออาจปรึกษาหารือกันต่อไปได้ไม่ถึง เป็นการประชุม

ข้อ 38 ให้เลขาธิการพรรคแจ้งกำหนดการประชุมและระเบียบวาระการประชุมสามัญเป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสามวันก่อนวันประชุม ส่วนกรณีการประชุมวิสามัญ ให้แจ้งล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวันก่อนวันประชุม

ข้อ 39 หัวหน้าพรรค เป็นประธานในที่ประชุมสามัญหรือวิสามัญ หากหัวหน้าพรรคไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ รองหัวหน้าพรรคอาวุโสทำหน้าที่ เป็นประธานแทน

ข้อ 40 สมาชิกระดับบริหารมีสิทธิ เสนอญัตติต่อเลขาธิการพรรคก่อนกำหนดการประชุมสามัญหรือวิสามัญไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน และต้องมีสมาชิกระดับบริหารลงชื่อรับรองไม่น้อยกว่ายี่สิบคน

ข้อ 41 ในการประชุมสามัญและวิสามัญของพรรค กรรมการบริหารและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค มีสิทธิออกเสียงคนละหนึ่งเสียง มติใด ๆ ของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์

ข้อ 42 ที่ประชุมสามัญและวิสามัญพึงดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) รับรองรายงานการประชุม
- (2) คณะกรรมการบริหารรายงานกิจการต่าง ๆ และความก้าวหน้าของพรรคในช่วงที่ผ่านมา
- (3) พิจารณาระเบียบวาระการประชุมของสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐสภา
- (4) พิจารณาญัตติของสมาชิก
- (5) เรื่องอื่น ๆ (ถ้ามี)

ส่วนที่ 2

การประชุมใหญ่ของพรรค

ข้อ 43 คณะกรรมการบริหารต้องจัดให้มีการประชุมสมาชิกระดับบริหารซึ่งเป็นผู้แทนสมาชิก เป็นการประชุมใหญ่อย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง และในการประชุมใหญ่ครั้งแรกของปีต้องจัดให้มีขึ้นไม่ช้ากว่าเดือนมิถุนายน

สมาชิกระดับบริหารไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกระดับบริหารทั้งหมดมีสิทธิเสนอให้เปิดประชุมใหญ่ได้

ให้หัวหน้าพรรคเป็นประธานในที่ประชุมใหญ่ หากหัวหน้าพรรคไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองหัวหน้าพรรคอาวุโสทำหน้าที่เป็นประธานแทน

ข้อ 44 ให้เลขาธิการพรรคแจ้งกำหนดการประชุมใหญ่ และระเบียบวาระการประชุมใหญ่ไปยังสมาชิกระดับบริหาร ซึ่งเป็นผู้แทนสมาชิก เป็นลายลักษณ์อักษรล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนการประชุม

ข้อ 45 การประชุมใหญ่ต้องมีสมาชิกระดับบริหารซึ่ง เป็นผู้แทนสมาชิก เข้าประชุม ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกระดับบริหารทั้งหมด จึง เป็นองค์ประชุม

ข้อ 46 ที่ประชุมใหญ่พึงดำเนินการดังต่อไปนี้

- (1) รับทราบรายงานกิจการและความก้าวหน้าของพรรคที่คณะกรรมการบริหาร เสนอ
- (2) พิจารณาญัตติที่ได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการบริหาร
- (3) เลือกตั้งกรรมการบริหารทั้งคณะหรือแทนตำแหน่งว่าง
- (4) กำหนดหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายพรรค
- (5) กำหนดหรือเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรค
- (6) พิจารณาขบถของพรรค
- (7) เรื่องอื่น ๆ (ถ้ามี)

ข้อ 47 สมาชิกระดับบริหารคนหนึ่งมีสิทธิออกเสียงได้หนึ่งเสียง มติใด ๆ ของ ที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์

หมวด 8

คณะกรรมการบริหาร

ข้อ 48 ให้คณะกรรมการบริหารของพรรคมีจำนวนสี่สิบเอ็ดคน ประกอบด้วย หัวหน้าพรรค รองหัวหน้าพรรคจำนวนสิบคน เลขานุการพรรค รองเลขานุการพรรคจำนวนสี่คน โฆษกพรรค รองโฆษกพรรคจำนวนสองคน เทรย์ยูนิค นายทะเบียน และคณะกรรมการบริหารอื่นอีก จำนวนยี่สิบคน

ข้อ 49 การ เลือกตั้งคณะกรรมการบริหารให้ดำเนินการดังนี้

- (1) คณะกรรมการบริหารต้องเลือกจากสมาชิกระดับบริหาร โดยให้ ที่ประชุมใหญ่เลือกหัวหน้าพรรคก่อนและเลือกกรรมการบริหารอีกยี่สิบคน
- (2) ให้หัวหน้าพรรค เสนอชื่อบุคคลผู้เหมาะสม เป็นกรรมการบริหาร อีก ยี่สิบคน ต่อที่ประชุมใหญ่เพื่อให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณา เลือก เป็นกรรมการบริหาร
- (3) ให้ที่ประชุมใหญ่เลือกกรรมการบริหารทั้งสี่สิบคนดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ตามข้อ 48 โดยให้หัวหน้าพรรค เป็นผู้เสนอชื่อ

ข้อ 50 ปกติคณะกรรมการบริหารอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี แต่ถ้ามีการเลือกตั้งทั่วไปคณะกรรมการบริหารต้องจัดให้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารชุดใหม่ขึ้นภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันเลือกตั้งทั่วไป หรือในกรณีสถานการณ์ไม่ปกติให้กรรมการชุดเดิมปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะเลือกตั้งกรรมการบริหารชุดใหม่

กรรมการที่ออกตามวาระดังกล่าว มีสิทธิได้รับเลือกให้เป็นกรรมการได้อีก

ข้อ 51 ในกรณีที่ตำแหน่งกรรมการบริหารว่างลงก่อนครบวาระ คณะกรรมการบริหารจะแต่งตั้งสมาชิกระดับบริหารให้รักษาการในตำแหน่งที่ว่างก็ได้

กรรมการบริหารพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

- (1) ออกตามวาระ
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) สมาชิกภาพสิ้นสุดลง หรือพ้นจากการ เป็นสมาชิกระดับบริหาร

ข้อ 52 คณะกรรมการบริหารมีหน้าที่ดังนี้

- (1) เผยแพร่ปรัชญา อุดมการณ์ จุดประสงค์และแผนปฏิบัติการตามนโยบายของพรรค
- (2) เสนอรายงานกิจการของพรรคต่อที่ประชุมสามัญของพรรค
- (3) ควบคุมดูแลกิจการต่าง ๆ ให้เป็นไปตามข้อบังคับและนโยบายของพรรคตลอดจนออกระเบียบ และจัดตั้งหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติงานให้เป็นไปตามข้อบังคับและนโยบายของพรรค
- (4) จัดหาและดูแลรักษาทุนและทรัพย์สินต่าง ๆ ของพรรค เพื่อดำเนินงานตามนโยบายของพรรค รวมทั้งการระดมทรัพยากรเสี่ยงเลือกตั้ง
- (5) พิจารณาและวินิจฉัยการรับสมาชิกทุกประเภท
- (6) อนุรักษ์ไว้ซึ่งวินัยของพรรค และวางระเบียบว่าด้วยวินัยสำหรับสมาชิก
- (7) แต่งตั้งคณะกรรมการ เพื่อปฏิบัติการใด ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อพรรค และให้คณะกรรมการมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ หรือคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือคณะกรรมการได้
- (8) วางระเบียบต่าง ๆ เพื่อควบคุมการจ้างและการแต่งตั้งการปฏิบัติหน้าที่ การถอดถอน หรือปลดลูกจ้างของพรรค

(9) พิจารณาจัดตั้งรัฐบาล เมื่อได้รับเสียงข้างมากในสภา และจัดตั้งรัฐบาลเงา เมื่อมีเสียงข้างน้อยในสภา

(10) กำหนดวิธีการ และพิจารณาคัดเลือกสมาชิกเพื่อส่งเข้าสมัครรับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมทั้งการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

(11) กำหนดอำนาจหน้าที่ให้กรรมการบริหารแต่ละคนปฏิบัติ

ข้อ 53 กรณีจำเป็น คณะกรรมการบริหารจะแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาเรื่องใด ๆ ก็ได้

ข้อ 54 ในกรณียุบเลิกพรรคตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 มาตรา 49 ให้กรรมการบริหารพรรคประชุมพิจารณาโอนทรัพย์สินที่เหลืออยู่หลังจากได้หักหนี้สิน และชำระค่าใช้จ่ายในการชำระบัญชีแล้วให้แก่สภาภาษาไทย

หมวด 9

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการบริหาร

ข้อ 55 หัวหน้าพรรคมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- (1) ลงชื่อรับรองมติของคณะกรรมการบริหาร
- (2) เรียกประชุมคณะกรรมการบริหาร
- (3) เป็นประธานในที่ประชุมคณะกรรมการบริหาร
- (4) เป็นประธานในที่ประชุมสามัญ วิสามัญ และประชุมใหญ่
- (5) อำนาจหน้าที่อื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการบริหาร หรือจากที่ประชุมสามัญของพรรค

(6) พิจารณาแต่งตั้งที่ปรึกษาพรรค

ข้อ 56 ในกรณีที่หัวหน้าพรรคไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ ให้รองหัวหน้าพรรคปฏิบัติหน้าที่แทน ในกรณีที่หัวหน้าพรรคและรองหัวหน้าพรรคไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้คณะกรรมการบริหาร เลือกกรรมการบริหารคนใดคนหนึ่งขึ้น เพื่อปฏิบัติหน้าที่แทนหัวหน้าพรรคชั่วคราวได้

ข้อ 57 รองหัวหน้าพรรคมีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบตามที่หัวหน้าพรรคหรือคณะกรรมการบริหารมอบหมาย

ข้อ 58 เลขธิการพรรคมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- (1) การเรียกประชุมสามัญ วิสามัญ และประชุมใหญ่ของพรรค และเรียกประชุมกรรมการบริหารตามคำสั่งของหัวหน้าพรรค
- (2) การแจ้งให้สมาชิกทุกประเภททราบถึงความเคลื่อนไหวของพรรค และมติที่สำคัญ ๆ ของคณะกรรมการบริหาร
- (3) การแจ้งกำหนดเวลา สถานที่ และระเบียบวาระการประชุมของคณะกรรมการบริหาร หรือของพรรคการเมือง เป็นลายลักษณ์อักษรให้กรรมการบริหารหรือสมาชิกทราบล่วงหน้าตามกำหนดในข้อบังคับ
- (4) การได้คอบจกหมายทุกชนิดตามคำสั่งของคณะกรรมการบริหาร เก็บรักษารายงานการประชุมสามัญ และวิสามัญของพรรค รวมทั้งรายงานการประชุมใหญ่และรายงานการประชุมคณะกรรมการบริหาร
- (5) การควบคุมดูแลสำนักงานพรรค และการบริหารงานของสำนักงานพรรค

ข้อ 59 รองเลขธิการพรรค มีหน้าที่ช่วยงานในหน้าที่และความรับผิดชอบของเลขธิการพรรคตามที่เลขธิการพรรคมอบหมายและในกรณีที่เลขธิการพรรคไม่อยู่ หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองเลขธิการพรรคปฏิบัติหน้าที่แทน

ข้อ 60 เทรย์ญิกมีหน้าที่ดังนี้

- (1) การรับผิดชอบการเงินและการบัญชีของพรรค
- (2) การเดือนให้สมาชิกชำระค่าบำรุงที่ค้าง
- (3) การเปิดบัญชีกับธนาคารตามคำสั่งของคณะกรรมการบริหาร
- (4) การลงนามส่งจ่ายเงินร่วมกับหัวหน้าพรรค หรือรองหัวหน้าพรรค
- (5) การจัดทำงบดุลและแถลงฐานะการเงินของพรรคคือที่ประชุมใหญ่ของพรรค
- (6) การรายงานการค้างชำระค่าบำรุงของสมาชิกต่อคณะกรรมการบริหาร
- (7) การจัดทำงบประมาณประจำปี

ข้อ 61 นายทะเบียนมีหน้าที่ดังนี้

- (1) การรับสมัครสมาชิกพรรค
- (2) การจัดทำและรักษาทะเบียนสมาชิก
- (3) การออกบัตรประจำตัวให้แก่สมาชิก
- (4) การเดือนสมาชิกให้ค้ออายุบัตรประจำตัว
- (5) การแจ้งให้สมาชิกที่พ้นจากการ เป็นสมาชิกพรรคทราบ

ข้อ 62 โฆษกพรรคมีหน้าที่ดังนี้

- (1) การแถลงข่าวความเคลื่อนไหวและมติของพรรค และมติของคณะกรรมการบริหารตามมติของคณะกรรมการบริหาร
  - (2) การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่กิจกรรม ผลงานและนโยบายของพรรค
- ให้รองโฆษกพรรค มีหน้าที่ช่วยงานในหน้าที่และความรับผิดชอบของโฆษกพรรคตามที่โฆษกพรรคมอบหมายและในกรณีที่โฆษกพรรคไม่อยู่หรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองโฆษกพรรคปฏิบัติหน้าที่แทน

หมวด 10

การจัดตั้งสาขาพรรค

ข้อ 63 ในท้องที่ใด ๆ เมื่อมีสมาชิกสามัญของพรรคตั้งแต่หนึ่งร้อยคนขึ้นไปพร้อมที่จะจัดตั้งสาขาพรรคขึ้น ก็ให้ผู้นั้นเริ่มก่อตั้งไม่น้อยกว่าเจ็ดคนยื่นขออนุมัติต่อคณะกรรมการบริหารของพรรค

คณะกรรมการบริหารของพรรคมีอำนาจอนุมัติในการจัดตั้งและยุบ เลิกสาขาพรรคตามที่เห็นสมควร

ข้อ 64 สาขาพรรคแต่ละสาขา ต้องมีคณะกรรมการบริหารสาขาพรรค จำนวนไม่น้อยกว่าเจ็ดคน และไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย

- (1) ประธาน
- (2) รองประธาน
- (3) เลขานุการ
- (4) เภรัญญิก
- (5) นายทะเบียน และ
- (6) กรรมการอื่น

กรรมการบริหารสาขาพรรคอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปี กรรมการที่ออกตามวาระดังกล่าวมีสิทธิได้รับเลือกให้เป็นกรรมการอีกได้

ข้อ 65 คณะกรรมการบริหารสาขาพรรคตามข้อ 64 ให้ที่ประชุมใหญ่ของสมาชิกสามัญในสาขาพรรคนั้น เป็นผู้เลือกตั้งจากสมาชิกสามัญในสาขาพรรค

ข้อ 66 เมื่อได้อนุมัติให้จัดตั้งสาขาพรรคได้แล้ว ให้มีการประชุมใหญ่สมาชิกสาขา เป็นครั้งแรกภายในสามสิบวัน เพื่อดำเนินกิจการ

ข้อ 67 คณะกรรมการบริหารสาขาพรรคมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

(1) บริหารกิจการของสาขาพรรคตามที่คณะกรรมการบริหารของพรรคได้ กำหนดไว้

(2) ทหาสมาชิกพรรค เพิ่มเติม

(3) บริหารการเงินของสาขาพรรคตามที่คณะกรรมการบริหารของพรรค กำหนด

(4) เผยแพร่ปรัชญา อุดมการณ์ นโยบาย จุดประสงค์และกิจการของพรรค

ข้อ 68 ให้คณะกรรมการบริหารสาขาพรรคจัดให้มีการประชุมใหญ่ของสมาชิกสามัญ ในสาขาพรรคอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เพื่อแสดงผลงานในรอบปี พิจารณารับรองงบดุล พิจารณา เลือกตั้งสมาชิกระดับบริหารตามข้อ 13 และกิจการอื่น ๆ

ส่วนการประชุมสามัญหรือวิสามัญ และการประชุมคณะกรรมการบริหารสาขาพรรค ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการบริหารสาขาพรรคกำหนด

หมวด 11

การส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้ง

ข้อ 69 ในการเลือกตั้งทั่วไปแต่ละครั้งให้คณะกรรมการบริหาร แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการเลือกตั้งทั่วประเทศจำนวนไม่น้อยกว่าเจ็ดคน และให้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการเลือกตั้ง เขตจำนวนเขตละไม่น้อยกว่าเจ็ดคนประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในเขคนั้น ๆ เป็นหลักและสมาชิกอื่นอีกตามที่เห็นสมควร มีหน้าที่สรรหาสมาชิกของพรรคที่เหมาะสมส่งเข้ารับเลือกตั้ง เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และเสนอคณะกรรมการบริหารชี้ขาด เขตตามพรรคแรกให้เป็นไปตามประกาศพรรค

สำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแทนตำแหน่งที่ว่างให้คณะกรรมการบริหารพิจารณาตามที่เห็นสมควร

ในการเลือกตั้งคณะผู้บริหารท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือสมาชิกสภาท้องถิ่น ให้คณะกรรมการบริหาร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค ที่ได้รับเลือกตั้งมาจากท้องถิ่นนั้น และคณะกรรมการบริหารสาขาพรรค ในท้องถิ่นนั้นร่วมกันพิจารณา

ข้อ 70 ให้ที่ประชุมสามัญของพรรคพิจารณาความ เหมาะสมให้สมาชิกดำรง
ตำแหน่งทางการเมือง ตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นผู้มิอาจไล่ทางการเมือง
- (2) เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ
- (3) เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแก่พรรค

หมวด 12

การบริหารการคลังและการบัญชี

ข้อ 71 พรรคมีรายได้ดังต่อไปนี้

- (1) ค่าบำรุง
- (2) รายได้จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของพรรค
- (3) รายได้อื่นซึ่งไม่ขัดต่อกฎหมายพรรคการเมือง
- (4) ดอกเบี้ย

ข้อ 72 รายได้ที่ได้รับให้เจ้าหน้าที่การเงินของพรรคนำฝากธนาคาร หรือสถาบัน
การเงินที่มั่นคง โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหาร

ข้อ 73 รายจ่ายของพรรค

- (1) จ่ายตามงบประมาณประจำปี
- (2) จ่ายกรณีพิเศษซึ่งมิได้กำหนดในงบประมาณ

ข้อ 74 คณะกรรมการบริหาร เป็นผู้พิจารณาอนุมัติจ่ายกรณีพิเศษ

ข้อ 75 งบประมาณให้เริ่มวันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคม

ข้อ 76 คณะกรรมการบริหารมีอำนาจจัดสรร เงินให้สาขาพรรคตามความจำเป็น
เพื่อใช้จ่ายของสาขาพรรค

ข้อ 77 งบดุลประจำปีของพรรคพร้อมด้วยรายงานของผู้ตรวจสอบบัญชี ให้แสดงไว้
ที่เปิดเผยของสำนักงานใหญ่ของพรรค และนำเข้าชี้แจงที่ประชุมใหญ่รับทราบ

สาขาพรรคปฏิบัติ เช่นเดียวกันโดยอนุโลม และให้สำเนาของงบดุลของสาขาพรรคให้
คณะกรรมการบริหารของพรรคทราบ และไว้เป็นหลักฐานที่สำนักงานใหญ่

หมวด 13

การแก้ไขข้อบังคับพรรค

ข้อ 78 การแก้ไขข้อบังคับพรรค จะกระทำได้ก็แต่โดยมติของที่ประชุมใหญ่ของพรรค เท่านั้น

ข้อ 79 ผู้ติดขอแก้ไขข้อบังคับพรรค ให้เสนอโดยคณะกรรมการบริหารพรรค หรือถ้าสมาชิก เสนอจะต้องมีสมาชิกระดับบริหารรับรองไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคน และให้ยื่นต่อเลขาธิการพรรคก่อนวันประชุมใหญ่ของพรรคไม่น้อยกว่าสิบวัน

ให้เลขาธิการพรรคส่งผู้ติดนั้น ไปยังบรรดาสมาชิกระดับบริหารทุกคนล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวันก่อนวันประชุม

ข้อ 80 ผู้ติดขอแก้ไขข้อบังคับพรรคจะมีผลใช้บังคับก็ต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของที่ประชุมใหญ่ของพรรค

บทเฉพาะกาล

ข้อ 81 ภายใต้ข้อบังคับฉบับนี้ ให้คณะกรรมการบริหารและสมาชิกระดับบริหารที่เป็นอยู่ในวันที่ข้อบังคับฉบับนี้ใช้บังคับ ยังคง เป็นอยู่ต่อไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารชุดใหม่ ภายในหกสิบวัน นับแต่วันที่ข้อบังคับนี้มีผลใช้บังคับ

กรรมการบริหารผู้ได้รับเลือกตั้งให้เป็นกรรมการบริหารซ้ำอีกในวาระก่อน และจะต้องพ้นจากการเป็นสมาชิกระดับบริหารตามวาระก่อน ให้ยังคง เป็นสมาชิกระดับบริหารต่อไปอีกสองปี

ข้อ 82 ให้คณะกรรมการบริหารชุดปัจจุบันรักษาการไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารชุดใหม่

นับตั้งแต่วันที่นายทะเบียนพรรคการเมืองอนุมัติให้ใช้ข้อบังคับฉบับนี้ ให้ข้อบังคับพรรคกิจสังคม พ.ศ. 2527 นี้มีผลใช้บังคับ เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 25 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2527

ลงชื่อ คึกฤทธิ์ ปราโมช

(ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช)

หัวหน้าพรรคกิจสังคม

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์สำหรับกรรมการบริหารผู้ร่วมก่อตั้งพรรค

1. ข้อมูลเฉพาะตัวบุคคล อายุ ..... ปี บิดา ..... มารดา .....
 การศึกษาสูงสุด ..... สถานภาพทางครอบครัว .....
 อาชีพปัจจุบัน (ไม่นับอาชีพ ส.ส.) .....
 ประวัติการเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง .....
2. การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งพรรค
  - 2.1 อยากให้เล่าถึงเหตุการณ์ก่อนก่อตั้งพรรค
    - การรวมกลุ่มในสภาสนามม้า / การนัดหมาย / การประชุม / ผู้เข้าร่วม
    - ความคิดแรกเริ่ม การวางแผนและการดำเนินงานเพื่อจัดตั้งพรรค
    - โครงสร้างพรรคในระยะเริ่มแรก การแบ่งงาน ความรับผิดชอบ
  - 2.2 ข้อสังเกตถึงเหตุการณ์ก่อนก่อตั้งพรรค
    - บรรยากาศ ร่วมมือหรือขัดแย้ง
    - ปัญหาและอุปสรรค
3. การเลือกตั้ง 2518 และการเข้าร่วมรัฐบาลผสมครั้งแรก
  - 3.1 การวางแผนเพื่อการเลือกตั้ง / การแบ่งความรับผิดชอบ / การคัดเลือกตัวผู้สมัคร / เรื่องการหาเสียงและการเงิน / การประสานงาน
  - 3.2 นโยบายเพื่อการเลือกตั้ง 2518 ความเป็นมาและผู้ที่จัดทำ
  - 3.3 สภาพสภาภายหลังการเลือกตั้ง มีการแบ่งเป็นฝัก เป็นฝ่ายอย่างไรทหารวางตัวอย่างไร
  - 3.4 ตอนที่ประชาธิปไตยฟอรัมรัฐบาล กิจสังคมทำอะไร (เตรียมตัวเป็นฝ่ายค้านเต็มที่ หรือ แอบเคลื่อนไหวจัดตั้งรัฐบาลเหมือนกัน)
  - 3.5 การจัดตั้งรัฐบาลผสมโดยมีกิจสังคม เป็นแกนนำในตอนนั้นได้มีลำดับ เหตุการณ์ความ เป็นไปอย่างไร เพราะเหตุใดจึงให้กิจสังคมเป็นแกนกลาง และให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี
  - 3.6 ความสำเร็จและความล้มเหลวของรัฐบาล 2518 มีสาเหตุหรือปัจจัยอะไร (ปัจจัย ภายในพรรคร่วมรัฐบาล เหตุการณ์ภายนอก)

4. การเลือกตั้ง 2519 และผลกระทบต่อพรรคกิจสังคม
- 4.1 การเปลี่ยนแปลงของพรรคกิจสังคม เช่น มีผู้เข้าร่วมเพิ่มขึ้นมีมูลเหตุมาจากอะไร
  - 4.2 การวางแผนและการดำเนินการในการเลือกตั้งมีความแตกต่างจากปี 2518 หรือไม่ อย่างไร
  - 4.3 ผลการเลือกตั้งและความเปลี่ยนแปลงที่ตามมา (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ สมอบคก กิจสังคม ไม่ได้เป็นรัฐบาล)
  - 4.4 ความเห็นเกี่ยวกับรัฐบาลจตุรพรรคโดยประชาชนวิสัยเป็นแกนนำ
  - 4.5 ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูป 6 ตุลาคม 2519
5. การรวมตัวกันใหม่ในปี 2522 และการร่วมรัฐบาลเปรม 1 และ 3
- 5.1 พรรคได้มีการดำเนินการทางการเมืองอย่างไร หรือไม่ ในช่วงปฏิรูปการปกครอง เช่น การพบปะติดต่อกันระหว่างสมาชิก การปรึกษาหารือทางการเมือง
  - 5.2 การเกิดขึ้นมาใหม่ของพรรคกิจสังคม / บุคคลที่มาร่วมทั้งที่ตั้งเดิมและที่มาสมทบ มีใครบ้าง / การปรับปรุงแก้ไขแนวทางการต่อสู้เพื่อเอาชนะในการเลือกตั้ง / การปรับปรุงนโยบายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร
  - 5.3 การวางแผนเพื่อการเลือกตั้งแตกต่างจากครั้งก่อน ๆ อย่างไร
  - 5.4 ผลการเลือกตั้งที่ออกมาประสมความสำเร็จมากน้อยเพียงใดด้วยปัจจัยอะไร
  - 5.5 ทำไมกิจสังคมจึงไม่ได้เป็นรัฐบาลคอนนินทั้งที่เป็นพรรคใหญ่ที่สุด
  - 5.6 หน้าที่ในฐานะฝ่ายค้าน และการล้มรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ท่านได้มีส่วนเกี่ยวข้อง รู้เห็นอย่างไรหรือไม่
  - 5.7 เหตุผลในการเข้าร่วมรัฐบาล เปรม 1 สภาพปัญหาในรัฐบาลและเบื้องหลังของการลาออกจากรัฐบาล เปรม 1 และผลที่พรรคได้รับ
  - 5.8 ความพยายามในการเข้าร่วมรัฐบาล เปรม 3 เกิดจากใคร มีสาเหตุจิตใจอะไร ผลดีผลเสียในความเห็นของท่าน
6. การแก้ไขรัฐธรรมนูญมีนาคม 2526 และการเลือกตั้ง 18 เมษายน 2526
- 6.1 กรุณาเล่า เรื่องเหตุการณ์เกี่ยวกับการแก้ไขรัฐธรรมนูญ มีนาคม 2526 เห็นด้วยหรือคัดค้านอย่างไร แสดงให้เห็นความเป็นจริงอะไรบ้าง (เช่นการมีม็อบจับของทหาร ความโลเลของนักการเมือง การเข้ามาเกี่ยวข้องของสมรพการต่าง ๆ)

- 6.2 ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการยุบสภา เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2526 เพราะอะไร
- 6.3 หน้าที่ความรับผิดชอบและความเกี่ยวข้องของท่านกับการเลือกตั้ง เมษายน 2526
- 6.4 ความเห็นเกี่ยวกับผลของการเลือกตั้ง เมษายน 2526 สำเร็จด้วยดี หรือไม่ เป็นไปตามความมุ่งหวัง ด้วยเหตุผลหรือปัจจัยอะไร
- 6.5 ท่านได้มีส่วนร่วมรู้เห็นเกี่ยวกับดำเนินการเพื่อจัดตั้งรัฐบาลปัจจุบันในระบอบนี้หรือไม่ อย่างไร กรุณาเล่าและแสดงความคิดเห็นโดยละเอียดเท่าที่ทราบ
- 6.6 เมื่อผลการจัดตั้งรัฐบาลออกมาแล้วเป็นที่พอใจของท่านหรือไม่อย่างไร
7. ความเห็นเกี่ยวกับพรรคและบุคคลต่าง ๆ ในพรรค
- 7.1 เหตุผลที่ให้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรค
- 7.2 ท่านเห็นควรว่าใครควรจะเป็นผู้สืบทอดตำแหน่งทำหน้าที่หัวหน้าพรรคนี้ หาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ วางมือทางการเมือง
- 7.3 การเจริญเติบโตของพรรคในเวลาที่ผ่านมา เป็นที่พอใจของท่านหรือไม่ เพราะเหตุใด
- 7.4 ปัจจุบันพรรคกิจสังคมมีปัญหาภายในพรรคอะไรบ้าง รุนแรงมากน้อยเพียงใด และแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง
- ปัญหาการแบ่ง เป็นฝัก เป็นฝ่ายในพรรค
  - ปัญหาโครงสร้างและการบริหารงานของพรรค
  - ปัญหาเรื่องแหล่งสนับสนุนทางการเงิน
  - ปัญหาเกี่ยวกับการสร้างความนิยมและกิจกรรมของพรรค
8. ความเห็นเกี่ยวกับงานของพรรคในความรับผิดชอบของท่าน
- ท่านเคยมีตำแหน่งอะไรบ้างในพรรค แต่ละตำแหน่งรับผิดชอบหรือทำหน้าที่อะไรบ้าง ความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรคของการทำงาน
9. ความเห็นเกี่ยวกับนโยบายพรรค
- 9.1 อยากให้เล่าถึงนโยบายต่าง ๆ ของพรรคมีความเป็นมาอย่างไร เช่น เงินผัน ประกันราคาพืชผล เป็นต้น เริ่มคิดกันเมื่อไร สำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร
- 9.2 นโยบายของพรรคเท่าที่ผ่านมามีแล้วหรือไม่ หรือจะต้องแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมอย่างไร

10. ความเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างทหารและข้าราชการกับพรรคการเมืองในระบบการเมืองไทย

- 10.1 เท่าที่เป็นมาทหารและข้าราชการเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองมากเกินไป หรือไม่ และมีผลดีผลเสียอย่างไรต่อการเมือง
- 10.2 ท่านเห็นว่าปัจจุบันนี้ระหว่างพรรคการเมืองกับทหารและข้าราชการ ใครมีอำนาจและอิทธิพลในทางการเมืองมากกว่ากัน เพราะอะไร
- 10.3 มีแนวทางและวิธีการอย่างไร ที่จะสร้างพรรคการเมืองให้แข็งแกร่งเป็นปึกแผ่น เพื่อจะได้เป็นสถาบันที่มีอำนาจสูงสุดในระบบการเมืองไทย

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัมภาษณ์ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช

7 สิงหาคม 2527

- ถาม   อยากให้อาจารย์เล่าเรื่องการก่อตั้งพรรค ว่ามีแรงจูงใจอย่างไร ที่ได้ก่อตั้งพรรคกิจสังคมขึ้นมา
- ตอบ   เหตุจูงใจประการแรก ก็มีพวกห้องหลายคน เชื่อว่าสภาพการเมืองไทยหลังจากที่ได้มีการผ่านรัฐธรรมนูญของสภานิติบัญญัติ พ.ศ. 2517 สภาพการเมืองของไทยจะเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามรัฐธรรมนูญนั้น เป็นเหตุสำคัญที่สุด ภูมิหลังที่ทำให้เกิดความรู้สึกของคนที่ยากจะเข้ามาช่วยบ้านเมือง
- ถาม   นอกจากมูลเหตุจูงใจทางรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยแล้ว มีประการอื่น ๆ อีกหรือไม่
- ตอบ   ประการอื่น ๆ ก็เรื่องที่เรามีความเชื่อมั่นว่า เราสามารถจะดำเนินการทางการเมืองได้โดยอิสระ เศรษฐกิจตามระบอบประชาธิปไตย พวกห้องของเรามีความรู้สึกเช่นนี้ ก็มีความรู้สึกที่เห็นพ้องต้องกันว่า เมืองไทยนี้ยังขาดความเป็นธรรมในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแบ่งปันรายได้ของประเทศคือประเทศไทย ไม่ใช่ประเทศที่ยากจน ความจริงเป็นประเทศที่ร่ำรวยมาก แต่เรายังมีคนจนมาก เพราะเหตุว่า หลังจากการผลิตแล้ว การแบ่งปันรายได้ระหว่างนายทุนกับ เกษตรกรหรือแรงงานผู้ผลิต ยังไม่เป็นไป ในลักษณะที่เป็นธรรมนัก ก็ได้คิดว่าจะเข้ามา ด้วยเหตุนี้จึงได้ตั้งนโยบายในทางที่จะช่วยเหลือ ชาวไร่ชาวนาในประเทศ เน้นในข้อนี้มากกว่าในทางอื่น ๆ ลักษณะเดียวกันก็มีนโยบาย ที่จะช่วยเหลือคนที่ยังยากไร้ โดยตรงไปก่อนจนกว่าเขาจะมีรายได้ดีขึ้น จึงจะหาทางช่วยอย่างอื่นที่ถูกหลักถูกเกณฑ์ เป็นต้นว่า การประกันสังคม ในระยะนั้น รายได้ของคนอย่างในกรุงเทพ ค่าแรงงานยังต่ำเหลือเกิน ถ้าหากเราไปเพิ่ม การประกันสังคม ก็จะเกิดความเดือดร้อนกับผู้ใช้แรงงานมากกว่าประโยชน์ เราจึงได้มีนโยบายที่จะช่วยเหลือโดยตรง เช่น ออกค่ารักษาพยาบาลให้ฟรี สำหรับผู้มีรายได้ต่ำ ออกค่ารถสำหรับบุตรที่ไปเรียนหนังสือ ตลอดจนออกค่ารถประจำทางสำหรับคนที่เดินทางไปทำงานทั้งสามี และภรรยา เป็นการช่วยเหลือกันโดยตรง นอกจากนั้น ในทางชนบทเราก็มีนโยบายสำคัญ คือ มีนโยบายเงินผัน ที่ทำให้ชาวบ้านตามหมู่บ้านตำบลได้สร้างสรรสิ่งที่เขาต้องการจริง ๆ

โดยที่เขาเป็นเจ้าของงาน เจ้าของของความคิด และ เป็นการจ้างแรงงานในฤดูแล้ง เป็นรายได้จากการว่างงานในฤดูแล้ง หลังจากทำอะไรทำนาอีกด้วย ที่ว่าโดยย่อ ก็ เป็นนโยบายของเรา ความประสงค์ที่จะรวบรวมกันตั้งพรรคขึ้นก็ เพื่อช่วยทำให้ ความแตกต่างระหว่างคนมีกับคนจนนั้นน้อยลงไป เหลือน้อยที่สุด เพราะเรามอง เห็นความแตกต่างนั้น ที่เอาไว้ก็นับวัน แต่จะขยายตัวห่างออกไปและการห่างไกลกัน ระหว่างชนต่างชั้นในสังคมนั้น ในที่สุดอาจจะเกิด เป็นปัญหาใหญ่ถึงรุมรามาพันกัน และเมื่อเกิดเช่นนั้นแล้ว สถาบันต่าง ๆ ที่เราหวงแหน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ก็ตั้งอยู่ไม่ได้ เราจึงมีความรู้สึกเดือดร้อน มีความปรารถนา ที่จะเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ในทางการเมือง และเมื่อทราบอย่างที่ผมเรียนมาตั้งแต่แรก ทราบว่าวิธีทางการเมือง ในระยะนั้นจะเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริงตามรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ เราจึงได้ ตั้งพรรคขึ้น

- ถาม ทราบว่าความคิดนี้ มันเกิดขึ้นตอนสถานีวิทยุแห่งชาติ อยากทราบว่า มันเกิดขึ้นก่อน หรือเกิดช่วงนั้น
- ตอบ สถานีวิทยุแห่งชาติ เป็นที่ ๆ คนที่มีความเห็นพ้องต้องกันได้มาพบกัน สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เห็นกันก็เกิดมีความคิด เป็นแนวกันขึ้น ความคิดมันเกิดขึ้นตอนสถานีวิทยุแห่งชาตินั้นะถูกแล้ว แต่สถานีฯ เป็นเหมือนสะพานเชื่อมโยงให้คนอยู่ต่างฐานะต่างอาชีพ ที่มีความคิดเห็นเหมือนกันได้มาพบกันได้ เพราะเป็นสมาชิกสภาเดียวกัน
- ถาม และตอนนั้น เท่าที่จำได้ มีใคร เป็นหลักใหญ่ ในการก่อตั้งพรรคด้วย
- ตอบ ผมเอง คุณบุญชู โรจนเสถียร อาจารย์เกษม ศิริสัมพันธ์ ที่อยู่ในสภา นอกสภา ก็มีคุณหงส์ และอื่น ๆ อีกหลายท่าน
- ถาม และบุคคลเหล่านี้ได้ติดต่อกับอาจารย์มาตลอด หมายถึงว่า ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมาเรื่อยในด้านกำนการบ้านการเมือง
- ตอบ ก็มาตั้ง เอาจริง เอาจังก็สถานีวิทยุแห่งชาติ ก่อนนั้นก็นาน ๆ พบกันที ต่างคนต่างอยู่ทำมาหากินกันไป
- ถาม และการดำเนินการตั้งพรรคตอนนั้นทราบว่า ใช้เวลาเร็วมาก ไม่ทราบว่า เป็นเพราะอะไรครับ
- ตอบ ตอนนั้น กฎหมายพรรคการเมืองยังไม่มี ใครตั้งก็ตั้งได้

- ถาม คนที่มาด้วยกันมีความคิดเห็นตรงกัน แต่ละคนได้แบ่งหน้าที่กันอย่างไรครับ
มีใครทำอะไรในการที่จะช่วยกันก่อตั้งพรรคนี้ครับ
- ตอบ ผมก็เป็นหัวหน้าพรรคก็คุมทั้งหมด ส่วนคนอื่นก็มีหน้าที่อื่น เป็นต้นว่า คุณบุญชู มีหน้าที่วางแผนนโยบาย เศรษฐกิจ โดยทั่วไป แนวนโยบายของพรรค พรรษา ของพรรค ให้ไปยกเครื่องมาไปร่างขึ้นมา แล้วมาตรวจแก้กัน ส่วนคุณพงษ์ สารสิน ไม่ได้อยู่ในสภา ก็ให้ดำเนินการทางอื่น เป็นต้นว่า ชักชวนให้คนเสื่อมใสให้มาเข้าด้วย ก็ยังมีอีก คุณโกศล โกรฤกษ์ คุณประยูร จันทาคัลป์ ตอนนั้นยังไม่ได้อยู่ในสภาใด ๆ ทั้งสิ้น คุณโกศลก็เคยเลือกผู้แทนมาก่อนแต่ตอนนั้น ก็ไม่มีเลือกตั้ง ก็ยังอยู่ข้างนอก และถึงแม้เลือกตั้งแล้ว คุณโกศล ก็ยังไม่ได้เข้าสภาในรุ่นแรก มาเข้าตอนรุ่นหลังต่อมา มีท่านรองนายกบุญเท่ง แล้วคุณใหญ่ ศรีชาติ มาจาก ประชาธิปัตย์ ก็มาช่วยกัน
- ถาม และตอนนั้นมีการขัดแย้งกันในบางประเด็น บ้างไหมครับ เป็นต้นว่า จะส่งคนเลือกตั้ง อย่างเป็นอย่างไร หรือจะทำอย่างไร
- ตอบ ตอนนั้น ไม่มีเลย อย่างเลือกตั้ง เรามอบให้คุณบุญเท่ง เป็นผู้อำนวยการ ชีขาด
- ถาม ระยะแรก เรื่องเงินเลือกตั้ง สรรหาอย่างไรครับ
- ตอบ ก็ช่วยกันออก และมีคนศรัทธาในอุดมการณ์ของพรรคกิจสังคม เอามาช่วยบ้าง แต่ก็ไม่ใช่มากมายอะไรนัก เรื่องเงินเป็นปัญหาเรื่อยมา เพราะมันหาไม่ได้มาก
- ถาม สถานที่ส่วนใหญ่ ที่ใช้ประชุมกันก็ที่บ้าน ไร่ไหมครับ
- ตอบ ที่บ้านนี้ แล้วจึงมีเลือกตั้ง ก็ไปมีพรรคอยู่ที่ถนนราชดำริ ข้างเอราวัณ ซึ่งเดี๋ยวนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโรงแรม บางกอกเพนนิซูล่าไปแล้ว หลังจากนั้น มีปฏิรูป ยุบพรรคกันไป หลังจากอนุญาตให้มีพรรค กันใหม่ ก็ไปเปิดที่ถนนปฏิพัทธ์ สะพานควาย แล้วก็มาพรรค ปัจจุบันกัน
- ถาม อยากให้เล่าบรรยากาศการเลือกตั้งตอนนั้น ทางพรรคมีความพร้อมอย่างไรในตอนนั้น
- ตอบ ความพร้อมเพียงในการเลือกตั้ง ยังน้อยมาก สำหรับการเลือกตั้งในครั้งแรก ก็มีคนมาสมัครนามพรรคกิจสังคมมาก ส่งทุกจังหวัดนั้นแหละ ชุดไปก็เหมือนกับต่างคน ต่างเลือก ไม่ได้มีการช่วยเหลือกันอะไรนัก พรรคเพิ่งตั้งใหม่เต็มที่ยังขาดการจัดตั้ง ขาดอะไรทุกอย่าง แต่ก็ได้เข้ามา 18 คน ต่อมา มีการยุบสภา เลือกตั้งใหม่

- ผมไม่ได้รับเลือก แต่พรรคกิจสังคม เข้ามา 45 คน การจัดตั้งบรรยากาศ
การเลือกตั้ง เข้าใจว่าดีขึ้น ในตอนท้ายก็เข้ามา 101 คน
- ถาม การเลือกตั้งปี 2518 เราได้มา 18 คน เราอยู่ในฐานะอะไร เราคิดว่าจะ เป็น
รัฐบาลหรือเปล่า
- ตอบ ไม่มีกัว่าจะ เป็นรัฐบาล 18 คน เป็นรัฐบาลไม่ได้ในตัวของมันเอง แต่มีเหตุการณ์
ในสภาคือ พรรค ปชป. เข้ามาได้ 97 คน ได้รับการมอบหมายให้ตั้งเป็นรัฐบาล
ตั้งรัฐบาลเสร็จต้องมาแถลงนโยบายในรัฐสภาไว้วางใจ สภาที่หมายถึงสภาผู้แทนราษฎร
เท่านั้น รัฐบาลประชาธิปไตยแถลงนโยบาย หลังจากอภิปรายกันแล้ว สภาไม่ไว้วางใจ
ตอนนั้นมีพรรคชาติไทย และพรรคอื่น ๆ ได้มาคิดค่อจะเสนอให้ผม เป็นนายกรัฐมนตรี
โดยที่ก็จะยอมตามนโยบายของพรรคกิจสังคม
- ถาม ก่อนเลือกตั้ง พรรคกิจสังคม คิดจะ เป็นรัฐบาลใช่ไหมครับ
- ตอบ ก็คิดตามหลักการเท่านั้น ไม่ได้คิดว่าจะเป็นจริง ๆ
- ถาม พอเลือกตั้งแล้ว ก็วางตัวเฉยอยู่ ใช่ไหมครับ ไม่ได้มีการดำเนินการทางการเมือง
- ตอบ ยกมือให้ประชาธิปไตยด้วย ตามกฎเกณฑ์มันก็ต้องเป็นอย่างนั้น และในวันนั้นเอง
กิจสังคมก็ไว้วางใจพรรคประชาธิปไตย ทั้ง ๆ ที่ผมก็รักประชาธิปไตย ค่อด้านประชาธิปไตย
ดีเตียนเขามา ตอนนั้นมันลงคะแนนลับ แต่ผมก็มั่นใจเรา 18 คน เราลงคะแนนให้
ประชาธิปไตยหมด จะมีคนไม่ลงอยู่คนเดียวคือ คุณบุญชู เพราะคุณบุญชูชอบมันใส่
คุณชวน ก็เลยไม่ยกมือ
- ถาม ตอนนั้น ฝ่ายทหารเป็นอย่างไรบ้างครับ
- ตอบ ไม่มีอะไร ไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับอะไรเลย
- ถาม อยากทราบว่า เหตุผลที่พรรคต่าง ๆ มาสนับสนุนท่านอาจารย์เป็นนายกฯ เพราะอะไร
- ตอบ ทุกพรรคไม่ชอบ พรรคประชาธิปไตย เพราะระหว่างกาเลือกตั้งนั้นพรรคประชาธิปไตย
คำพรรคอื่นเสียหายหมด ผมก็อภิปรายแล้วในสภา วันนั้นว่า ระหว่างนั้น 90 วัน
โตนกันมาแล้วหมด เพราะฉะนั้นเมื่อสภาให้โอกาส 15 นาที ผมก็ขอเก็บคำดัง
15 นาที เท่านั้น ปชป.มีนโยบายส่งเสริมศีลธรรมประชาชน ผมก็ตั้งข้อสังเกต
อะไรคือศีลธรรมของพรรค ปชป. ไม่มีใครดีทั่วโลก เลวระยำหมด เท่านั้นทำให้
ระส่ำระสายมาก เพราะก็โตนปชป. คำมาแล้วทั้งนั้น
- ถาม แล้วหลังจาก ปชป. มีการเคลื่อนไหวให้ท่านอาจารย์เป็นนายก

- ตอบ มันก็เข้าใจกันที่ เขาก็เสนอกัน
- ถาม แล้วการมารวมกัน เราทำอย่างไรครับ
- ตอบ ก็มีพรรคธรรมสังคม ชาติไทย สมจำไม่ได้ การร่างนโยบาย ก็มีคุณทวีช คุณบุญชู คุณประมาธ คุณศิริ ศิริโยธิน ผม มานั่งร่างนโยบายกัน จนออกมาเป็นนโยบาย รัฐบาลนั้น
- ถาม ทราบมาว่า ทุกฝ่ายก็เห็นชอบในนโยบายของกิจสังคมหมด ไม่ทราบว่าตอนนั้นเราคิดว่า ทำได้หรือไม่ครับ
- ตอบ ก็มันเป็นนโยบายของเรา เราทำด้วย ทำได้ด้วย เป็นต้นว่า นโยบายเงินผัน นโยบายประกันราคาข้าว รักษาฟรี ให้ค่าเช่าเรียนถูก รถเมล์ฟรี
- ถาม แล้วตอนนั้น ยากไหมครับ ที่จะต้องใครมาเป็น รมต. หรือว่าให้ใครทำอะไร
- ตอบ รู้สึกไม่ยาก มีการวิ่งเต้นกันมาก แค่ง่ายร้อย
- ถาม อยากทราบปัญหา ความล้มเหลวของรัฐบาลปี 2518 เรื่องความวุ่นวายของ พรรคการเมืองต่าง ๆ ในเวลานั้น
- ตอบ มันก็เป็นความวุ่นวายโดยตรง เพราะเหตุว่าในการตั้ง รมต. นั้น ตั้งไม่ครบ มีการวิ่งเต้นกันมาก เพราะผมเองก็เฉยๆ ยังไม่ตั้งใคร ก็ก่อให้เกิดความผิดหวัง แล้วในที่สุด ก็พรรคธรรมสังคมเองที่จะไม่พอใจตัวนายก แล้วไป เข้ากับพรรคอื่น ซึ่งเป็นฝ่ายค้านจะเปิดอภิปรายทั่วไป ผมเห็นว่าแม้ว่าจะเปิดอภิปรายทั่วไป ผมลาออกแล้ว คนอื่นมาเป็นนายก ความยุ่งยากก็เกิดขึ้น มันไม่ปลอดภัยต่อระบอบ ประชาธิปไตย ก็เลยประกาศยุบสภา แล้วเมื่อเลือกตั้งใหม่คนนั้นก็ไม่มีปัญหา ปชป. ได้ 117 ตั้งรัฐบาลไม่ถึง 4 เดือนก็ถูกปฏิรูป ก็ไปจนได้ เพราะสภาก็ยังวุ่นวายอยู่ ทั้ง ๆ ที่เลือกใหม่แล้ว
- ถาม เหตุผลในการยุบสภาว่ามีอะไรบ้าง
- ตอบ ก็ออกมาแล้ว ความวุ่นวายแก่งแย่งกัน ไม่สามารถบริหารงานได้
- ถาม ทราบว่าทหารมีการเคลื่อนไหว
- ตอบ ตอนนั้นไม่มี ตอนยุบสภา ไม่มีฝ่ายทหารเข้ามาเกี่ยวข้อง
- ถาม ก่อนที่จะยุบมีการเรียกนายทหารมาประชุมก่อนหรือไม่
- ตอบ ไม่ได้เรียก เป็นการเลี้ยงปีใหม่ เป็นนายกก็ต้องพบปะแม่ทัพ นายกอง ไม่มีการพูด เรื่องนี้

- ถาม ก่อนประกาศยุบสภา ได้มีการปรึกษาคนอื่นบ้างหรือไม่
- ตอบ มีน้อยคน ผมจำไม่ได้ เป็นการตัดสินใจด้วยตัวผมเอง
- ถาม ตอนนั้น พรรคฝ่ายค้านไปร่วมกับสังคมนิยมอะไรนั้น เป็นสาเหตุหนึ่งหรือไม่ครับ
- ตอบ มีข่าว ซึ่งเป็นสาเหตุอาจทำให้ทหารเขาต้อง Active มีกิจกรรมอาจเป็นส่วนล้ามากต่อประชาธิปไตยจริงไม่จริงไม่เป็นปัญหา แต่ข่าวมันออกไปแล้ว
- ถาม การเลือกตั้งปี 2519 มีการเปลี่ยนไปจากการเลือกตั้งปี 2518 อย่างไรบ้าง
- พรรคได้มีการปรับปรุงอย่างไรบ้าง
- ตอบ มีสมาชิก 45 คน มีการกำหนดอะไรหลายอย่าง มีเจ้าหน้าที่พรรค มีการประชุมกันสม่ำเสมอ มีการวางแผนการบริหารกำหนดหน้าที่กันต่าง ๆ มีการวางแผนการเลือกตั้งคราวหน้า ตลอดจนมีการอบรมวิศวกรสังคมนิยมหลายรุ่นแล้วในที่สุด มันก็ไปได้ไม่นาน พรรคก็ล้มอีก มีการปฏิรูป
- ถาม ช่วงนั้น อาจารย์ไม่ได้อยู่ในสภา ได้ช่วยพรรคทางด้านไหน
- ตอบ เป็นประธานในการประชุมพรรค ให้ความเห็นชอบ ในการคิดอ่าน การบริหารพรรค ในกรณีต่าง ๆ อย่างที่ว่ามาแล้ว
- ถาม คิดว่าอะไร เป็นความล้มเหลวของ ปชป. ที่ต้องพังไปในตอนนั้น 6 ต.ค. 19
- ตอบ มันก็เพราะควบคุมสถานการณ์ไม่ได้ เกิดวันที่ 6 ต.ค. ความจริงมีเหตุต่าง ๆ ชักนำไปสู่วันที่ 6 ต.ค. เป็นต้นว่า ท่านจอมพล ถนอม กว๊าน จอมพลประภาส กว๊าน นักศึกษาก็ไม่พอใจ ปชป. ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ที่จะให้เหตุการณ์สงบลง ในที่สุด มันก็เกิดเหตุการณ์รุนแรงมากในวันที่ 6 ต.ค. 19 รัฐบาลไม่สามารถทำอะไรได้ ทหารก็ต้องเข้ายึด
- ถาม ช่วงระหว่างที่ไม่มีสภา ทางพรรคกิจสังคมอยู่ในสภาอย่างไร หรือว่าแตกกันไปเลย หรือว่ายังชุกชุก
- ตอบ ก็มีการพบปะกัน เป็นการส่วนตัว เป็นทางการไม่ได้ มันผิดกฎหมาย
- ถาม แล้วยังมีความหวังที่จะตั้งพรรคอีกหรือไม่ครับ
- ตอบ แน่แน่นอน เราก็นึกว่ามีสักวันที่ตั้งได้ แล้วในที่สุดมันก็จริงอย่างนั้น
- ถาม ตอนนั้น พรรคกิจสังคม มีความหมายอย่างไร
- ตอบ ก็ตั้งชื่อเป็นภาษาอังกฤษก่อนว่า Social Action Party ผมคิดตั้งภาษาไทย ว่า กิจสังคม มาจากวิศวกรสังคมนิยม เปรี๊ยะ เหมือนเครื่องจักรที่อะไรบกพร่องเราก็ต้อง

ซ่อมแซมมันไป แล้วถ้าพูดว่า พรรควิศวกรรมสังคม มันจะเหมือนคนกลุ่มเดียว กลุ่มน้อย มันไม่ใช่ National Party แล้วเลยให้เป็นกิจสังคม

ถาม ภายหลังมีรัฐธรรมนูญขึ้นมาใหม่ การรวมพรรคมันจะยากไหมครับ กับปี 2518 เป็นอย่างไร

ตอบ การรวมพรรคหลังสุด ไม่ยากเลย ตอนนั้นนโยบายของกิจสังคมได้ทำไปแล้ว มันทำให้ราษฎรพอใจมาก โดยเฉพาะในชนบท นโยบายเงินต้นประกันราคาพืชผล ได้ผลดีที่สุด ในความเป็นจริง และความนิยม ของพรรค และผมเองก็รู้สึกเป็นคน มีชื่อเสียงโด่งดังมาก คนจะมาสมัครพรรคกิจสังคมมีมาก ไม่ต้องวิ่งไปขอละ

ถาม แล้วพรรคมีคน เข้ามาร่วมมาก จากคนที่เคยอยู่พรรคอื่นมาก่อน

ตอบ คนอยู่พรรคอื่นมาก่อนก็มีคนใหม่ก็มี

ถาม มีการปรับปรุงแนวนโยบายขึ้นมาใหม่บ้างไหมครับ ว่าการเลือกตั้งครั้งนี้จะเน้นอะไร เป็นสำคัญ

ตอบ ในแนวนโยบายของเรายังเหมือนเดิมทุกประการ ประชาธิปไตย อุดมการณ์ของพรรค ยังคงเดิม ก็เท่าที่ทำไปแล้ว มันก็ยังไม่ได้ผลอะไรนักหนา ยังไม่ได้ผลเต็มตาม เป้าหมายของเรา คือ ราษฎรยังไม่มีฐานะดีขึ้น อย่างที่เราตั้งเป้าหมายเอาไว้ เราเห็นว่าต้องทำต่อไปอีก

ถาม ทั้ง ๆ ที่รัฐธรรมนูญตอนนั้น ก็เป็นรัฐธรรมนูญครึ่งใบ ยังให้ทหารเป็นนายกฯ ไม่ทราบว่ามีความคิดเห็นอย่างไร ทั้ง ๆ ที่ไม่มีโอกาสเป็นรัฐบาล

ตอบ ก็เพื่อรักษาพรรคไว้ก่อน ตั้งพรรคแล้วทำให้มีกำลังเรื่อยไป เพราะการที่รัฐธรรมนูญ จะเขียนไว้อย่างไร ก็เป็นรัฐธรรมนูญชั่วคราว ไม่ใช่ถาวร เราก็หวังไว้สักวันหนึ่ง เราจะได้เป็นรัฐบาลด้วยตัวเอง นั่นก็เป็นวิสัยนักการเมืองทุกพรรคในโลกนี้ แต่มันมีเวลาสถานการณ์ เหตุการณ์ในบ้านเมืองมันเปลี่ยนแปลง เราก็อาจต้องยอม สภาเหตุการณ์ หรืออาจประนีประนอมให้พรรคเราอยู่ได้

ถาม ช่วงนั้น เป็นฝ่ายค้าน เราได้มองบทบาทของรัฐบาลเกรียงศักดิ์ อย่างไม่บ้างครับ เป็นต้นว่า เขาบริหาร ผิดพลาด เราจะล้มเขาเลย หรือช่วยดูไปเรื่อย ๆ

ตอบ ที่แรก เราก็ไม่ได้เป็นศัตรูกับรัฐบาลเกรียงศักดิ์ เราก็ต้องการจะสนับสนุนด้วยซ้ำ จะเห็นได้จากการอภิปรายของผมเอง เมื่อคราวงบประมาณ พลเอกเกรียงศักดิ์ ฉบับแรกที่เสนอ ผมอภิปรายเป็นเชิงสนับสนุนไม่ได้เอาคำหัก ลำไคน์ แต่ที่นี้อยู่ต่อกัน

มาเรื่อย ๆ เราเห็นพฤติกรรม หลายอย่างของรัฐบาล เกียงศักดิ์ ซึ่งไม่น่าไว้วางใจ เห็นว่าการบริหารราชการแผ่นดิน ก็ไม่ค่อยจะได้ผล เรามาคิดจะเปิดอภิปรายทั่วไป รัฐบาล เกียงศักดิ์ ในตอนท้าย ก่อนที่คุง เกียงศักดิ์ ลาออก

ถาม ก่อนหน้านั้นก็มีการอภิปราย รายละเอียด

ตอบ เราก็ค้าน พรบ. บ้างอะไรบ้าง

ถาม ที่นี้ต่อหน้า เกียงศักดิ์ ลาออก ก็เกิดรัฐบาล เปรม 1 ขึ้น

ตอบ ซึ่งเราก็ได้ร่วม

ถาม ท่านนายก เปรม มาติดต่อเราให้เข้าร่วม ทั้ง ๆ ที่ในสภาเราก็ไม่ได้เลือกท่าน ไม่ทราบว่ามีเหตุผลอย่างไร ที่ท่านมาเลือก

ตอบ ท่านก็เห็นว่า เรา เป็นพรรคที่แข็งแกร่ง แล้วก็มีคนดีที่จะร่วมรัฐบาล ความจริงก็จิงสังคมนิยม แต่เมื่อท่านชนะก็แล้วไป ท่านมาให้เราร่วม เราก็ร่วม

ถาม ไม่ทราบว่าตอนนั้น ท่านอาจารย์ ได้มีส่วนในการกำหนดตัวบุคคลที่จะเป็นรัฐบาล รวมด.อย่างไร ท่านนายก เปรม ให้เราเลือกเอง หรือท่านเลือก

ตอบ ท่านเป็นนายกท่านก็เลือกเอง แต่เรามีสิทธิเสนอตัวบุคคล คนที่เป็นสมาชิกพรรค ผมจำไม่ได้ก็คน จะให้ว่าอะไรก็บอกท่าน ซึ่งปรากฏว่าท่านก็ไม่ได้ขัดข้องอะไร

ถาม เรามีข้อเท็จจริงอันในเรื่องนโยบายพรรคหรือไม่ครับ ถ้าจะให้เราร่วมต้องทำอย่างนั้น อย่งนี้

ตอบ คุง เปรม พูดตั้งแต่ตอนแรก แล้วว่านโยบายพรรคก็จิงสังคมนิยมหลายอย่างที่เป็นนโยบายใหญ่ ๆ ท่านยอมรับหมด เป็นต้นว่า เงินผัน ประกันราคาพืชผล เราก็เข้าไป คุง บุญชู เสนอนโยบายอะไรก็ใส่ไว้ในนโยบายของรัฐบาล

ถาม อย่างการเปลี่ยนแปลงนโยบายเงินผัน เป็น กสช. เราคัดค้าน แสดงความเห็น อย่งไรครับ

ตอบ มันไม่ได้เปลี่ยนนี่ มันเปลี่ยนแต่ชื่อ เงินผันมันชื่อที่ราษฎร เขาเรียก ของเราเรียก การสร้างงานในชนบทในฤดูแล้ง ผมจำไม่ได้

ถาม ในวิธีการทำแตกต่างจากเงินผันมาก เราได้คัดค้านอะไร

ตอบ ไม่ได้คัดค้านอะไร เขามาเปลี่ยนที่หลัง

ถาม การที่เราออกจากรัฐบาล เปรม 1 ทำไม เราถึงออกตอนนั้น

- ตอบ เพราะมันมีเรื่องเกิดขึ้น เกี่ยวกับการค้าน้ำมัน ทางพรรคชาติไทย คุณชาติชาย มีข้อตกลงกับคุณเปรมไม่ให้ใครรู้ว่า จะเข้ายึดโรงกลั่นน้ำมันมาจากจาก เจซีซีวง กับ ชัมมิต แล้วให้ทหารเข้ามาทำ ซึ่งถ้าท่านบอกเรา เราก็ไม่เห็นด้วย เพราะผลมันก็เป็นอย่างที่เราเห็นทุกวันนี่ นอกจากนี้ก็มีการไปซื้อน้ำมันกัน ซึ่งคุณชาติชาย ก็ไปกันเอง ได้มอบหมายในขั้นแรกว่า ให้คุณวิสิทธิ์ ดันสังจา เป็นผู้เกี่ยวข้องกับ คุณบุญชู มีสิทธิ์ มีเสียงในการซื้อน้ำมัน ไปถึงคุณชาติชาย ไปชาอุติอาราเบีย คุณบุญชู คุณวิสิทธิ์ ไปอินโดนีเซีย แล้วก็โทรเลขไปถึงคุณวิสิทธิ์ โดยบริษัทหนึ่ง ที่เคยขอเข้าค้าน้ำมัน แล้วคุณวิสิทธิ์ ไม่ยอม บริษัทนั้นก็อ้างว่าจะฟ้อง เรียกค่าเสียหาย ในที่สุดก็ว่าจะไปตกลงกับคุณชาติชายว่าจะให้ซื้อน้ำมันชาอุ โดยบริษัทนั้น คุณวิสิทธิ์ ก็เข้าใจผิดก็ตกใจ ก็ไปห้าม บอกรัฐบาลชาอุว่าไม่ให้ขาย เพราะรัฐมนตรีชาติชาย ไม่มีอำนาจจะมาซื้อได้ ซึ่งความจริงผมก็เห็นว่ามากไป อยากรู้ก็ถามคุณชาติชาย กลับมาเมืองไทย แล้วก็ให้สัมภาษณ์คล้าย ๆ กันว่า กิจสังคมมีผลประโยชน์ได้เสีย ในการค้าน้ำมัน ซึ่งเราก็เตือนร้อน เพราะเราไม่มี ก็ขอให้ท่านนายท่านแถลง ขอแค่นี้ ขอให้แถลงว่าพรรคกิจสังคม ไม่มีอะไรเกี่ยวข้อง เอาจริงท่านนายท่านไม่แถลง ตามนั้น กลับไปแถลงว่า ไม่มีการซื้อขาย ก็ไม่มีการทุจริตเกิดขึ้น ซึ่งทำให้กิจสังคม ไม่พอใจมาก ก็เลยลาออกทั้งชุด ก่อนลาออกเราก็ได้ออกแถลงการณ์ ชี้แจงเหตุผล
- ถาม ก่อนหน้านี้ยังมีเหตุการณ์น้ำตาตล ดอนนั้นเรามาตลหมางรุนแรง
- ตอบ ไม่รุนแรง เพราะรัฐบาลเห็นด้วย เป็นเรื่องที่พ่อค้าน้ำตาลเขาไม่พอใจ
- ถาม เราออกมาช่วงรัฐบาลเปรม 2 แต่ไม่ทราบว่า ทำไมเราไม่เป็นฝ่ายค้านโดยตรง
- ตอบ เราไม่เป็นเพราะ เราเป็นมิตรไมตรีกันมาก่อน แล้วเรามาออกมาเอง เราก็ไม่ อยากรู้ไปค้านเขา เราให้ออกเขาทำงาน นี่สิ่งเดียว ๆ เห็นอะไรผิดหลักเกณฑ์ เราถึงจะคัดค้าน
- ถาม ที่นี้มาถึงระยะที่เราจะกลับไปร่วมรัฐบาล
- ตอบ คุณเปรมมาติดต่อกับผม ขอให้พรรคกิจสังคม เข้ามาร่วมต่อ โดยไม่มีคุณบุญชูจะได้ไหม ผมบอกไม่ได้แต่เรื่องไม่จบแค่นั้น แล้วทางพรรคก็เกิดมีความเห็นว่าควรจะร่วมได้ โดยไม่มีคุณบุญชู ตอนนั้นก็มีการประชุมพรรคว่าจะเอาไหม ผมก็ชี้แจงกับทางพรรคว่า การร่วมเที่ยวนี้ไม่มีคุณบุญชู คุณเปรม ขอว่าอย่าให้คุณบุญชูเข้าไป ในที่สุดพรรค

การลงมติว่าไม่ร่วม ผมก็สบายใจขึ้นไป เชียงใหม่ รุ่งขึ้นอีกวันเดียวก็มีท่านอาจารย์ เกษม คุณทองทยคขึ้นไป ว่าทางพรรคจะยื่นมติขอให้มีการทบทวนมตินั้น ผมก็กลับ มาประชุมพรรค ขึ้นต้นก็ถามก่อนว่าจะให้ทบทวนมติไหน ผมก็รู้แล้วว่าทางพรรค อยากเป็นรัฐบาลเต็มที่ ผมก็ขอร้องให้อาจารย์เกษมไปบอกคุณบุญชูว่าไม่ต้องมา ประชุมพรรค มันแสดงใจกันเปล่า ๆ เพราะผมรู้ว่าแม้ว่าเขาไม่เอาคุณบุญชูแล้ว ผมไม่อยากจะให้คุณบุญชูต้องเข้าใจ เพราะผมก็ทำด้วยความหวังดี คุณบุญชูก็ไม่ได้มา ในที่สุดพูดคำ 2 คำ พรรคก็ยกมือให้ร่วมรัฐบาล

- ถาม แล้วตอนหลังเกิดความวุ่นวายภายในพรรค เป็นต้นว่ามีบางคนลาออก
- ตอบ ก็คุณบุญชู ก็ลาออกไป แล้วก็ยังมีลาออกคามไปอีก 7 คน เท่าที่จำได้ ซึ่งในที่สุด ก็กลับมานมค. รวมทั้งคุณบุญชู
- ถาม แล้วตอนเป็นรัฐบาลแล้วอาจารย์ได้ช่วยเหลือในการบริหารอย่างไรบ้าง
- เอาตอนปัญหาตอนตั้ง รมค. กับ เปรม 1 กับ เปรม 3 ตอนไหนมันยุ่งยากกว่ากัน
- ตอบ ตอนเปรม 3 ก็ไม่มีอะไร ตกลงกันได้ ตกลงกันได้ไม่มีปัญหาอะไร
- ถาม จนถึงช่วงที่จะมีการยุบสภา อยากให้เล่าช่วงที่มีวิกฤติการณ์แก่รัฐธรรมนูญคณะรับ พรรคกิจสังคมได้วางตัวอย่างไร
- ตอบ ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไข เพราะการแก้ไขรัฐธรรมนูญเหี้ยมนี้ จะยึดบทเฉพาะกาล ออกไปให้เป็นระบบครึ่งใบต่อไปอีก ก็ยังไม่รู้ เราก็ไม่เอาด้วย แล้วอันนั้นก็ตกไป แล้วมีการยุบสภา ให้มีการเลือกตั้งภายใน 30 วัน เราก็เข้าเลือก
- ถาม อาจารย์ได้มีบทบาทที่เข้มแข็งมากในการต่อต้าน การแก้ไขรัฐธรรมนูญในตอนนั้น
- ตอบ เมื่อยุบสภาแล้ว ผมก็ต้องออกสนามหลวง หาเสียงด้วย ผมก็ไม่เห็นด้วย จริง ๆ กับการยึดบทเฉพาะกาล ออกไปถ้ามันเป็นการแก้ไขข้อปลักย่อยรัฐธรรมนูญ ในรูปก็พอจะพูดกันได้ แต่มีมันจะยกทั้งกระบิเลยก็ไม่ไหว แล้วเอาไว้เรื่อยไป อย่างนี้ก็ยอมกันไม่ได้
- ถาม แล้วคิดว่า การยุบสภาในตอนนั้น ถูกต้องไหมครับ
- ตอบ พูดยาก ถูกก็ได้ ผิดก็ได้ แต่ผมเอาไม่อยากจะยุบพรรค คืออย่างน้อยก็รอไปให้ มันหมดอายุไปเอง อีก 3 เดือนเท่านั้น ไม่น่าจะมายุบกัน
- ถาม มีคนให้เหตุผลว่า ที่ต้องให้ยุบ ก็เพื่อจะให้ทันกับบทเฉพาะกาล ซึ่งกลัวพรรค การเมืองแข็งแรงแรงจะเข้ามา เยอะ

- คอบ ใช้ ยุบชะก่อน มันก็อุ่นวายนั่นเอง
- ถาม ประเด็นในการหาเสียงคอนนั้น เน้นเรื่องใดครับ
- คอบ เน้นประเด็น นโยบายพรรคกิจสังคมเท่านั้น อย่างเดียว เรายืนยันที่จะทำต่อไป
เราก็ได้คะแนนเข้ามาพอสมควร มากกว่าเพื่อนนะ ส่วนพรรคชาติไทย
มาหาเอาที่หลังมาหาในสภา ที่มีผลการเลือกตั้งนั้นมันเป็นที่จำเป็นต้องเอา
คุณเปรมมาเป็นรัฐบาล คะแนนมันหวุดหวิดกันหมดคะแนนมันใกล้เคียงกันเหลือเกิน
เราเห็นได้จากการตั้งประธานสภาผู้แทนราษฎร พรรคชาติไทย พรรคชาติ
ประชาธิปไตย พรรคประชากรไทย รวมแล้วชนะกิจสังคมกับปชป. ซึ่งรวมกัน
ทางโน้นเสนอ คุณอุทัย พิมพ์ใจชน ทางเราเสนอคุณบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ก็เลยเกิด
เป็นสภาออกแตก ผมก็เห็นว่า ถ้าชาติไทยชนะตั้งรัฐบาล พรรคชาติไทยก็จะขาด
เสถียรภาพ อยู่ไม่ได้ ฝ่ายรัฐบาลต้องมาประชุม ครม. ขาดไม่ได้ มันจะเป็นเหตุ
ให้รัฐบาลยุ่งเหมือนอย่างต่างประเทศ ถ้าถูกคุกคาม เราไม่อยากจะเป็นอย่างนั้น
ผมก็เห็นว่าควรรักษาเสถียรภาพของรัฐบาลไว้ ก็คุณเปรมนี่แหละ เปรมเป็นนายก
แล้วก็ร่วมพรรคต่าง ๆ ได้ คอนนั้นถ้าจะร่วมกัน ถ้าผมเป็นนายกไม่มีใครเขาร่วมด้วย
คอนนั้นต้องการคนเป็นกลาง แบบคุณเปรมผมก็เลยขอร้องให้นายกเปรมกลับมารับ
ตำแหน่ง แล้วผมก็ไปติดต่อพรรคปชป. พรรคประชากรไทย ใช้มาร่วมกัน ทาง
พรรคคุณเกษียรศักดิ์ คุณเปรมก็ติดต่อเองอะไรบางอย่าง ในที่สุดร่วมกันได้ เป็นรัฐบาล
ในปัจจุบัน
- ถาม ย้อนไปหาคอนหาเสียง คอนนั้นท่านอาจารย์หาเสียงด้วยวิธีรุนแรงมาก แต่ในระยะ
หลังมีลักษณะของการประนีประนอมมาก ไม่ทราบว่ามึอะไรที่ทำให้แปรเปลี่ยนไป
ในลักษณะนี้
- คอบ ก็มันมอง เห็นแล้วว่า ลักษณะรูปการณ์ต้องเป็นไปในลักษณะแบบนี้ ขึ้นตั้งกันไปมันก็
ไม่มีประโยชน์อะไร เกิดการแตกแยก ซึ่งมันไม่น่าจะเป็นผลดีอะไรต่อบ้านเมือง
- ถาม และคิดว่าการเลือกตั้งเราประสบความสำเร็จด้วยดี
- คอบ ผมว่าดีมาก คะแนนมาก 101 คน
- ถาม ทราบบ้างว่าอาจารย์เป็นตัวตั้งในการจัดตั้งรัฐบาลนี้ อยากทราบว่าอาจารย์
แสดงความคิดเห็นอย่างไรในการจัดตั้งรัฐบาลนี้

- ตอบ ก็ไม่มีความคิดเห็นอย่างไรก็เอาจัดตั้งรัฐบาลได้เสียก่อน ซึ่งเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพ แล้วนโยบายที่เกี่ยวนี้ ผมก็ไม่ได้ไปเกี่ยว แล้วก็ปล่อยให้คุณเปรมกับคณะรัฐมนตรีท่านกำหนดนโยบายเอง เพราะมันหลายพรรคด้วยกัน
- ถาม เห็นมีข่าวว่าทำอ. อาจารย์เป็นผู้ประสานงานระหว่างทหารกับปชป. อะไรด้วย
ใช่ไหมครับ
- ตอบ ช่วงนั้นก็ประสาน พูดจากับประชาธิปไตยอย่างใกล้ชิด ในที่สุดก็ยอมรับร่วมรัฐบาล พูดกับคุณสมัคร ครั้งเดียว 2 ครั้ง ก็ไม่เห็นมีปัญหาอะไร แต่ทางประชากรไทยนั้นจะไปพูดจากับทางทหาร เขาก็ยอมรับ ไม่เห็นมีปัญหาอะไร ทาง ปชป. ก็ยังรังเกียจประชากรไทยมาก ในที่สุดผมก็พูดพยายามให้ยอมรับ ในที่สุดก็ยอมรับกันได้ ที่แรกก็ทำท่าจะไม่ยอม สำหรับพรรคชาติประชาธิปไตย คุณเกษียณศักดิ์ก็ยอมรับร่วมด้วย
- ถาม ไม่ทราบว่าท่านอาจารย์ทำอะไรถึงยอมให้ทหารยอมรับ ความคิดเห็นของท่านได้
ในการจัดตั้งรัฐบาล
- ตอบ เรื่องเหล่านี้ตอบไม่ได้ มันขึ้นกับบุคลิกลักษณะ บางคนก็ทำได้ บางคนก็ทำไม่ได้ เพราะฉะนั้น ในบริษัทเอกชน เซลล์มันก็มีผิดกัน บางคนก็ทำได้ดี บางคนก็ทำไม่ได้ คือประชาสัมพันธ์ บริษัทมันก็มีผิดกัน ไม่เหมือนกันทุกคนอยู่ที่บุคลิกลักษณะ อยู่ที่การตัดสินใจให้ถูกเวลา อยู่ที่วิธีการใช้ถ้อยคำพูด ชักจูงใจให้เห็นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำตัวที่ไม่เป็นศัตรูกับใคร ให้เขาเชื่อเรามีความหวังดีต่อเขาเท่านั้น ซึ่งจะต้องมีความจริงใจด้วย
- ถาม มันอาจ เป็นเพราะ เกรงกลัววามมี
- ตอบ มันอาจจะไม่ใช่เรื่องเกรงกลัววามมี ผมไม่รู้ว่าจะอะไร
- ถาม จนสามารถจัดตั้งรัฐบาลให้สำเร็จขึ้น
- ตอบ คือวามมีนี่ หมายความว่า ถ้าเราไม่เอาด้วยเขาทำไม่สำเร็จ ไม่มีเหตุผลอะไร ถ้าเราเอาด้วยเขาก็ทำสำเร็จก็เท่านั้น ไม่มีเหตุผลอะไร เราทำด้วยอย่างไรก็ไม่รู้ละ แต่ถ้าเราออกไม่เอาไว้ คนอื่นก็ไม่เอาด้วย มันก็ไม่สำเร็จ ถ้าเราออกใช้ได้ คนอื่นก็เอาด้วยทั้งเมือง ก็ทำได้
- ถาม ความเห็นทั่ว ๆ ไป เกี่ยวกับคู่ต่อสู้ทางการเมืองของกิจสังคมคืออะไร
ในลักษณะของกลุ่มอิทธิพลที่ว่าขัดขวางความก้าวหน้าของพรรคกิจสังคม มีไหม

- ตอบ มันไม่มีกลุ่มที่ขัดกันที่อุดมการณ์ มันมีกลุ่มที่ขัดกันด้วยผลประโยชน์ ขัดกันเพราะ ถ้ากิจสังคม เป็นรัฐบาลแล้ว เขาไม่ได้เป็น มันช่วงชิงอำนาจทางการเมืองกัน อุปสรรคมันอยู่ที่นั่น เท่านั้น คือมันไม่ใช่ของแปลกประหลาดอะไร ถ้าจะพูดเรื่องเงิน กิจสังคมก็น่าจะไปขัดกับนายทุนแท้จริง ๆ ก็ไม่ได้ไปขัดอะไรนายทุนก็เห็นด้วย
- ถาม กลุ่มผู้มีผลประโยชน์ที่ว่ามีใครบ้าง
- ตอบ ความจริงมันน่าจะ เป็นพ่อค้า นักธุรกิจ เอกชน เพราะเราตั้งใจจะทำประโยชน์ ให้คนยากจน ชาวไร่ชาวนา แต่ผมก็แปลกใจเหมือนกันที่พูดกันแล้ว เขาก็เห็นด้วย อย่างนโยบาย ประกันราคาข้าวเปลือก โรงสีเขาก็ทำตัวตามรัฐบาล ไม่ต้องไปบังคับ
- ถาม อุดมการณ์ที่สำคัญที่สุดในการต่อสู้ของพรรคกิจสังคมคืออะไร เป้าหมายสำคัญสูงสุด สรุปให้เห็นได้ไหมครับ
- ตอบ คือเราไม่ได้คิดทำลายคนมั่งมี แต่เราต้องการยกระดับคนยากจนให้ลืมตาอ้าปากได้ ให้อยู่ในฐานะที่สบายใจ ได้มีหน้ามีตาในสังคม
- ถาม แล้วคิดว่าอำนาจและอิทธิพลของพรรคกิจสังคมอยู่ในระดับไหน เป็นต้นว่าความนิยม ความสำเร็จของพรรคกิจสังคมนี่เป็นอย่างไร
- ตอบ ความนิยมนี่ไปในต่างจังหวัดยังมีอยู่ ถ้าในกรุงเทพฯ อาจจะเริ่มมีขึ้น แต่ถ้าพูดไปก็ เหมือนกับยี่ตึกคน เพราะความนิยมในพรรคกิจสังคม มันขึ้นอยู่กับตัวผมมาก ผมไม่สบายใจเลย เพราะถ้าผม เป็นอะไรไป ความนิยมอย่างนี้จะรักษาไว้ได้หรือไม่ อันนี้ที่ผมคิดว่า เป็นอุปสรรคของผม ทำอะไรไม่สะดวก เรื่องความนิยมในตัวบุคคล มันยังมีมากไป ไปในต่างจังหวัดนี่มัน เรื่องของคึกฤทธิ์เท่านั้น ไม่ใช่เรื่องของพรรค กิจสังคม อันนี้ไม่ดีเลย
- ถาม คิดว่าทำไมมันถึงไม่ไปยึดอย่างอื่นบ้าง เป็นไปได้ไหมครับว่าต่อไปคนจะเข้าใจ ระบบพรรคการเมืองมากขึ้น
- ตอบ ก็ต้องทำให้ เป็นอย่างนั้น ต่อไปอภิปรายต้อง เน้นพรรค ต้องถอนตัวบุคคลคือผมออกไป ได้การที่ตัวบุคคลขัดกับความรูสึกของผมน้อยมากไม่ได้อยากเลย เท่าที่ฟังแล้วตัวเอง มันใหญ่โต มีคนยอมรับ นับถือมาก ในความจริงแล้วไม่ได้สบายใจในเรื่องนี้เลย อยากให้ เป็น เรื่องของพรรคกิจสังคมมากที่สุด
- ถาม ท่านมีความลำบากใจอย่างไรบ้างในตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคม
- ตอบ ก็นั่น เป็นธรรมดา ที่ต้องลำบากใจ เป็นธรรมดาที่สุด เพราะ เหตุว่าคนในพรรค กิจสังคม เป็นตัวของตัวเองทั้งนั้น แล้วการ เป็นผู้แทน เข้ามาอยู่ในระ เเบียบของพรรค

กิจสังคมมันทำได้ยาก มันก็ต้องอาศัยการอุ้มด้วยประณีประนอมมากที่สุด เพราะในที่สุดคนที่ต้องออกทน ประณีประนอมมากที่สุด คือ คนที่เป็นหัวหน้าพรรค ซึ่งมันไม่ใช่งานเล็กๆเลย แม้แต่คนบางคนพูดตรง ๆ คนที่ร่วมตั้งพรรคขึ้นมา ท่านไม่พอใจท่านก็ออก ท่านออก 2 คน เป็นเรื่องน่าเสียดาย อุปสรรคก็เรื่องขาดความอดทนของบุคคล เรื่องที่บางคนก็อยากใหญ่โตเกินความสามารถของคนที่จะรับได้ มันเป็นเรื่องที่คนจะต้องมักใหญ่ใฝ่สูงในทางการเมือง แต่มันก็เป็นเรื่องเวลาจังหวะ มันไม่ใช่เป็นพร้อมกันไปหมด มีครั้งใดที่จะมีการตั้งตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นในพรรคหรือนอกพรรค จะมี รมต. เลขา กรรมการพรรค เมื่อตั้งใครขึ้นมาจะต้องมีอีกคนอีกฝ่ายไม่พอใจทุกครั้งไป อย่างนี้ มันก็เกิดความหวาดหวั่นไม่สบายใจ เหน็ดเหนื่อยอย่างยิ่งในการรักษาความสามัคคีในพรรค รักษาความเป็นปึกแผ่น เพราะพรรคนี้ถ้าแตกกัน ก็ขาดความปึกแผ่นแล้ว การเลือกตั้งคราวหน้าจะหวังผลให้เหมือนคราวนี้ไม่ได้ เพราะข่าวออกไปมันทำให้คนหมดความเชื่อถืออย่าง ปชป. ครั้งหนึ่ง ก่อนเคยเลือกได้ 117 เสียง หอแตกกันเหลือ 37 เสียง พรรคกิจสังคมถ้าไม่ระวังก็จะเป็นอย่างนั้น

- ถาม เกี่ยวกับปัญหา การสืบตำแหน่งหัวหน้าพรรค ไม่ทราบว่าทางพรรคจัดการอย่างไร
- ตอบ พรรคก็ต้องเลือกกัน พูดให้เป็นธรรมกับกิจสังคม ปัญหาที่ใครจะมาแทน มันก็เป็นอย่างนี้ทุกพรรคนั่นแหละ ก็อย่างพรรคชาติไทย ถ้าคุณประมาณ เป็นอะไรไป ความจริงคุณประมาณอ่อนกว่าผมปีเดียว ถ้าท่านเจ็บตายไป ใครจะเป็นหัวหน้า ผมก็ยังมองไม่เห็นเหมือนกัน หรือพรรค ปชป. ก็เถอะ ถ้าคุณพิชัยเป็นอะไรไปก็ใครล่ะ มันก็มองไม่เห็นทั้งนั้นล่ะ ถ้าคุณเกรียงศักดิ์ เป็นอะไรก็ใครล่ะ
- ถาม อันนี้คิดว่า เป็นปัญหาใหญ่สำหรับพรรคการเมืองทุกพรรคไหมครับ
- ตอบ มันก็ทุกพรรคแหละ ถ้าจะพูดไป พรรคกิจสังคมอาจจะเบากว่าทุกพรรคก็ได้ ถ้าเปรียบเทียบกับพรรคอื่นนะ แต่มันก็เป็นปัญหาอยู่เนิ่น เองว่าจะเอาใคร
- ถาม เป็นอันว่า ปัญหาการเป็นแม่เป็นสักฝ่ายในพรรคนี้ ก็เกี่ยวกับตำแหน่งเป็นสำคัญมากกว่าทางความคิดนี้
- ตอบ โดยมากเป็นความไม่พอใจมากกว่า ความคิดเห็นก็ไม่ได้แตกกันเท่าไร ไม่มีอะไรจะแตก ต่างคนก็ต่างมีความปรารถนาดีต่อบ้านเมืองเท่ากัน มันมาจากความอยากเป็นใหญ่ เป็นโต และใครไม่ได้เป็นอะไร ก็แยกตัวไป แสดงความไม่พอใจตัวเอง

- ถาม แล้วถ้าอาจารย์ออกไปจากหัวหน้าพรรค คิดว่าจะมีผลอย่างไร
- ตอบ มันก็ไม่มีอะไรเท่าไร เขาก็คงเลือกหัวหน้าพรรคกันได้ ก็หาหัวหน้าที่ต่อไป เรื่องการแตกแยกอย่างใหญ่ อย่างดี ก็อยู่หัวหน้าพรรคว่าจะรับไว้ได้แค่ไหน จะอดทนได้แค่ไหน ถ้าความอดทนมีน้อยรับภาระไม่ได้ก็จะลำบาก
- ถาม ท่านอาจารย์คิดว่า ท่านอาจารย์จะพร้อมเมื่อไร
- ตอบ ผมพูดตลอดเวลาขณะนี้ผมอายุ 74 แล้ว โรคประจำตัว โรคเบาหวาน มันทำให้ขาอ่อน เจ็บปวดมาก จะเดินเหินไม่สะดวก กลายเป็นคนทุพพลภาพไป ถ้าจะฉวมใจตัวเอง ก็ตอบว่า เตี้ยวัยถึงเวลาแล้ว
- ถาม สภาพของสถานะพรรคการเมืองไทยมีความเข้มแข็งพอหรือไม่ อยู่รอดต่อไป การบริหารของพรรคการเมือง โดยไม่ต้องมีกลุ่มอื่นมาช่วย
- ตอบ ก็ขอเวลาเท่านั้น ขอเวลาให้รักษาสถานภาพอีก 3 ปีกว่า คือให้สภาพอยู่หมดยุคเลือกตั้งใหม่ และให้มีการตั้งรัฐบาลขึ้นตามระบอบประชาธิปไตย สมว่านั้นเป็นการให้โอกาสระบอบประชาธิปไตยอยู่ตัวได้ และคิดว่าถ้าทำอย่างนั้นได้แล้ว ความหวังของระบอบประชาธิปไตยก็จะดีขึ้นเรื่อยๆ ขอเวลาเท่านั้น ทุกอย่างที่ผมทำก็เพื่อให้เวลาประชาธิปไตย ให้ได้โอกาสมีเวลาพิสูจน์ตัวเอง ได้สั่งตัวเองลงในความรู้สึกของประชาชนทั้งประเทศ
- ถาม ความเห็นเกี่ยวกับทหาร ข้าราชการ การเข้ามายุ่งเกี่ยวมีผลดีผลเสีย
- ตอบ ความจริง คนส่วนมากเขาว่าไม่ดี เขาว่าเป็นประชาธิปไตยได้ ทหารต้องเป็นกลาง นั้นเป็นหลักการที่เขายึดถือกันมานาน ซึ่งผมก็ไม่เห็นว่าจะต้องยึดถือหลักนั้น ประเทศใดจะยึดถือหลักใดมันแล้วแต่ประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของไทยทหารเกี่ยวข้องกับการเมืองไทยมาตลอดสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มันก็รักษากันไว้ด้วยกันกำลังทหาร เพราะฉะนั้นถ้าทหารเข้ามาเกี่ยวข้องในการรักษาระบอบประชาธิปไตยไว้ไม่ให้ล้าหลัง เข้ามาแย่งชิงได้มันก็เป็นภาระที่ถูกต้อง หรือในบางครั้งก็ทหารต้องเข้ามารักษารักษาอำนาจด้วยตนเอง เพื่อรักษาสถานการณ์บ้านเมืองไม่ให้ยุ่ง วุ่นวายจลาจล อันนี้ก็ต้องยอมรับว่า เป็นสิ่งที่พึงกระทำได้ อันนี้สถานการณ์ที่จะให้ทหารเข้ายึดให้เข้ามาใช้อำนาจได้หรือไม่ มันไม่ได้อยู่ที่ทหาร มันอยู่ที่พลเรือน นักการเมือง ประชาชน มันอยู่ที่กลุ่มกำลังต่าง ๆ ที่คิดจะมีอำนาจจลาจลกันว่าจะก่อให้เกิดการจลาจลหรือไม่ จะทำให้บ้านเมืองวุ่นวายขนาดไหน ถ้าทุกฝ่ายเป็นประชาธิปไตยแล้ว

ผมว่าทหารเขาก็ไม่เข้ามาเกี่ยว แต่ว่าหลายฝ่ายก็ว่าจะทำไมไม่เป็นประชาธิปไตย
 อย่างนักศึกษาเอง ก็คิดจะใช้พลังนักศึกษา ก่อความไม่สงบต่าง ๆ ทำความรุนแรง
 อย่างนี้ก็เท่ากับ เชื้อเชิญให้เขาเข้ามา บ้านเมืองไม่เรียบร้อย ทหารที่ไหนเขาจะ
 ทนอยู่ได้ ถ้าเราจะทำอย่างประชาธิปไตย พูดกันด้วยเหตุผล ความเห็นอย่างไรไม่ใช่
 ประนาม เขาว่านายทุนอะไร พูดกันอย่างคนไทยด้วยกัน มันก็อาจจะพูดกันได้ ผมว่า
 สถานการณ์ที่จะให้ทหารเข้ามายุ่ง ไม่ได้อยู่ที่ทหารเลย อยู่ที่คนอื่นทั้งนั้น คนอื่นทำขึ้นเอง
 ถ้าบ้านเมืองจลาจลทหาร เขาจำเป็นจะต้องเข้ามา เขาปล่อยไม่ได้ แล้วทหาร เขาก็มีหน้าที่
 ต้องรักษาความสงบของบ้านเมือง และอีกประการที่สำคัญที่สุด ทหารมีหน้าที่ต้องรักษา
 ราชบัลลังก์ ทหารไทยต้องรักษาพระบรมเดชานุภาพของพระเจ้าอยู่หัว ใครมาทำ
 อะไร เขาสู้ อันนี้ขอให้เข้าใจเถอะ หน้าที่พลเรือนก็ทำไปตามระบอบประชาธิปไตย
 ทหาร เขาก็ทำบ้าง เขาก็ไม่เข้ามาเกี่ยวมันก็ต้องพิสูจน์ๆ ว่าประชาธิปไตยมันแก้ไขได้
 สามารถรักษาความสงบได้ สามารถระงับจลาจลได้ พิสูจน์ให้ผู้เลอภคังรัฐ 'พิสูจน์
 ให้ทหารเข้าใจด้วย ว่าเขาไม่จำเป็นต้องใช้มาตรการรุนแรง เพราะระบอบ
 ประชาธิปไตยมันจะแก้ปัญหาของมันเองได้ในที่สุด อย่าไปเห็นว่าใคร เป็นศัตรูใคร
 ในระบอบไหน ไม่มีหรอก ทุกคนหวังดีต่อบ้านเมืองทั้งนั้น เพราะฉะนั้นผู้แทนก็อย่าวุ่นวาย
 กันอย่าแก่งแย่งกัน ชว่งชิงอำนาจ ทำตัวให้คนเขานับถือ ถ้าเขาจะยึดก็แสดงว่า
 สภาผู้แทน มันใช้ไม่ได้แล้ว มันและไม่มีใครนับถือ เขาก็ไม่ปล่อยให้มันอยู่

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณบุญชู ไวจนเสถียร

10 พฤษภาคม 2527

- อายุ 62 ปี บิดาชื่อสันต์ มารดาชื่อ ละมัย
 การศึกษาจบการบัญชีชั้นสูง เทียบเท่าปริญญาโทของธรรมศาสตร์ แต่งงานแล้ว
 ลูก 2 คน ชายหญิง อาชีพปัจจุบัน เป็นประธานธนาคารนครหลวงไทย จำกัด
 ประวัติที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง
- ถาม อยู่ธนาคารกรุงเทพ เริ่มมีชุดแจ็กการทำงานการเมือง เมื่อเป็นวุฒิสมาชิก
 ดอนก่อนจะถูกปฏิวัติ ก่อนจะมีการเลือกตั้งที่สนามม้า สมัยตั้งแต่จอมพลถนอม
 ผมก็เริ่ม เป็นวุฒิสมาชิก ความรู้สึก แนวความคิดควรจะต้องทำอย่างไร มันอยู่ตอนที่
 ธนาคารกรุงเทพ ตอนที่เราศึกษา เศรษฐกิจช่วงนั้น เพราะการบริหารของ
 ธนาคารกรุงเทพ สมัยผม ผนวกการบริหารงานยุคใหม่มาให้ การบริหารของ
 ธนาคารจึงประกอบด้วย การวางแผนงาน การวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจ
 สังคม ภายใน และภายนอกประเทศ เพื่อจะได้กำหนดแผนงานต่าง ๆ ดูสภาพ
 สภาพการณ์แต่ละช่วง จึงนำมาซึ่งความคิดว่าสิ่งที่ทำมาแต่ละช่วง มันผิดพลาด
 ตรงไหน มันควรจะทำอย่างไร เปลี่ยนแปลงปรับปรุงแก้ไขอย่างไร โดยยอมรับ
 ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม แทนการกระทำโดยรัฐ ควรปล่อยให้การค้าเงินงาน
 ทางด้านเศรษฐกิจเอกชนแข่งขันกันมากขึ้น มันเกิดผูกพันเมื่อเป็นวุฒิสมาชิกแล้ว
 เราก็น่าจะเอามาทำให้เป็นประโยชน์
- ถาม ดอนนั้นคิดตั้งพรรคการเมืองหรือยัง
- ตอบ ยัง ถึงขั้นมีการเปลี่ยนแปลง มีสภาพนิติบัญญัติ มีรัฐธรรมนูญ ก็เริ่มมีความคิดแล้ว
 ดอนนั้นเรา เริ่มมีการผลักดันให้มันนโยบายแห่งชาติเกิดขึ้นในรัฐธรรมนูญ เราเห็นว่า
 สำคัญมาก เพราะประเทศควรมีเป้าหมาย แนวคิดกำหนดไว้เป็นแนวเดียวกัน
 จึงคิดว่าควรจะได้ไว้ในรัฐธรรมนูญ วิธีการที่เราเห็นด้วยร่วมกัน แนวทางแก้ไข
 ต่าง ๆ ยังไม่มีกำหนดไว้ นั่นมันขาดแคลน แต่ละรัฐบาลก็กำหนดต่าง ๆ มันไม่เป็น
 แนวทางเดียวกัน นั่นเป็นสิ่งที่เรายังไม่มี
- ถาม ดอนนั้นมี Staff คนทำงาน เรียบเรียงความคิดของท่านหรือยัง

- ตอบ มีสิ ในธนาคารเราต้องมี จำเป็นที่จะต้องศึกษาภาวะการต่าง ๆ ข้อมูลของ
เราจึงพร้อม หันสมัยใช้ให้เป็นประโยชน์ได้
- ถาม ตอนนั้นที่มีประชุมสภาที่สนามม้า เริ่มมีการจับกลุ่มหรือยัง
- ตอบ ยัง ตอนนั้น ยังไม่มีใครรู้ หลังจากได้รับ เลือกแล้ว คนที่เป็นเป้าหมายหลัก
เด่นในช่วงนั้น คือ อาจารย์คึกฤทธิ์ กับอาจารย์ป๋วย สมได้เป็นคนี่ 25 ใน
299 คน คนที่ 1 คือ ท่านหรืออาจารย์ป๋วย จุดนั้นผมปฏิบัติงาน ในทางการเมือง
มากกว่าในทางธนาคารแล้ว ความคิดความสนใจ เริ่มมีมากแล้ว แล้วมันคือจุดเริ่มต้น
มีความคิดว่าเราควรมีพรรคการเมือง
- ถาม กลุ่มที่ถ่วงทอดความคิดซึ่งกันและกัน
- ตอบ มีในหมู่เจ้าหน้าที่ ธนาคารกรุงเทพบางคนเท่านั้น มีฝ่ายวิจัยและวางแผน ซึ่งมี
นายพอล สิทธิอำนวย มี LSC คือ London School of.....
ซึ่งเป็นกลุ่มที่ถือว่าได้เล่าเรียนวิชา เศรษฐกิจการ เมืองมากมีชื่อเสียงมาก
- ถาม ในสภานิติบัญญัติ เริ่มตั้งพรรคทำอย่างไร
- ตอบ ศึกษาถึงลักษณะของธรรมเนียมของพรรคในประเทศอื่น ๆ ที่มีอยู่ ลักษณะของการ
เรียกชื่อ มัน เป็นเพียงรูปแบบ Idea ของสิงคโปร์ มัน เป็นรูปธรรม ขึ้น
เป็นการกระทำของกลุ่มคนที่มีความคิด เห็นตรงกัน ร่วมกันแก้ไขปัญหามากขึ้น
เราก็เลยคิดว่า เราควรไปทาง Action เรามีแผนการที่จะปฏิบัติ เราจะทำ
อย่างไร ธรรมเนียมที่เราจะต้องกำหนดให้แน่ชัดว่า เราจะดำเนินการแก้ไขปัญหาของ
สังคมอย่างไร ซึ่งธรรมเนียมหรือปรัชญาของพรรค ในช่วงนั้นก็กำหนดไว้มีไว้
ปรัชญาของเรานั้น สังคมควรจะเป็นอย่างไร มีหลักคิดอย่างไรบ้าง แล้วเราจะ
รักษาสິงเหล่านี้ได้อย่างไร เราเรียบเรียงหมด ทั้งธรรมเนียมของพรรค ปรัชญาเรา
เรียบ เรียบ เรียบหมด แล้วส่งให้อาจารย์ตุ๊กตี
- ถาม ตอนนั้นท่านอาจารย์ทราบหรือยังว่าคุณณัฐกำลังวางแผน
- ตอบ ไม่ครับ ท่านไม่ทราบ แต่ท่านได้เห็น การกระทำของผมในสภา สมได้ใช้เวลา
ในการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ผมถือว่า ผลของการปกครองสำคัญกว่ารูปแบบ
รูปแบบจะต้องสร้างให้เหมาะสมกับสังคม สภาวะของเราแบบนี้มันไม่แน่ว่า
จะเหมาะสมกับอีกแห่งหนึ่ง เราพูดถึงประชาธิปไตยโดยกันโดยไม่รู้ว่าปชต. มันจะส่ง

ผลอย่างไรกับเรา จึงพูดกันไปถึง National Polity จะเห็นว่าในช่วงนั้น ได้ใช้สติปัญญากันมากที่จะมีรัฐธรรมนูญที่เหมาะสมกับเรา เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ดีที่สุดเท่าที่เคยมีมา พรรคการเมืองเป็นด้วยการสำคัญที่จะดำเนินงาน ให้เกิดผลตามรูปแบบประชาธิปไตยอย่างที่เราต้องการ ใช้รูปแบบที่เราควรกำหนดไว้เป็น ถ้าทำเพื่อประโยชน์คน เพื่อประโยชน์พรรคก็แย่ง อย่างที่เห็นกันอยู่อย่างนี้ รูปแบบดีแต่คนที่ทำปฏิบัติไม่ดี การอบรมวิสวกรสังคม เพื่อให้เขารู้อะไรก่อน ให้รู้ว่าจะทำอย่างไร เพื่ออะไร เวลาเรามีปัญหาอะไรที่จะตัดสินใจ เราไม่มีอะไรยึด เราต้องมีหลักไว้

ถาม ในการที่เราไป เสนอให้ท่านอาจารย์ ท่านมีข้อโต้แย้งอะไรบ้าง

ตอบ ท่านก็คิด แล้วก็ถามว่าผมคิดทำอย่างไร ท่านก็อ่านสนใจ ให้อาจารย์เกษมดู ตอนหลังคงยอมรับว่ามันสมบูรณ์ดีพอสมควร แล้วก็เอาไปเถลา ความจริงก็เวลาไม่เท่าไร 2-3% เท่านั้น ผมว่าเราต้องรวมอำนาจไว้ก่อนในการสร้างพรรค แล้วนั่นก็คือความแน่นแฟ้น

ถาม ตอนหลังคนที่เข้ามามีอย่างไร ชักชวนกันอย่างไร พวกคุณประกายเพชร คุณพงษ์

ตอบ เริ่มค้น ตั้งพรรค ตามธรรมนูญ ก็มีกักรชวน

ถาม ตอนร่างจดทะเบียน เป็นตัวพรรคที่บริสุทธิ์

ตอบ ใช้เวลาประมาณ 1 เดือน ใช้ที่สวนพดู และก็หาที่คุยกัน ที่สำคัญคือที่ธรรมนูญปรัชญาพรรค เกิดแนวความคิดที่เราต้องการให้เกิดการหมึกกำลังสังคมพร้อมกันทุกฝ่าย ทั้งหมดเพื่อชาติ ตัวเครื่องหมายพรรคก็เป็นหลักต่าง ๆ กิจกรรมในสังคม เรามีเจตนาความตั้งใจจริง ในการที่เราจะทำสิ่งที่เป็นหลักรูปที่เราจะทำ เรามีขบวนการอย่างไร ในนโยบายอันดับแรก เราแถลงไว้ชัดเจน

ถาม รายชื่อที่เริ่มตั้งพรรค

ตอบ คนใกล้ชิดผม คุณสังเวียน เผ่าพงษ์ คำนเอกสาร ประมวลเรื่องให้พรรค พลล สิทธิอำนวย มีคุณสุธี ก็มาร่วมด้วยมีการหารือกัน คุณเกษม จาติกวณิช ประสิทธิ์ณรงค์เดช คือเหล่านี้ดี แต่เขาก็อยากตั้งพรรคเอง ช่วงรวบรวมแนวคิด ส่วนมากเกี่ยวข้องกับชองกับคนในรัฐสภา กมล กิติ ปราโมทย์ นครินทร์ กิติ พวกเหล่านี้ ในราชการ ในมหาวิทยาลัย แต่เขายังไม่มีความกล้า ส่วนมากจะรอดูก่อนทั้งนี้ชนชาติเราชอบสบาย ไม่ชอบเสี่ยง

- ถาม บรรยายภาพรวมตัว
- ตอบ ตอนนั้นมีความมุ่งหมายดี ความตั้งใจดี ความขัดแย้งไม่ค่อยมี ในขณะตั้งพรรค โอกาสเลือกตั้งจะมี วางแผนในการเลือกตั้ง คนก่อตั้งยังไม่รู้เข้าใจในวิธีหาเสียง เป็นปัญหามาก คนที่มีความรู้มาก เช่น อาจารย์ คุณบุญเท่ง คุณใหญ่ ก็ติดตามหา คนมาสมัคร คุณเกษม ก็ช่วยด้วย หาทางเลือกคนด้วย ผมใช้วิธีความรู้ด้านการตลาด ทำการสำรวจทั่วประเทศจำนวน 350,000บาท ได้ผลมาจำนวนหนึ่ง คนสนใจการเมืองความรู้เข้าใจหาเสียง คนนิยมในแต่ละจังหวัด เอมมาใช้เป็น เครื่องมือในตอนนั้นคือโอกาสสำรวจความนิยมในตัวอาจารย์ด้วย เราก็กำหนดแผน ในการรณรงค์วิธีไหน เป็นเรื่องที่เราจะเอานโยบายอย่างไรมาใช้ แตกต่างจาก นโยบายที่ใครเคยทำมาก่อน ทุกขใหญ่ของประชาชน หลังจากช่วงถนอม อาจารย์สัญญา มีการเรียกร้องให้เกิดความเป็นธรรมในเรื่องสินค้า กรรมสิทธิ์ที่ดิน เรื่องชาวบ้านที่มีรายได้น้อย งานทำน้อย เป็นปัญหาที่ได้จากการทำ Survey แผนการเลือกตั้ง เกิดจากการทำ Survey
- ถาม เงินตอนนั้นหามาจากไหน
- ตอบ ไม่มีตงขึ้น เงินที่ใช้โดยวิธี อาจารย์สั่งจ่ายจากบัญชี แล้วเราไปขอความช่วยเหลือ จากบริษัทห้างร้านเราก็ไปขอเขา เราใช้วิธีขี้อาจารย์เบิกเงินบัญชีอยู่แล้ว
- ถาม ผลที่คาดไว้
- ตอบ คิดคาด คิดไว้ 40 คน แต่ได้แค่ 18 คน เราต้องยอมรับว่า เรามีเวลาตัดสินใจน้อย เราไปตามหาคนมาเราเป็นพรรคใหม่ คนที่เป็นกึ่งกันสาขาของเราไม่มี คนอื่น เขามีอยู่แล้ว เราเป็นพรรคใหม่ ไม่ขวัญเสีย เราก็มาวางรากฐานกัน กำหนด วิธีการทำงานฐานมวลชน แต่เราก็ทำไม่ได้ เพราะถูกตั้งเป็นรัฐบาล เราคิดจะ สร้างคนขึ้นมา กระจายไปเผยแพร่ความคิดเรา พอเราเป็นรัฐบาลพันธะต่าง ๆ เวลาที่น้อยปัญหามากในสมัยอาจารย์สัญญา เราเจอปัญหา เราต้องขี้นแรงตลอด ให้นักศึกษา เสียเวลามาก เราไปเผชิญปัญหาในแต่ละพื้นที่เสมอ เราไปตลอด เราพยายามกระจายเงินคืน เพื่อให้มีการจ้างงานทำ คับการเคลื่อนไหวในชนบท ต่าง ๆ ได้มาก
- ถาม ตอน ปชป. ได้เสียงมาก เราทำตัวอย่างไร

- ตอบ เรามีส. เราคิดจะวางฐานมวลชน เมื่อมีคนมาเสนอ แต่เขามาอ่อนวอน คุณบุญเที่ยง คุณใหญ่ เขาอยากเป็นรัฐบาลทุกโอกาส พวกพรรคสหประชาไทยต่าง ๆ ก็มีเติ่มสภา บุญเลิศ สุรินทร์ เทพกาญจนา ตอนนั้นพวกนี้มาก คุณประสิทธิ์ กาจจนวัฒน์ ได้รับการสนับสนุนจากเราด้วย กลุ่มเหล่านี้มีส่วนมากทำให้ ปชป. ถูกคว่ำ ในการแถลงนโยบาย ตอนอาจารย์เสมีย์ แถลง อาจารย์ศีกฤทธิ ว่า นโยบายใช้ไม่ได้อย่างไร ตอนนั้นเป็นจุดเริ่มต้น ที่ทำให้คนอื่นมองว่าอาจารย์ท่าน เหมาะสมการเป็นนายก ตอนนั้นทุกคนยอมหมด อาจารย์จะเอาอย่างไรก็ได้ ตอนนั้น ก็เอานโยบายของกิจสังคม ไม่มีแก่เลย ตำแหน่งก็ตกลง ผมก็มีส่วน คัดค้าน ไม่เอา ไชยศิริ เป็นผลร้ายต่อผมในตอนหลัง เป็นเหตุให้ เรา Unpopular ธรรมสังคม ก็มีคุณทวีร ทองหยด ของเราเอง ก็มีคุณใหญ่ คุณบุญเที่ยง ห่อออกมาเดือนเศษ นายธเนศ นายไชยศิริ เข้ามาแล้ว ผมจะลาออก 2 คน แต่อาจารย์ห้ามไว้ตอนแรกเราขออะไรก็มักจะได้
- ถาม ความสำเร็จในคอนเป็นรัฐบาล เหตุยุบสภา
- ตอบ สำเร็จก็พวกปัญหาที่เกิดขึ้นสมัยอาจารย์สัญญา เราก็พยายามระงับไว้ ทหารเขาไม่พอใจ คุณกฤษณ์ เขาจะให้เดินขบวน เราแก้ไขทางการเมือง เขาควรจะมีเรื่องกองทัพ เท่านั้น เขาคิดว่าเรามีส่วนในการสร้างการบริหารประเทศ เขาเข้าใจว่าอย่างนั้น ยุบกันมาอยู่แต่เดิม ดีขึ้นมาคล-อดเขายอมรับไม่ได้ การดำเนินงานราชการล้มต่าง ๆ รัฐบาลพยายามเลิกในขมราชการล้มมาก ทำให้เขากระเทือนทั้งนั้น เราได้รับสำเร็จ เราได้จัดกระบวนการกระจายเงินคืน ช่วยแก้ไขปรับปรุงภาวะการต่าง ๆ ช่วยให้ความรู้สึกของประชาชนเริ่มเข้าใจ รู้ว่าตนเองจะทำอะไรได้บ้าง เป็นการ ปลุกฝังแนวความคิด ปชต. ทำให้เราได้ว่าประชาชนเข้าใจในคอนให้เงินคืนครั้งที่ 2 ชาวบ้านเริ่มรู้ และต้องการแสดงออกมา เป็นครั้งแรกที่เรากระจายเงินภาษี ไปส่งให้ประชาชนมีผลดีมาก อาจจะรู้ไหล คอรัปชั่น แต่ผลได้มาก เราเริ่มขยาย ไฟฟ้าออกไปสู่พื้นที่ เราทำได้มาก เรื่องบริการการรักษาสรี ช่วยคนยากจนมาก เป็นการคลังเพื่อประชาชน แท้จริง
- ถาม อาจารย์ศีกฤทธิ เป็นตัวหลัก ปชต. เป็นหลักสร้างแนวความคิดที่ยอมรับในหมู่คนทั่วไป เป็นบุคคลที่มีความสามารถเกียรติคุณ เมื่อมาร่วมในพรรคการเมือง คนก็สนใจ

ให้ ความ เชื่อถือ เรามีแนวความคิดอย่างไร แล้วท่านมีโอกาสบริหารงานตามแนวความคิดในการแก้ปัญหาสังคม เป็นการกระจายความเจริญสมบูรณต์้านเศรษฐกิจ การกระทำในชนบทมากไม่ใช่ว่าเฉพาะในเมือง ก็เป็นผลให้ได้เห็นความเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างชัดเจน เมื่ออาจารย์ศึกษาบริหารงานนั้น เงินทองที่กระจายให้ประชาชน ใช้ในรูป เงินผันไม่มีมาก่อนในอดีต ทำให้มีประโยชน์ต่อหมู่บ้านมาก อยากรู้ก็ตาม เป็นลักษณะให้พรรคกิจสังคม เริ่มมีฐานมวลชนขึ้นทันที ถึงแม้ในรูปการจัดตั้งองค์กร ในชนบทยังไม่มีดีพอ แต่ความคิดความอ่าน คนที่สัมผัสกับนโยบายวิธีการ ที่พรรคนำไปเผยแพร่ มักยังติดอยู่ที่สภาตำบล แต่ละปี ยังมีมาพิจารณาถึงโครงการแต่ละตำบล แต่ละพื้นที่ มันยังมีและยังต้องทำอยู่ การจัดตั้งประชาชน เริ่มมีการจัดตั้งขึ้นมาแล้ว เราคิดว่าฐานของพรรคมวลชนตั้งเป็นองค์กรยังไม่มี แต่ก็มีการจัดตั้งคือแนวความคิด ไว้ในหมู่ประชาชน เกิดขึ้นแล้ว

ถาม

ระบบราชการบริหาร มีอุปสรรค

ตอบ

มี แรงต่อต้านจากข้าราชการ โดยเฉพาะฝ่ายปกครอง ที่คิดจะรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง เกิดต่อต้านเงินผัน งานซ้ำ การเบิกจ่ายเงิน โครงการ อนุมัติซ้ำ เป็นคนดึงอำนาจไว้ แต่เราเห็นว่า เราจำเป็นต้องยอมสิทธิให้ประชาชน การบริหารงานเริ่มต้น เราเริ่มกระจายอำนาจบริหารงานให้จังหวัด เป็นเงินจำนวนหนึ่ง เพื่อให้เขาได้ ใช้จัดสรร โดยคิดจะมอบอำนาจให้แต่ละตำบลดำเนินการจัดต่อไป เรามีแนวความคิด ที่จะมอบอำนาจไปอยู่ตำบล แล้วเงินที่จะใช้จ่ายก็จะลดน้อยลง เราติดตามดูผลงาน ได้ดีขึ้นแล้วด้วย มันจะค่อย ๆ พัฒนาไป วัตถุประสงค์ที่ไปไม่ต้องโมเม ในแง่ วิชาการกับความต้องการมันประสานกันได้ การใช้จ่ายงบประมาณมันต้องมีการประเมินผล มีการติดตามว่างานนั้น ๆ ได้ผลดีแค่ไหน ทำที่จริง ก็มีถึงจะเสร็จ ว่าการลงทุน และผลที่ได้คุ้มกันหรือไม่ การพัฒนาแต่ละพื้นที่ควรแสดงให้เห็นใน ทางกว้าง และทั่วถึงไม่ใช่ว่าเป็นหย่อม ๆ กลายเป็นว่ายังมีพื้นที่ยากจนอีก เยอะแยะ การรวมอำนาจส่วนกลางจะได้ผลน้อย ไม่มีโอกาสได้รู้เห็นในส่วนท้องถิ่น เราต่อสู้กับข้าราชการประจำ ส่งมอบอำนาจไว้กับส่วนกลางแล้ว ยังมี เจตนาแฝง หาประโยชน์จากอำนาจนั้นอยู่ เราต้องทำความเข้าใจอีกให้คิดว่าทำแบบความคิดเรา กลับจะเป็นพระคุณแก่ข้าราชการประจำอีก แนวความคิดหลักของพรรคกิจสังคม เห็นว่า

การพัฒนาบ้านเมืองในทางเศรษฐกิจหรือในทางสังคมนั้น อำเภอบึงสามพัน จังหวัด
 จะช่วยแก้ปัญหาก็เกิดจากการดำเนินงานของเขานั้น ว่าเป็นอย่างไร นั้นเป็น
 ลักษณะเอาความรู้ไปให้ไปช่วยเหลือเขาให้งานเขาสำเร็จ ไม่ใช่เอาพระเดช
 เขาก็จะรักข้าราชการ ความดี ความชอบ ก็จะมาจากความสำเร็จของแต่ละตำบล
 ที่จะเอามารวดกันได้ นั้นแหละแนวความคิดหลักของเรา ถึงจะมีที่พรรค แนวคิด
 ของเขาเราไม่ยกวิจารณ์ แต่แนวคิดของเขามักจะแสวงหาอำนาจมาก หาทาง
 รวบรวมคนที่มีหวังจะเป็นผู้แทน เราพยายามเอาความคิดเป็นหลัก เราทำหน้าที่
 บริหารบ้านเมือง เราเห็นว่าเราจะมุ่งหมายประสงค์เขาจะแก้ปัญหายังไง เราอยาก
 ให้ประชาชนพิจารณาถึงแนวความคิดของเรา ไม่ค่อยมีใครแสดงออกเหมือน
 พรรคกิจสังคม แต่ผลของพรรคกิจสังคมมีน้อยเพราะได้รับการต่อต้านจากข้าราชการ
 ยังมีมากอยู่ แนวความคิดของการพัฒนาสังคมของเรา เป็นแนวความคิดที่จะกระจาย
 อำนาจ ไม่ใช่ข้าราชการเป็นผู้สั่งการแต่ผู้เดียวตลอด ประชาชนไม่มีสิทธิหักท้วง
 คำเนิการใด ๆ ทั้งสิ้น ผู้แทนก็มาทำหน้าที่ด้านกฎหมายในสภา แต่ไม่ใช่เป็นหมู่บ้าน
 ตำบลซึ่งเป็นหลักใหญ่ที่มีปัญหามาก ต้องแก้ไขที่ผี ต้องพัฒนา ถ้าพัฒนาโดยข้าราชการ
 อย่างเดิมมันก็จะเกิดความล้มเหลว ให้เห็นทั่วไป ซึ่งวิธีนี้ไม่ทำให้สังคมของเราก้าวหน้า
 ปีกแผ่นศิวิไล การทำมาหากินต่าง ๆ ความเป็นอยู่

ถาม ปัญหาพรรคร่วมรัฐบาล

ตอบ ตอนท่านเป็นนายก เพราะทุกคนต้องการเป็นรัฐบาล ขอให้ท่านเป็นรัฐบาลเท่านั้น
 แต่เราต้องการทำคามนโยบายของเรา พอเราดำเนินงานไป ทุกคนก็สะดุด
 มีการต่อรองกันมากขึ้น มีการประณามท่านจึงต้องยุบสภา ข้าราชการประจำ
 กลัวมากจึงดันไม่ให้อาจารย์ศีกฤทธิ์เข้า ทหารก็กลัวว่าถ้าทำสำเร็จ เขาก็จะ
 เสียอำนาจ นั้นจึงเป็นจุดเริ่มต้น ในการปฏิวัติอีก ปชป. บ้า ปชต. อีกแบบหนึ่ง
 ไม่ได้สร้าง ปชต. ที่พื้นฐานมวลชน เรากลับมา ตอนเปรม 1 เราเริ่มดำเนินงาน
 ความความคิดของเราใหม่ ก็เริ่มขัดแย้งในระหว่างผู้ร่วมรัฐบาล ในพรรคก็มีอยู่บ้าง
 เราดำเนินผลประโยชน์ของส่วนรวม เป็นใหญ่ ก็มีปัญหากลางในพรรค เราคิดว่า
 ถ้าเราเข้าไปเป็นรัฐบาล เราต้องดำเนินงานไปตามแนวความคิดของเรา ถ้าไม่
 ตรงเราจะไม่เข้า ถ้าเป็นอย่างนี้ระยะหนึ่ง เราต้องเป็นที่ยอมรับ แน่ๆ

แต่ตอนนี้ ทหารต้องยอมรับว่าใครจะร่วมรัฐบาลต้องควบคุม เราจึงทำอะไรไม่ได้เลย
 ตอนนี้การบริหารงานก็เป็นแนวความคิดของข้าราชการ ผลเสียหาย ประชาชน
 เดือดร้อน รัฐบาลทำอะไร กิจสังคมก็เสียด้วย เราไม่ได้ทำตามนโยบายของเรา
 เราทำเพื่อให้รัฐบาลเกิดเสถียรภาพเท่านั้น ตอนนี้ก็เพียงแต่รอให้สภาตำบลเกิดขึ้น
 ก่อนแล้ว แนวความคิดต่าง ๆ ถ้ามีโอกาสเดินแบบ ปชต. เราก็คงจะได้ทำงาน
 ตามแนวความคิดของเรา

ถาม นโยบายมีอะไรอีกบ้าง ปรับปรุง

ตอบ กระจายรายได้ ให้เอาไปพัฒนาให้พื้นที่ให้มากที่สุด เป็นนโยบายของกิจสังคม
 ให้พัฒนากระจายไปทั่วเราต้องดำเนินการคลัง ผลได้ทั่ว ๆ หมด ไปสู่พื้นที่ทั้งหมด
 กระจายงบประมาณ บริหารงบประมาณ เรายังทำไม่สำเร็จ คือต้องมีงบประมาณ
 จัดตั้งให้สภาตำบลรวมเข้ามาเป็นของจังหวัด แล้วรวมเข้ามาเป็นของส่วนกลาง
 เราต้องจัดรูปของการตลาดเกษตรให้มีความมั่นคง ตลาดต้องอยู่ในแต่ละตำบล
 เป็นตลาดใกล้ชิดกับผู้ผลิตประสานกับส่วนกลางด้วย
 สหกรณ์ตำบล เป็นเครื่องมือสำคัญที่เราต้องใช้ในการตลาด
 ความสงบเรียบร้อย ประชาชนจะต้องมีส่วนที่จะรักษา ความสงบของตำบลได้
 ให้เป็นตำรวจของตำบล ตำรวจของจังหวัดจะได้มีความรู้สึกรับผิดชอบในท้องถิ่น
 เป็นเรื่องที่ต้องสร้างขึ้น ส่วนการปราบปรามต่าง ๆ เป็นหน้าที่ของส่วนกลาง
 การสืบราชการลับ ส่วนงานด้านคุ้มครอง ทรัพย์สิน ชีวิตประชาชนในพื้นที่ด้วย
 เป็นงานในตำรวจพื้นที่หมด เป็นแนวความคิดของเราทั้งนั้น

ถาม คนทำในพรรค ไม่มี

ตอบ ระหว่างนี้ เรื่อง 2 อย่าง

- 1: งานรักษาอำนาจทางการเมือง รักษาฐานะในการร่วมรัฐบาล มีอำนาจต่อรอง
 ต่าง ๆ งานนี้เราทำตลอดเวลา
2. งานด้านความคิดนโยบายสังคมการศึกษาหาข้อมูล เผยแพร่แนวความคิด
 งานนี้เราไม่ได้ทำ บังเอิญพื้นฐานของกิจสังคม มีอยู่ที่คอนเงินสันมีคณะกรรมการ
 สภาตำบลมา แต่พรรคเรายังไม่ได้ทำอะไรขึ้นมาเลย ในแง่ของแนวความคิด
 เรามีความคิดอย่างไร ประชาชนยังไม่รู้ผู้แทนของเรายังไม่ได้ทำ เพราะองค์กร

ในการจัดทำแนวความคิดมีน้อย และวิศวกรสังคมก็ยังไม่ได้ออกไปทำงานตามที่ได้ออกไปประกาศนียบัตรก็แค่นั้น ต้องมีงานที่วิศวกรต้องไปปฏิบัติก็ควรมีการเอาคนในพื้นที่มาปฏิบัติอบรมดีกว่า เรายังไม่มีการวางอำนาจพื้นฐานหมวดชน เราทำแค่การรักษาอำนาจ เป็นรัฐบาล

1. ผมไม่ทิ้งพรรคแม่

2. งานที่ทำด้านพื้นฐานต้องการให้ทำอะไรทำให้เพื่อสัมมนาผมทำได้ เราควรจะพูดจะบอกช่วยให้เขามีอนาคตในฐานะเป็นผู้แทน

แนวความคิดของพรรคกิจสังคม เราต้องเอาที่ชัด คือ สิทธิการปกครอง การพัฒนาสังคม ที่จะให้ได้ผลต้องออกมาให้เห็น ว่าสิทธิการปกครองแบบนี้จะเกิดขึ้นได้อย่างไรตามวิธีการของเรา

แนวนโยบายปรัชญาของพรรค การจัดตั้งแต่ละพื้นที่ที่จะบังคับดูแลความประพฤติ เลือกเฟ้น คนที่มีความสามารถเข้ามาภายในพรรคต่อไป เราต้องแบ่งการบริหารแยกจากพื้นที่ยังต้องจัดองค์กรบริหาร ในระดับของอาชีพของขึ้น อายุ วิศวกร มีรุ่นเด็ก ขึ้นมา

ถาม ภายในพรรคเอง ต้องมีงาน

ตอบ หน่วยงานสหภาพต้องจัดตั้งในกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เผยแพร่ความคิดในเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ยังไม่ได้ลงมือ ก็เท่ากับว่าสิ่งเหล่านี้ เรายังไม่ได้ลงมือทำการสร้างสรรค์ เราแย่งอำนาจกันอยู่เรื่อย ถ้าเรายังทำอาจารย์ก็ยังไม่ปวดหัวอยู่เรื่อย ความคิดของเราอาจจะสร้างอีกกลุ่ม เราไม่เห็นด้วยในการเข้าร่วมรัฐบาล เปรม ๓ ก็เลยแยกออก การสืบต่อสร้างตัวแทนในพรรค

ถาม

ตอบ มันขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ จังหวัด การสร้างหลายคนไว้ให้เลือกก็ควรจะมีไว้ถ้าต้องการเป็นพรรคการเมืองที่ยาวนาน มันอยู่ที่องค์กรการบริหารงานได้เปิดทางให้มี การฝึกฝน การทำหน้าที่ที่จะ เป็นผู้บริหารงานในพรรค มากน้อยแค่ไหน ถ้าเป็นองค์กรที่มีระบบที่เปิดทางให้เข้ามา เรื่องบริหารในลักษณะฝึกฝน แสดงความสามารถให้เกิดขึ้น นั่นจึง เป็นเรื่องที่จะต้องทำ การจะทำอย่างนี้ก็มีอยู่ที่กิจกรรมหรือมหาดต่าง ๆ ที่ภายในพรรคถึงจะมีสภาพปัจจุบัน เรื่องราวที่เกี่ยวกับงานของพรรค มันเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวกับรัฐสภา เป็นส่วนใหญ่ ความจริงไม่ถูกพรรคการเมืองมีงานที่จะต้องทำ สัมพันธ์

กับมวลชนส่วนหนึ่ง กับงานที่จะทำในรัฐสภาส่วนหนึ่ง งานในรัฐสภาคืองานผู้แทน ส่วนที่ไม่ได้เป็นผู้แทน ไม่ได้เป็นรัฐ มนตรี กลุ่มนี้ควรจะต้องมีหน้าที่อีกด้านคือ ทำงานในด้านหาความรู้ ข้อมูลเพื่อช่วยด้านมวลชน คอยคิดแก้ไข คัดลึนใจปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้สภาวะสังคิมของเราเรียบร้อย ี่เป็นงานที่พรรคการเมืองต้องทำ บางพรรคไม่เคยคิดจะทำเลย ดังนั้นการสร้างตัวแทน สืบต่อจึงมองแค่บุคคลที่ ที่เกี่ยวข้องแต่ทางด้านการบริหารเท่านั้น มองคนที่เป็นรัฐมนตรี มองบุคคลที่เป็นมี อายุทางการ เมืองนาน มองบุคคลที่จะเข้าไปสร้างความ เชื่อถือทางการ เมืองให้ กับบ้านเมืองเท่านั้น มันจึงมีจำนวนจำกัด อนาคตไม่แจ่มใส

ถาม

ถ้าท่านอาจารย์ศีกฤทธิ์ ออกไป ผลจะเป็นอย่างไร

ตอบ

มันก็ต้องมีผล รุนวายนั่น ความ เป็นปีกแค้นของพรรคด้วย ถ้าคนที่อยู่ในพรรค เวลาที่ยังแยกเป็นพวก ๆ เป็นกลุ่ม ๆ มันจะมีลักษณะเหมือนเช่นพรรคอื่นมาแล้ว เช่น พรรคประชาธิปไตย ความประสงค์ที่จะ เป็นใหญ่ในพรรค พอไม่ได้ก็จะแยกตัวออกไป

ถาม

ท่านพอจะมองเห็นไหมว่า ในพรรคเรามีการแบ่ง เป็นพวก ๆ อย่างไรบ้าง เท่าที่ฟังมาก็ว่า ไม่มีอะไรมากนอกจากนักการเมืองหน้าเก่า กับนักการเมืองหน้าใหม่ เท่านั้น

ตอบ

มันเป็น เรื่องของการวิ่งเต้นรวมกลุ่มกัน เพื่อจะสร้างอำนาจต่อรองในพรรค เพื่อจะ เป็นรัฐมนตรีมีอยู่แน่ เพื่อจะได้รู้ว่าคนนี้มีคนสนับสนุนอยู่เท่าไร แต่ถ้าเรา มีระบบแล้ว ใครจะ เป็นรัฐมนตรีก็ต่อเมื่อ

1. ได้เข้ามาทำงานให้พรรค ในระยะเวลาหนึ่ง ทำความดีให้กับพรรค ในด้านนั้น ด้านนี้ ความรู้ ความสามารถในการทำงานจะต้องมาแสดงภายในพรรค แล้วก็ ความรู้ ในด้านที่เกี่ยวกับปัญหาของบ้าน เมือง เขาได้รับการ ผ่านการศึกษา แสดง ความสามารถออกมาให้เห็นในพรรคด้วยการแสดงความคิดเห็น เป็นที่ เข้าใจ ในหมู่ สมาชิกได้ว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาเรื่องนั้น เรื่องนี้ คน ๆ นี้มีความคิด เห็น ตรงตามหลักการนี้หรือเปล่า ถ้ามีลักษณะอย่างนี้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาปัญหา เรื่อง ต้องแยกกัน สร้างกำลังสนับสนุนก็น้อยลงอาจจะมีว่า ภายในกลุ่มนั้น อาจจะมีผู้มีความสามารถใกล้เคียงกัน ในแขนงนั้น ซึ่งพรรคที่มีอายุยาวนานแล้วได้สร้างแนวความคิดต่าง ๆ ก็มีมากในด้านเศรษฐกิจ การสังคิม การศึกษาก็มีมาก มีความคิดที่ สะสม ภายในพรรคมากแล้ว คนที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ปัญหาเหล่านี้คงจะมีมากในแต่ละด้าน

ความสงบเรียบร้อย ด้านการทหารต่างประเทศ แต่ละคนก็ไปศึกษาไปแสดง
 ความคิดเห็นออกมา ถึงการแก้ปัญหาที่นั่น ปัญหาที่แล้วก็เอามาอภิปรายในพรรค
 ถ้ามีกิจกรรมเหล่านี้อยู่การเลือกเห็นตัวภายในพรรค มันก็จะเกิดขึ้น แล้วคน ๆ นั้น
 ก็แสดงความคิดเห็น ค่อมวลชนต่อสาธารณชนแล้ว มีความสามารถมีบุคลิกที่ประชาชน
 ยอมรับก็ทำให้พรรคต้องสนับสนุนคน ๆ นั้น ซึ่งนั่นเป็นหลักเกณฑ์ที่จะต้องมีการภายในพรรค
 แต่เดี๋ยวนี้มันไม่มี ถ้าหลักเกณฑ์มีอย่างนี้ มันก็เป็นแรงกระตุ้นว่าจะ เป็นรัฐมนตรีมันต้อง
 เรียบ ผึก แสดงความสามารถพูดได้เพียงได้

ถาม กลุ่มเหล่านี้ จะผูกพันกันหนาแน่น หรือไม่

ตอบ ถ้าระบบเราไม่สร้างขึ้นใหม่ กิจกรรมภายในพรรคไม่เริ่มที่จะสนับสนุนให้มีการแสวง
 หาคำความรู้กัน มาทำหน้าที่ให้กับประชาชน หน้าที่เหล่านี้มันมีความผูกพันกันแน่น ในทาง
 ที่จะต้องไปพูดจากันกับประชาชนได้ ชี้แจงปัญหาได้ มีความสามารถในการชี้แจงให้
 พรรคทราบได้ว่า ปัญหาเรื่องนั้น เรื่องนี้ มันจะต้องแก้ไขด้วยวิธีการอย่างนั้นอย่างนี้
 ถ้าหากไม่แน่นในแนวความคิดและวิธีการแก้ไข ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องใช้การผูกพัน
 จิตใจในวิธีอื่น มันก็เกิดปัญหาที่การเมืองของเราไม่ได้มุ่งแก้ไขปัญหาสังคม ไม่มี
 ลักษณะในการจะสร้างความ เจริญให้มีความรู้ ความเข้าใจ การเมืองของเรา
 เป็นการ เมืองในลักษณะแย่งชิงอำนาจ มุ่งไปสู่อำนาจด้วยอิทธิพลด้วยการเกาะกลุ่ม
 สร้างพรรคพวกคอรอง เป็นการสร้าง Pressure Group มากกว่า
 การสร้างความ เจริญทางความคิด

ถาม ตัวท่านสมัยที่อยู่ในรัฐบาลในพรรค เคยมีตัวอย่างเหล่านี้หรือไม่

ตอบ ในแง่ที่ว่าขอให้ทำอะไรตามแนวความคิดของเขานั้นไม่มี เพราะว่า มีส่วนดี
 เขายอมรับในแนวความคิด แล้วเขาอาจจะไม่เข้าใจในวิธีการบางประการที่เรา
 ใช้ ซึ่งต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจ ส่วนในการที่ว่าจำเป็นต้องให้การ
 ช่วยเหลือกัน ควรตั้งคนนั้นคนนี้ให้เป็นอะไร ก็มีอยู่ตามสมควร เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยง
 ไม่พ้น ปัญหาของเราก็ต้องนั่งทำความเข้าใจกัน ผมไม่ใช่ริษยาไปรวบรวมพวก
 ให้มาสนับสนุนว่า จะต้องเอาผมตามวิธีนี้ ผมจึงไม่มีข้อผูกพันอะไร ผมจึงมุ่ง
 ด้านวิชาการ แนวความคิดต่าง ๆ ทำให้เขาเกิดความเข้าใจ อนาคตของพรรค
 แล้วสามารถนำแนวคิดไปเผยแพร่ได้ เป็นสิ่งจำเป็นอันหนึ่งในการ เป็นผู้แทน

พรรคกิจสังคมจะมีสิ่งนี้ เขาเข้ามามีชื่อพรรคช่วยนโยบายช่วยเป็นส่วนดีอันหนึ่ง แล้วเดี๋ยวนี้ความหวังที่เคยมี มันลดน้อยลง เขาถึงห่วงมาก ห่วงชื่อเสียงของพรรค ในช่วงต่อไปไม่เหมือนก่อน เขาจะลำบาก ผมจึงคิดว่า นั่นเป็นสิ่งที่ต้องปรับปรุงแต่ มี ทำก่อน สร้างเสริมขึ้นมา เราควรจะมีอะไรที่ชักออกมาอีก เพราะเราเคยเล่นเงินผันประกันราคา รักษาพืช แล้วไม่มีอะไรอีกแล้วไม่ได้ ประกันราคาแล้วมันต้องมีอะไรอีกมาเพิ่ม แนวความคิดประชาธิปไตย ที่จะให้เกิดขึ้นตั้งแต่หมู่บ้านตำบลขึ้นมา รัฐบาลกลางจะมีส่วนที่เป็นหลังทางค้ำที่เกี่ยวกับการบริหารงานในลักษณะที่รวมอำนาจหมดไม่ได้ ต้องกระจายออก แนวความคิดที่ว่าหน้าที่ของรัฐบาล ควรจะจำกัดลงไปให้น้อย เป็นสิ่งซึ่งจะต้องกำหนดขึ้นแล้ว งานหลายอย่าง เป็นงานซึ่งเขาจะต้องตัดสินใจเอง ในระดับท้องถิ่น ไม่ใช่จากส่วนกลาง เพื่อจะได้สิทธิ แนวทางความคิดแบบประชาธิปไตยมันเกิดขึ้นเสียที่ เดี่ยวนี้สิทธิการปกครองตนเองของประชาชน ไม่มี

ถาม

สภาตำบล อาจารย์ท่านก็เอ่ยว่า ตอนนี้มีมันอยู่ที่ตรงไหน

ตอบ

อะ ผมแรงที่สุดว่า สภาตำบลจะเป็นสิ่งใหม่ที่พรรคกิจสังคมจะเอามาเป็น เครื่องมือชี้ให้เห็นว่า เรามีวิธีแก้ปัญหาของบ้านเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่ชักแจ้งออกไปว่า เป็นการแก้ปัญหาโดยกระจายทั่วทั้งประเทศ ไม่ใช่ว่าเป็นการแก้ปัญหาแต่ละหย่อม แล้วก็ลืมนั่น เพราะการตัดสินใจของส่วนกลางที่ไม่มีทิศทางที่จะรู้ปัญหาในทางกว้างได้ครบถ้วน แต่ว่าถ้าการปกครองให้สิทธิกระจายไปสู่ตำบลแล้ว ทุกตำบลจะเริ่มแก้ปัญหาในทางกว้างได้ครบถ้วน แต่ว่าถ้าการปกครองให้สิทธิกระจายไปสู่ตำบลแล้วทุกตำบลจะเริ่มแก้ปัญหามาของเขาเองได้ ปัญหาต่าง ๆ ของแต่ละตำบล ที่มีมันน้อยลงคือความเจริญของประเทศทั้งหมด ถ้าหากว่าแต่ละตำบลมีความก้าวหน้า ฐานะความเป็นอยู่ดีขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และความสงบเรียบร้อย เพราะการปกครองมันจะกระจายไปทั้งด้านแนวความคิด ด้านการพัฒนา เศรษฐกิจ ที่แต่ละตำบลพึงจะทำได้ แล้วการสนับสนุนการเงินที่จะให้แต่ละตำบลทำ แล้วตำบลนั้นก็ระดมเอาสรรพกำลัง ภายในท้องถิ่น มาดำเนินการได้เอง นอกเหนือจากหลังที่ส่วนกลางจะดำเนินการไปให้

ถาม

ท่านคิดว่า ถ้าเกิดกฎหมายออกมาภายในระยะปีปี 2 ปีนี้ ตำบลพร้อมที่จะรับทำตามได้หรือไม่

คอม ในกฎหมายที่เราเขียน เรากำหนดไว้เป็นขั้นคอนเลย่ว่า คำบาลที่จะมีฐานะเป็นนิติบุคคล ต้องประกอบด้วยองค์คุณอย่างนี้ ไม่ได้ขึ้นพร้อมกันหมด อยู่ที่การตัดสินใจของเขาเอง ลักษณะของการทำเราจะมีผู้จัดการคำบาล ที่เรียกว่า ปลัดคำบาล เป็นผู้บริหารงานภายใต้การควบคุมของสภาคำบาล ซึ่งมาจากการเลือกตั้งส่วนหนึ่ง และและมาจากการแต่งตั้ง จากกำนันผู้ใหญ่บ้าน เต็มอีกส่วนหนึ่ง แล้วค่อย ๆ ออกไปคือมีขั้นคอนในการเลือกและหน้าที่ที่จะได้รับมอบหมายนั้น เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวกับการพัฒนา เศรษฐกิจและการสร้างความสงบภายในสังคมนั้น ซึ่งจะเป็นหน้าที่โดยตรงของสภาคำบาล แล้วรูปแบบที่เราให้ชี้แนะให้มีอยู่พร้อมและการประสานงานให้ก็ต้องประสานกันขึ้นมาถึงระดับจังหวัด เพราะว่านโยบายของเราอำนาจการบริหารงบประมาณจะกระจายไปสู่จังหวัด แต่ละคำบาลจะต้องดำเนินการประสานงานกับงบประมาณในระดับจังหวัดที่สำคัญที่สุดก็คือว่า จะมีการวัดผลกันได้ตลอดหมดของคำบาลทุกจังหวัด ถ้าผลของคำบาลแต่ละจังหวัด แตกต่างกันอย่างนั้นคือการไร้พิจารณาความดีความชอบของผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วผู้ว่าก็จะผูกพันกับผลของงานภายในคำบาล เราทำให้ประชาชนมีอำนาจมากขึ้นในแง่ของการตัดสินใจ แต่อำนาจในการที่จะจัดสรรให้กำลังที่จะช่วยในแต่ละคำบาลยังคงอยู่ที่ส่วนจังหวัด ไม่ใช่ส่วนกลาง เครื่องมือต่าง ๆ จะอยู่ที่นั่นหมด ทรัพย์สินต่าง ๆ ที่กรมทาง กรมชลประทานสร้างต้องอยู่ที่จังหวัดหมด ไม่อย่างนั้นจะทำอะไรต้องมาตามที่กรมทาง กรมชลประทาน

ถาม แล้วบุคลากร จะต้องทำอะไร คือมาจากส่วนกลาง หรือห้องที่คำบาลผลิตเอง

คอม นั้นคอนแรก เราต้องกระจาย บุคลากรจะไปถึงห้องที่ได้มาก ก็คือเมื่อ

1. เราส่งเสริมให้มีกำลังใจด้วยอำนาจ
2. ส่งเสริมให้เขามีรายได้สูงขึ้น ได้รับการดูแลในด้านความเป็นอยู่ แต่ตอนนี้สภาพในแต่ละห้องที่มันอยู่ไม่ไหว เพราะมันไม่ได้พัฒนาขึ้นมา ที่อยู่น้ำไฟยังไม่มี เพราะถ้าความเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ มันจะสนับสนุนให้คนพร้อมที่จะไปอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ มันน่าอยู่ดีกว่าเมืองและมีความผูกพันกับคนในพื้นที่ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิ มันก็ทำให้ได้รับการยกย่องเงินต้น เป็นเชื่อดั้งแต่ต้น กระจายลงไปให้แต่ละห้องที่เข้าใจในปัญหาภายในพื้นที่ของตนเอง แล้วมีการตั้งโครงการงบประมาณตั้งแต่สภาคำบาล

- ถาม ปัญหา เรื่อง เงินในพรรคมีการสนับสนุนกันอย่างไร ควรมีการระดม เงินในพรรค
- ตอบ ความผูกพันในฐานะเป็นสมาชิก ประโยชน์ลึทธิจะได้รับการ เป็นสมาชิก และ การที่สมาชิกทำงานให้พรรคช่วยเหลือทั้งแรงงาน สมอง มันก็จะเกิดความผูกพันกัน แต่เรายังไม่ได้สร้างการเป็นสมาชิก โดยเราไม่มีกิจกรรมไม่ได้ เขาต้องแสดงให้เห็นว่า เขามีบทบาททางการเมืองกันอย่างไร โดยสามารถนำเอาความคิด ต่าง ๆ ทางการเมืองเผยแพร่ได้ มาให้ชุมชนนั้น คำว่า รุงพรรคก็มาจากการลงขันกัน เป็นกองกลาง มาจากสมาชิกในแต่ละระดับ แตกต่างกัน มีความผูกพันแต่ต่างกับพรรค ทุกคนจะแสดงตัวว่ามีความสำคัญอะไรในแต่ละท้องที่ได้ เมื่อมีกิจกรรมอะไรกับพรรค พรรคการเมืองต้องมีสาขากระจายอยู่ในต่างจังหวัด
- ถาม แล้วเรื่องบางอย่างต้องมีผลตอบแทนให้เขาด้วย
- ตอบ ถ้าเป็นลักษณะอย่างปัจจุบัน ก็ต้องเป็นแบบนี้ คือมีการ เรียกร้องกันบ้าง แต่ถ้าเรามี การกระจายการะไปทางกว้าง แต่ละคนก็จะจ่ายเงินช่วยน้อย คือไม่ต้องมีใครรับมา ระดับการใช้ช่วยเหลือพรรคมันก็มีเป็นระดับ ๆ แล้วมันต้องมีการใช้เวลาในการสร้าง สมทุนไว้
- ถาม ท่านคิดว่าจำเป็นหรือไม่ที่ต้องให้เงินพิเศษ รายได้พิเศษ เลี้ยงดู ส.ส.
- ตอบ เรื่องความประพฤติของบุคคล ไม่เหมือนกัน มันแตกต่างกัน ถ้าในสังคมที่มีกฎเกณฑ์ มาก ความประพฤติก็จะควบคุมได้ เรื่องการอุ้มชูช่วยเหลือก็มีบ้าง แต่ก็ต้องไม่มาก ถ้าแต่ละคน เข้ามามีกฎ เกณฑ์ในพรรคทำงานให้พรรค
- ถาม อยากให้แสดงความ เห็นทหารกับการเมืองไทย มีลักษณะอย่างไร พรรคการเมืองหรือ ทหารใครมีอำนาจมากกว่ากัน^{๓๐๓} ทหารมันมีอยู่ เมืองมานาน มีกำลัง เหนือกว่ากลุ่มอื่น ถ้าการจัดตั้งพรรคมีระบบ เข้มแข็ง บทบาทของพรรคย่อมจะมีมากขึ้นตามรัฐธรรมนูญ และกฎ เกณฑ์ที่มีอยู่ การที่ทหารมาทำหน้าที่เหล่านี้แทน เพราะพรรคการเมืองยัง ไม่มี ประสิทธิภาพ เข้มแข็งพอ เพราะการไม่มีประสิทธิภาพของของพล เมือง และยัง ไม่มี ความคิดจะทำอะไรนอกจากคำพูดที่ว่า เอาประชาธิปไตยมาพูดเท่านั้น บทบาท ทางการเมืองของทหารก็ไม่อาจลดลง เพราะการเมืองทะเลาะ ทะเถ ก็ทำให้เกิดความ ไม่ปลอดภัยทางการเมือง ความมั่นคงของประเทศไป และนี่เป็นข้ออ้างของทหาร มานานแล้ว และก็มีเหตุผลที่ต้องยอมรับ บทบาทของทหารก็ยังคงมีอยู่ก็กระยะหนึ่ง จะขึ้นอยู่กับฝ่ายพลเรือนมีความ เข้มแข็งมากน้อยแค่ไหน

ถาม   มัน เป็นไปได้ไหมที่จะจัดตั้งพรรคการเมือง ให้เป็นแบบทหาร
ตอบ   มันคนละเรื่อง การจัดตั้งของทหารเพื่อสู้รบกับศัตรู เรื่องของการเมืองไม่ใช่
มัน เป็นเรื่องของการเจริญทางด้านแนวความคิด เกี่ยวกับความประสงค์ของ
ประชาชนจะทำให้บ้าน เมืองดีขึ้น

ศูนย์วิทยพัทธยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สัมภาษณ์ รองนายกฯ บุญเท่ง ทองสวัสดิ์

วันที่ 28 สิงหาคม 2527

- ถาม การก่อตั้งพรรค
- ตอบ เริ่มที่ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ เพราะความคิดเกิดขึ้นว่า เผด็จการเริ่มอ่อนอำนาจลง ระบบของเราที่เป็นมาแต่ก่อนตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทหารครองเมือง มาตลอด กิจสังคมตั้งขึ้นมาจึงมีแนวความคิด เป็นกลาง ๆ เพราะการเมืองที่พังมา เพราะมีซ้ายสุดขวาสุด พยายามล้มล้างกันตลอดเวลา ระหว่างฝ่ายทหารกับ ประชาธิปไตย
- ถาม ระยะเวลาที่เริ่มหอบปะหูดคุย
- ตอบ ท่าน เป็นประธานสภานิติบัญญัติ ผม เป็นสมาชิกสภาฯ และยังมีตำแหน่ง เป็นรองหัวหน้า พรรคประชาธิปัตย์ มีความเห็นว่าพรรคประชาธิปัตย์กว้างเกินไปมาตลอด ท่าน เรียก ตัวมาปรึกษาจะตั้งพรรคการเมือง หอบปะกันระหว่างคนไม่ที่คน ที่จำได้มี ดร.เกษม คุณณัฐ คุณใหญ่ยังอยู่กับประชาธิปไตย มาเข้าพรรคคอนหลังคอนมี เลือกลง ประชุม กันไม่บ่อยนัก
- ถาม หน้าที่ของท่าน
- ตอบ เรื่องใหญ่คือหาตัวผู้สมัคร ผมออกเดินทางไปกับ ดร.เกษม เกือบทั้งประเทศไปใน ท้องที่ต่าง ๆ เล่าเรื่องเราจะตั้งพรรค นโยบายพรรค คนรู้จักเรารู้มาแต่ก่อนเยอะ ตามความสมัครใจ หาตัวผู้เหมาะสม ต่างคนต่างช่วยกัน คุณณัฐ เป็นหลักอยู่ทาง นโยบายแนวทางการบริหารประเทศ มีท่านหัวหน้า เป็นประธานร่างนโยบาย คุณณัฐ เป็นคนทำ นโยบายไม่ได้แก้ไขอะไรมาก เกือบจะไม่ได้แก้ไขอะไรเลย
- ถาม บรรยากาศ
- ตอบ ดีมาก ร่วมมือกันอย่างดี ทุกฝ่ายทำงานจริงจัง ไม่มีอุปสรรคอะไรเลย พอเสร็จสิ้น คกลงใจแล้ว ก็หาออฟฟิศได้ที่ราชดำริ
- ถาม การเลือกตั้ง
- ตอบ เงินทองช่วยกัน เริ่มที่หาตัวผู้สมัครแล้วมากำหนดกันว่าจะทำอะไร แบ่งเป็นกรุงเทพฯ คอนหนึ่ง หัวเมืองคอนหนึ่ง แต่หัวเมืองไม่แน่นอนเท่าไร ผลการเลือกตั้งออกมาผิดพลาด

เล็กน้อย เราหวังไว้น้อยเพราะ เป็นพรรคใหม่ พรรคเรายังไม่มีอำนาจ ผ.ศ. ก็มัก
จะไปพรรคการเมืองที่เกี่ยวกับผู้มีอำนาจ เราหวังไว้ไม่เกิน 30 คน แต่ตอนนั้น
เราเบาหน้อย เพราะผู้มีอำนาจไม่ได้ลงมา เล่น ประชาธิปไตยได้มามากที่สุด

ถาม : หลัง เลือกตั้ง 18

ตอบ

ระยะแรกท่านหัวหน้าไม่ได้คิดจะร่วมรัฐบาลกับใคร ตอนนั้นผมอยู่ลำปาง พยายาม
หาทางที่จะร่วมรัฐบาล ประชาธิปไตยไม่ค่อยสนใจเรานัก ทั้งที่แรก ๆ เคยสนใจ
ประชาธิปไตยเลยไม่ได้ตั้งรัฐบาล ย้อนไปผมคุยโทรศัพท์จากลำปางถึงท่านหัวหน้า
ท่านบอกว่าพี่ชายอ้าวเขามาหาชวนตั้งรัฐบาล อ้าวไม่เอาด้วย ผลก็ตามว่าถ้าไม่เล่นจะ
ทำอะไร ท่านบอกว่าให้ไปบอกพี่ชายว่าไม่ร่วมแต่จะหนุนให้เป็นรัฐบาล ผมไม่เข้าใจ
ว่าไม่ร่วมก็ต้องเป็นฝ่ายค้าน ท่านก็เรียกผมลงมา ไปหาท่านก่อน ท่านย้ำเหมือนเดิม
ผมเลยไปหาท่านเสมีย์ เเท่งไว้ว่าไงวะ อ้าวกำลังตั้งรัฐบาล กำลังหาประธานสภา
จะเอา พ.อ. สมคิด ผมว่ามันไม่เหมาะเพราะเราเป็นรัฐบาลแล้วเอาพรรคอื่นมาเป็น
ประธานสภา ผมว่าในพรรคประชาธิปัตย์ก็มีหลายคน ไอ้หนูหิน (สมบุญ สิริธร)
ก็เป็นได้ อาจารย์ต้องเลือกเอาพรรคของตนเอง พูดไม่ทันจบท่านก็ขอตัวไปประชุม
ผมกลับมาเล่าให้ท่านหัวหน้าฟัง รุ่งขึ้นผมไปหาคุณเทียม ไชยพันธ์ กับพวกบอกว่าเขา
หมดปัญญา กลัวท่านลี้กฤทธิไม่เล่นด้วยจริง ๆ ให้บอกอาจารย์เสมีย์ให้เรียกผมไปหา
เพื่อตกลงรัฐบาลร่วมกัน คุณกันตอน นีที่ชกลกชีว กลับไปบอกอาจารย์เสมีย์ แต่อาจารย์
เสมีย์บอกว่าอย่าป่วยการไปพูดเลยน้องอ้าวมันบ้า ๆ บอ ๆ มันคือ เราเลยร่วมรัฐบาล
ร่วมกันไม่ได้ แต่เราก็ก้มมือให้ประชาธิปไตยตั้งรัฐบาล และได้เทศะแมน 18 เสียง
ลงมติไว้ว่างใจด้วย ผมก็ยกให้ ประชาธิปัตย์ล้มก็เกิดปัญหา ผมก็ไปหาหรือท่านหัวหน้า
ว่าเราต้องตั้งรัฐบาล ผมเป็นคนเริ่มเอง ท่านก็ให้ไปตกลงกับคุณบุญชู ผมก็ไปหาคุณบุญชู
คุณบุญชูบอกว่าจะตั้งได้อย่างไร ตั้งได้ก็อยู่ได้ไม่นานเพราะเรามีคะแนนเสียงไม่พอ
ผมว่าผมจะจัดการเอง ผมก็ไปหานายทวิช กลิ่นประทุม ก่อนอื่น นายทวิชก็สอบถามว่ามี
ลูกพรรค 45 คน เขาก็สงสัย แต่ก็พร้อมที่จะช่วย ผมก็ไปหาคุณประมาทพรรคชาติไทย
ตกลง แล้วก็ไปหาไคว่คงหมง ชาติสังคม ทุกคนรับปากจะช่วย ก็เรียกประชุมกัน
ผมไปหาคุณประเสริฐ รุจิรวงศ์ด้วย เขาก็พรรคสันติธรรมอยู่ ปรีดา พัฒนถาบุตร
คำรงค์ สิงห์ไคทอง อนันต์ ฉายแสง นัดประชุมกันที่อินทรา หัวหน้า ผม คุณบุญชู
คุณชาติชาย คุณทวิช ไคว่คงหมงไม่มา พรรคสันติธรรมไม่มา เราก็ตกลงแบ่งตามไคว่คำ

ข้อแลกเปลี่ยนไม่มี มีการร่างนโยบายร่วมกัน มีคุณบุญชู คุณนิพนธ์ ศศิธร ตัวบุคคลที่จะมาเป็นรัฐมนตรีแล้วแต่เพราะเราแบ่งโควต้ากันแล้ว แล้วเอาพิจารณาอีก ในส่วนนี้ผมกับท่านหัวหน้าทำกัน 2 คน เอมานดีแม่ร่วมกันที่อินทราอีก ระยะเวลาตั้งรัฐบาลนี้ 8-9 วัน เราก้ประกาศตั้งรัฐบาล แถลงนโยบาย และได้รับความไว้วางใจมาก แต่ก็ต่อสู้มาก ทั้งวันทั้งคืน

ถาม ย้อนไปคอนหาเสียง มีการช่วยเหลือกันอย่างไร

ตอบ เลือกตั้งใหญ่การช่วยเหลือกันทำได้ยาก นอกจากแรก ๆ เราเรียกตัวผู้สมัครมาแล้ว เราก้แนะนำการพูดการหาเสียงให้ฟัง หัวหน้าและผมต่างคนก็ต่างไปช่วยได้บ้างห้องที่เวลาก็น้อย ผมเองก็ไปหาเสียงที่เขตตนเองในคอนท้าย ๆ เพียง 20 กว่าวัน ผมก็เป็นที่ว่างไม่ประมาท พยายามหาเสียงมาอย่างสม่ำเสมอ

ถาม ความสำเร็จของรัฐบาลปี 18

ตอบ แต่แรกก็มาด้วยกันดี คุณประมาณก็ไม่มีพิษสงอะไร ฝ่ายซ้ายดีว่าคุณประมาณเป็นสมุหพรรคฯ ไม่กล้าแสดงบทบาทอะไร พรรคทวิชก็มีแต่หางหัวไม่มี พรรคสันติชนก็ไม่มีนายบ่อนลงมาเล่นเอง เราจึงสามารถควบคุมสมาชิกร่วมรัฐบาลได้เรียบร้อย การป็นเกลียวที่รุนแรงก็คือปลัดนายทวิช ในรัฐบาลไม่รุนแรงมาก แต่เหตุการณ์ภายนอกวุ่นวายมากกว่า รัฐบาลไม่เป็นอันบริหารความ เป็นระเบียบเรียบร้อยไม่มีเลย การแย่งตำแหน่งรัฐมนตรีเริ่มแรกไม่มีปัญหา พรรคอื่นอาจมีแต่พรรคเราไม่มีเลย ตอนหลังถึงวุ่นวายตอนแรกยังไม่รู้ตัวกัน ผมคิดว่ามันเรียบร้อยดีจนน่าจะยุบพรรคมาร่วมกัน ความวุ่นวายคือเรื่องผลประโยชน์

ถาม การยุบสภา

ตอบ สมาชิกสภามันวุ่นวายจริง รัฐบาลก็วุ่นวาย พวกทหารที่สูญเสียอำนาจไป เขาก็พยายามจะเข้ามาอีก เขาพยายามที่จะแก้หน้า รัฐบาลวุ่นวาย เรื่องขอตำแหน่งเป็นเรื่องเล็กน้อย ผมเสนอให้ยุบเอง ในคืนที่เรียกนายทหารมาประชุม (11 มกราคม 2519) เลี้ยงมีใหม่เท่านั้น ก่อนที่จะเลี้ยงทหาร ผมก็ไปคุยกับท่านก่อนว่าอยู่ไม่ไหวแล้ว ควรจะยุบสภา พรรคได้ดวงหวังวุ่นวายที่สุดท่านหัวหน้าบอกว่าจะเอาเธอ ท่านให้ ดร. เกษม เรียกคุณบุญชู คุณประมาณมาในวันรุ่งขึ้น ซาดีชายด้วย ผมเองนายใหญ่ก็ไปด้วย ตกกลางคืนในหวกปี คุณบุญชูไม่เห็นด้วย ฝ่ายค้านเปิดอภิปรายไม่ก้วเลย แต่เราไม่ไว้วางใจพวกเรากันเอง เสียจริง ๆ ของเราก้แน่นอน แต่เรามั่นร้อยพ่อพันแม่

เราก็ไม่แน่ใจ การคุมกันไม่ติดถือเป็นเรื่องใหญ่มากกว่า พวกหัวนอกรอโอกาสที่จะปฏิวัติอยู่แล้วถ้ายังวุ่นวายอยู่ เราจึงยุบสภา ก่อนนั้นปรับปรุง ครม. มีเกษตรสังคม มาร่วมได้ 2 วันก็ยุบ

ถาม มาถึงปี 2519

ตอบ มีคนมาร่วมกับเราอีกเยอะ สาเหตุ 1. พรรคเรามีคนรู้จักมากขึ้น 2. ตัว ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ คนรักท่านเป็นการส่วนตัว

ถาม การเลือกตั้ง 19

ตอบ ปี 18 ยังใหม่ ปี 19 เราระดมหาเสียง ส่งผู้สมัครมากขึ้น มีเวลาเตรียมตัวมาก เราก็ระมัดระวังมากขึ้น โดยเฉพาะ 2 เรื่อง คนช่วยกันมากขึ้นระยะที่เป็นรัฐบาล เราก็เตรียมการไว้มาก มีการพบปะคนข้างนอกไว้หลายจังหวัด ปัญหาตัวผู้สมัครก็คือ เราไม่ค่อยมีเงินให้เขา ส่วนใหญ่ก็ช่วยตนเอง ชื่อเสียงของพรรคเรามาก

ถาม เราได้มา 45 เสียง แต่หัวหน้าพรรคไม่ได้ มีความเห็นอย่างไร

ตอบ เพราะขบวนการต่อต้านมากกว่า แล้วก็หาเสียงยากเพราะเป็นรัฐบาลอยู่และก็มีน้อย และท่านระวังตัวมาก เพื่อความเป็นธรรม พรรคอื่นก็โจมตีเรามาก เขตทหารก็ลำบาก

ถาม สภาพรรคหลังเลือกตั้ง 19

ตอบ บทบาทของพรรคเราก็เบาลง แต่ท่านก็เป็นหัวหน้าพรรคอยู่ ท่านไม่ได้ทิ้งผมก็อยู่ในสภา คณะมนตรีของจตุรพรรค (พรรคร่วมรัฐบาล) ก็แน่นมาก เราทำอะไรได้ไม่มาก เราก็คอยด้านตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ รัฐบาลนี้ผมก็มองว่าต้องไปได้ไม่นาน เพราะทหารรวมกันคิดขึ้นมา การดึงคุณคุณฉัตร สิวะรา เข้ามาก็ช่วยไม่ได้ เพราะคุณคุณฉัตรตาย เสียก่อน และคุณคุณฉัตรก็ไม่ได้ใหญ่จริง กรณี 6 ตุลา 19 เป็นการแก้หน้าของทหาร รัฐบาลไม่ได้แสดงบทบาทอะไรมาก เพราะทำอะไรยาก

ถาม ช่วงปฏิรูป

ตอบ ต่างคนก็ต่างหักไป รอดอยู่ หักชั่วคราวชั่วคราว เหตุการณ์มันไม่ชวนให้ทำอะไรได้ มาเริ่มใหม่หลังปฏิวัติอีกครั้ง 20 กันยายน ก็มีหนทางว่าจะมีการเลือกตั้งอีกเราก็มาร่วมกันอีก แต่เราก็มีการติดต่อกันเสมอมา เพราะเราต้องไปหาหัวหน้าชุดคุย ปัญหาต่าง ๆ เสมอมา มีอะไรก็ไปหาหัวหน้าทั้งนั้น ไปเยี่ยมหัวหน้ากันก่อนรัฐธรรมนูญ จะออกมา เราก็เคลื่อนไหวแล้ว เพราะมีการรวมกันอยู่แล้วคนอยู่เดิมคงที่ คนมาใหม่ที่เยอะ บางคนก็เลิกไป

ถาม การเลือกตั้งปี 22

ตอบ แนวนโยบายไม่ได้ทำขึ้นมาใหม่แต่เป็นเรื่องของการขยายความ เข้าใจใน เรื่องแนว นโยบายของพรรคมาทำความเข้าใจกันใหม่ ทำไปปลิวโฆษณาก่อนเลือกตั้ง เอา ผู้สมัครมาคุยกันก่อน พรรค เหมาคิมป์ไปปลิวแก่ทุกคน ช่วยกันออกหาเสียงมากขึ้น บรรยากาศศึกศึกดี

ถาม หลังการเลือกตั้ง

ตอบ เราได้มา 82 เสียง แต่ก็ไม่อยู่ในฐานะจะตั้งรัฐบาลได้ แสดงว่านโยบายเราใช้ได้ และหัวหน้าก็ได้แสดงบทบาทที่เข้มแข็ง ทั้งในส่วนกลางและออกช่วยต่างจังหวัด ฝ่ายเขา (ทหาร) คุมอยู่ทุกทาง รัฐธรรมนูญเขาก็ร่างมา ประธานรัฐสภาก็เป็นพวกของเขา เราก้เป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรแต่เป็นรองประธานรัฐสภา เขาเสนอผมเพียง คนเดียวไม่มีใคร เป็นคู่แข่งเลยเรียบร้อยดีมาก เราเป็นฝ่ายค้านที่น่ากลัว รัฐบาล เกียงศักดิ์อยู่ในฐานะลำบากตลอดเวลา แต่เราก้ไม่มีแผนที่จะล้มรัฐบาล เกียงศักดิ์ เราให้เวลารัฐบาล เกียงศักดิ์ห้เอง ยังดีรั้มมากกว่า ตอนที่ เกียงศักดิ์ตำเรา ไม่เป็นไร เพราะเรารู้ว่าเขาค้ำกระหม เขาไม่ใช่ศัตรูของเรา

ถาม รัฐบาล เปรม 1

ตอบ คุณเปรมเป็นคนกลาง ๆ หัวหน้าเป็นไม่ได้เพราะไม่เป็นกลาง เราก้เลือกหัวหน้า แต่คุณเปรมก็ไม่ถืออะไร เขามาเชิญเราเป็นพวกแรก

ถาม ความยากง่ายของการตั้งรัฐบาล เปรม 1

ตอบ ไม่ยาก คุณบุญชูไม่ได้เป็นคนจัด เพียงแต่ว่าคุณบุญชูดึงเอาพวกของคน เข้ามามาก แทนที่จะให้ผู้แทนเข้าไป ส.ส.เราก้ไม่ได้ว่าอะไรมาก แต่คนจัดให้ใครเป็น รัฐมนตรีนั้นท่านหัวหน้าเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาด

ถาม การทำงานในรัฐบาล เปรม 2

ตอบ ไปได้ดี คุณเปรมก็ไว้ใจ มอบหมายหน้าที่ให้มาก แต่เราก้ไปเสียรู้เรื่องน้ำคาลแก่ พรรคชาติไทย ต่างคนต่างแยกกันคิดไม่ช่วยกันคิด จนมาถึงเรื่องน้ำมัน คิดอย่างหนึ่ง เราก้คว้นเกินไป ตอนนั้นผมอยู่บ้านลำปาง อาจารย์เกษมเรียกผมไปที่พรรค วันนั้น เป็นวันอาทิตย์ ผมไปเขาก้บอกว่าจะแถลงเรื่องน้ำมัน ผมก็ขอลู แถลง เป็นหนังสือ เขาก้บอกว่างงไปแล้ว เราคว้นเกินไป ความจริงคุณเปรมเป็นคนพูดน้อย เขาก้ ไม่ได้เข้าข้างฝ่ายโน้นหรือ เราดีความเลยไป ผมก็เลยบอกอาจารย์เกษมว่า

เราตีความเลยไป ผิดวิสัยนักการเมือง นักการเมืองต้องตีความให้เป็นประโยชน์ แล้วเราก็นัดหมายกันลาออกทั้งคู่เลย เราไม่นำออก ออกไปก็แสดงว่าเราไม่บริสุทธิ์ เราไม่นำออกนำอยู่ที่สุจน์ พัน เปอร์ เซนต์ เป็นแผนของพรรคตรงข้าม เรารู้ว่า เขาทำร้ายเรามาตลอด แต่ก็ต้องคบกันไปแบบการเมือง

ถาม รัฐบาล เปรม 2

ตอบ เราอยู่เฉย ๆ

ถาม รัฐบาล เปรม 3

ตอบ มันก็เป็นที่สม เราจะไม่อยู่เฉย ๆ ได้อย่างไร รัฐบาลก็ไม่ใช่ฝ่ายค้านก็ไม่ใช่ สมก็เลยไปหานายกา ตอนนั้นมีเรื่องคุณมานะศักดิ์ (ลูกคุณยศ อินทรโกมาลยสุต) สมไปพบนายกา บอกกิจสังคมอยู่เฉย ๆ ไม่มีประโยชน์อะไร นายกา บอกว่าท่านประธานฯ คิดอย่างนั้น เทรอ แล้วอาจารย์ก็ฤทธิ์จะว่าอย่างไร สมก็บอกว่าไม่มีอะไร ท่านนายกา เห็นด้วยที่จะเอากิจสังคมมาร่วม สมบอกว่าผมจะกลับไปพบนานหัวหน้า อีก 3 วัน สมก็มาพบ ท่านหัวหน้าบอกว่าจะดี เทรอ สมก็บอกว่าเป็นกำไร สร้างฐาน ท่านก็บอกว่าขึ้นไปบอกคุณบุญชู ถ้าเขาเอาด้วยก็เอา สมก็มาหาคุณบุญชู คุณบุญชูก็เอาด้วยไม่คัดค้าน ดร. เกษม ก็เห็นด้วย สมไปบอกนายกา ว่าพร้อม ท่านนายกา ก็ติดต่อพบนานหัวหน้า ตอนที่สมกลับไปหาท่านนายกา ท่านนายกาบอกว่าไม่เอาคุณบุญชู "สำหรับคุณบุญชูนี้ไม่มาได้ไหม" ไม่ได้ให้เหตุผลว่าทำไมไม่ให้มา คุณบุญชูก็ทราบดีเรื่องนี้เพราะสมมาบอก สมเป็นประธานสภาฯ ไม่ได้ไปประชุมพรรค พรรคก็บอกว่าไม่ร่วมถ้าไม่มีคุณบุญชู สมก็มาปรึกษาหัวหน้าพรรคว่าเราน่าจะร่วมแม้จะขาดคุณบุญชูไป ตามท่านหัวหน้าว่ามีหลักการจะร่วมไหม ท่านตอบว่าเหมือนเดิม สมบอกว่าเราน่าจะยืนยันอีก ท่านหัวหน้าขึ้นไปเชียงใหม่ สมก็เรียกประชุมเลย ทองหยด โทศล เกษม ก็มาหมด ที่มีราม่า บอกว่าท่านนายกา เขาเป็นหัวหน้ารัฐบาลเขาไม่เอาเราจะทำอะไรได้ ถ้าไม่ร่วมอนาคตพรรคเราก็ไม่มี คุณบุญชูน่าจะปรับความเข้าใจกันได้ มันน่าจะร่วมกันได้ ประชุมกันทั้งคืน ให้ทองหยดกับ เกษม ไปพูดกับหัวหน้าพรรค ไปเรียกประชุมอีก

ถาม ทำไม เรื่องไปลงที่คณพงษ์

ตอบ คุณบุญชูกับคณพงษ์มีเรื่องอื่นไม่กินใจกันมากกว่า คุณบุญชูกับคุณเกษมอาจจะกินใจกัน เรื่องนี้ที่คณพงษ์ขึ้นไปพูดกับหัวหน้า ผมเองก็ไปปรับความเข้าใจกับคุณบุญชูที่ศึกคำ ทุกคนก็ยังหวังในตัวคุณบุญชูที่จะเป็นผู้นำพรรคต่อไป เมืองไทยไม่เหมือนเมืองนอก การเป็นรัฐบาลช่วยพรรคได้มาก

ถาม รัฐบาล เปรม 4

ตอบ เราก็ยอม เรายินดีหน่อย การมอบหมายเขาก็มีส่วนร่วมมากขึ้น คนเราก็ไม่น้อยลง หัวหน้าพรรคก็ดำเนินการเอง

ถาม การแก้ไขรัฐธรรมนูญ 2526

ตอบ ผมเห็นด้วย ผมไม่ไว้วางใจผู้แทนฯ ให้มีการประชุมร่วมมากเข้ามันดีขึ้น ผู้แทนฯ ด้วยกันเองซ่อมตำซอมทำวุ่นวาย ซ่อมเปิดอภิปราย วุ่นวายเที่ยวทหารก็เข้ามา ให้อ่างไว้ อย่างเก่าผมก็เห็นด้วย เราไม่พูดอะไรเป็นก็จะลักษณะในเรื่องนี้ เผอิญเมื่อเรื่องราว มันเกิดขึ้น พรรคก็มีการประชุม มีมติไม่เห็นด้วย ผมไม่ได้ไปประชุม ผม ดร.เกษม คุณทองหยด ไปไม่ทัน หัวหน้าก็ต้องยอมตามมติที่ประชุม เราก็ต้องโคตลงไปตามมติ มหาชน ประชาธิปัตย์ตอนนั้นพลิกไปพลิกมา แต่เขาก็จะเห็นว่าไม่ยอมแก้ แข็งแบบ ประชาธิปัตย์ หัวชนฝา แข็งกร้าวเป็นลักษณะของประชาธิปไตย แต่ก็นั่น เป็นเรื่องของ 30 ปีก่อน ต้องการโค่นทหารลงมา เพื่อให้พลเรือนมีอำนาจผมเห็นด้วยเพราะเห็น ฤทธิผู้แทนฯ มามากแล้ว ที่จริงมันก็อยู่ด้วยกันมาตีทั้งสองสภา ผู้แทน 307 คน คายก็ ต้องนับ ลากออกก็ต้องนับ วุฒิสภาตายหักออก ลากออกหักออก เหลือเท่าไรเอามารวมกัน คะแนนรวมมันไม่ถึงครึ่ง มีคนลุกขึ้นมาเถียง ผมก็บอกให้ไปตีความเอาซิวะ เลยเล็กประชุม เราไม่อยากให้วุ่นวายเพราะคนหัวนอกกำลังร้อน

ถาม การยุบสภา

ตอบ ทำไม่ถูก ใครไปให้ความเห็นท่าน (นายกฯ) ก็ไม่รู้ ปลดปล่อยไปเรื่อย ๆ ก็ดี ไปยุบทำไม ทหารจะทำปฏิวัติคงทำไม่ได้ ไม่ใช่เหตุที่ยุบสภา เป็นจังหวะนี้จะปฏิบัติไม่ได้ คงไม่ใช่ นักการเมืองให้ความคิดเห็น เราไม่รู้ข้างบนเรารู้ ข้างล่างเรารู้ ก็คง เป็นพวก นักวิชาการนั่นแหละ

ถาม การเลือกตั้ง 2526

ตอบ การเลือกตั้งวุ่นมาก เราช่วย ๆ กันไป ไม่มีการแบ่งความรับผิดชอบจริงจัง ยกเว้น กรุงเทพฯ ที่ทำงานกันเข้มแข็ง คนรู้จักพรรคดี คนรู้จักศึกฤทธิ ท่านก็ทำมาก ผลออกมา ก็เป็นไปตามที่เราประสงค์ คือได้มาเพิ่มขึ้น

ถาม รัฐบาลปัจจุบัน

ตอบ เป็นความพยายามของท่านหัวหน้า ตั้งแต่การเลือกประธานฯ ยังเลือกไม่เสร็จ ท่านนายกฯ ก็เห็นว่าจะไปไม่ไหว ท่านก็ไม่เอา ท่านก็ฤทธิก็สรวมรอยเอาเลย

เรียกหาเลย ผมก็ช่วยหนุนติดต่อประสานงาน การรวมรัฐบาลยากมากกว่าจะรวมกันได้ ประชาธิปัตย์กับประชากรไทยเข้ามาแล้วก็ไม่มีอะไร ความจริงพรรคเรา ตัวท่าน หัวหน้าท่านทำอะไรท่านรู้ ท่านรู้เบื้องหลังเบื้องหน้า เป็นจรรยาวัชคียบทองอยู่ คนจะทำอะไรก็ทำได้ยาก จะเรียกว่าทหารเกรงใจก็ได้ ที่จริงไม่มีใครรู้จริง "แต่ตัวท่านเอง นอกจากจะฟังสิ่งที่ไม่จริงแล้ว ยังรู้จักฟังสิ่งที่สมจริง ๆ อีกด้วย" ท่านเข้าถึงทุกที่ ทุกทาง วันหนึ่งท่านบอกว่าต้องแก้รัฐธรรมนูญ ท่านรู้จริง อีกวันหนึ่งท่านบอกว่าท่านไม่แก้รัฐธรรมนูญท่านก็รู้จริง ของมันเปลี่ยนแปลงกันได้ ต้องยึดหลักความเป็นไปได้ ไม่ใช่คิดเพื่อฝันอะไรลม ๆ แล้ง ๆ อุคมคคิ

ถาม การแตกแยกของ ส.ส.

ตอบ เกิดจากความไม่พอใจ ไม่ได้เป็นโน่นเป็นนี่ เช่นในการตั้งกรรมการบริหารพรรค ทุกคนอยาก เป็น หลักเกณฑ์ที่ดีที่สุดถูกต้องดีที่สุดคือให้หัวหน้าพรรค เลือกคนของท่าน ส่วนหนึ่ง เพราะท่านจำเป็นต้องมีพวกของท่าน 100% เพื่อให้ทำงานได้ การปกครองพรรค หัวหน้าพรรคต้องมีคนของหัวหน้าพรรค บ้านเมืองจะเป็นอะไรไม่รู้

ถาม ฐานของรัฐบาลปัจจุบัน

ตอบ ดีมาก ไม่มีอะไรน่ากระเทือน นอกวงการเมืองน่ากลัวมากกว่า ส.ส.ไม่มีอะไรมาแตกกันก็แตกไปอย่างนั้น เมื่อจะเอาอะไรก็เอาด้วย

ถาม เกี่ยวกับตำแหน่งหัวหน้าพรรค

ตอบ คราบไคที่ท่านยังอยู่ไม่มีปัญหาอะไร คนเราต้องเลือกสิ่งที่ดีที่สุด ท่านวางมือไป พรรคก็อยู่ได้ เอาดี 100% ไม่ได้ ก็เอา 99% 99% ไม่ได้ ก็เอา 98% มันต้องหาดีจนได้ ใครคนใดคนหนึ่งต้องขึ้นมาเป็นหัวหน้าพรรคจนได้ และเราก็อยู่กันได้ ตัวท่านเองก็เคยพูด เมื่อมีคนถามว่า เมื่อหมดท่านแล้วจะเอาใครเป็นหัวหน้าพรรค ท่านตอบว่าคุณเคยเลี้ยงหมาไหม คุณเลี้ยงหมา หมาคุณตาย คุณก็หามาเลี้ยงใหม่ แต่คงหาคนเทียบเทียมท่านไม่ได้ สติปัญญา และท่านพร้อมทุกด้าน อีกหน่อยคงเป็นในรูปของทุก ๆ คนมาช่วยกัน

ถาม นโยบายพรรค

ตอบ ควรปรับปรุงแก้ไข บางอย่างก็กร้าวเกินไป แต่ไม่เป็นไรก็ทำอย่างนี้ไปก่อน

ถาม สมมุติมีการเลือกตั้งขึ้นตอนนี้ จะทำอย่างไร

ตอบ ตอนนี้มันเจียบเหงา เพราะมันต้องเป็นไปอย่างนี้ เพราะพระ เถนออกโรงออกมาเล่นด้วย

เราเล่นโซน แค่ทหารเล่นอุทู่้ง ดู่่ง่าย ถูกใจคน เหตุการณ์อะไร นักการเมืองที่เก่ง
สามารถเอาเป็นประโยชน์ได้ทุกทาง ไม่น่าเป็นห่วง ประชาธิปไตยมันฉิบหาย
เพราะเงิน มันเสียไปหมด และสู้ยาก อีกหน่อยผมก็เจ๊งไป ชังพอมันบารมีอยู่
ผมไม่ยอมใช้เงินอย่างนั้น

ถาม   อนาคตพรรคการเมือง

ตอบ   มี 2 ทาง 1. ถ้าทางฝ่ายทหารจะทำอะไร ถ้าเขาเข้มแข็งดี พรรคการเมืองก็แย่
2. แค่ถ้าทหารช่วยหนุน หรือเขาแตกกันออกมา เราก็สบาย แค่พรรคการเมืองก็ต้องดี
ไม่ใช่ของชาวช่องแคง จะเอาแค่เงินอย่างเดียวมันก็แย่ ส.ส.ปัจจุบันก็ไม่ได้ดีขึ้น
เท่าไร ส.ส.จะต้องสูงกว่านี้ ความเข้าใจ สติปัญญา ความสามารถต้องสูงกว่านี้
อย่าไปหาเกาะกับผลประโยชน์ ต้องเลี้ยงตัวเองได้ รู้จักยอมรู้จักประณีประนอม
ใครอยากใหญ่ก็เชิญ เราเลยก็ได้ ถ้าต่างคนต่างแย่งชิงกันก็มีแค่ตายกับตายไปไม่รอด.

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาจารย์เกษม ศิริสัมพันธ์

20 กันยายน 2526

อายุ 51 ปี   การศึกษา ปริญญาเอกทางรัฐศาสตร์จากอเมริกา
อาชีพ คหบดี

- ถาม   ประวัติ เข้ามาเกี่ยวข้องการเมือง
- ตอบ   ผมเป็นอาจารย์ มธ. สนใจการเมือง เคยระบายความอัดอั้นใจทางการเมือง
กับท่านอาจารย์ศีกฤทธิ สมัยท่านยังนั่งอยู่สยามรัฐ ต่อมาเกิดเหตุการณ์
14 ตุลาคม 2516 ที่สำคัญคือผมเข้ามาเป็นสมาชิกสมัชชาแห่งชาติและได้รับเลือก
ตั้งให้เป็นสภานิติบัญญัติสมัยนั้น แล้วมีการก่อตั้งพรรคขึ้นมา อาจารย์ท่านก็เป็น
ประธานสภานิติฯ ผมเป็นเลขานุการประธานสภา
- ถาม   การรวมกลุ่มกันในคอนสตาติดา
- ตอบ   มีหลายกลุ่มด้วยกัน ตัวผม ผมเป็นอาจารย์ ขึ้นตัวทางการเมืองคุยกับท่าน
อาจารย์ศีกฤทธิ ก็พยายามผลักดันให้ท่านอาจารย์ศีกฤทธิ เล่นการเมือง
- ถาม   คอนนั้นเขียนบทความสยามรัฐบ้าง
- ตอบ   เขียนบ้างไม่เขียนบ้าง ปี 2512 ผมก็อยากให้ท่านเล่นการเมืองท่านบอกรอไว้ก่อน
จนมาผมอยากเล่นการเมืองเกิด 14 ตุลาคม ผมได้เป็นสมาชิกนิติฯ หลังจากนั้น
มีการเคลื่อนไหว ท่านก่อตั้งพรรคมีคุณบุญชู ผมรู้จักมาก่อนในฐานะผมเป็นหัวหน้า
แผนกอิสระวารสารฯ เป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัย คุณบุญชู เข้ามาเป็นกรรมการ
ผู้ทรงคุณวุฒิของสภามหาวิทยาลัย คุณบุญชูมีความคิดใหม่ ๆ พยายามขอให้คุณบุญชู
ช่วยงานมหาวิทยาลัย ผมไม่เคยคุยการเมืองกันเลย เป็นหลักมีอาจารย์ศีกฤทธิ
คุณบุญชู คุณหงส์ สารสิน จากนั้นไปก็มีท่านกลางวันกัน คุณหงส์ ผมไม่รู้จักกันมาก่อน
ท่านเรียกผมไปที่บ้านกัน คอนนั้นกำลังร่างรัฐธรรมนูญอยู่ คุณบุญชู เขาเตรียมเอกสาร
ปรัชญา อุทิศการณ ข้อมึงคัม แสดงว่าท่านกับคุณบุญชูทำงานกันมาก่อน   คุณหงส์
ก็มีการพูดคุยกัน ก็จะจัดตั้งพรรคแน่นอน มีการประชุมทุกอาทิตย์ที่สภานิติฯ ท่านก็
บอกว่า จะชวนใครเข้าพรรค สำเร็จก็มี ไม่สำเร็จก็มี อย่างไม่สำเร็จก็คุณทองหยด

คุณใหญ่ คุณบุญเท่ง บางคนไม่สำเร็จมาเข้าที่หลัง เช่น คุณประสิทธิ์ ณรงค์เดช
 ตอนนั้นอยู่หลังใหม่ คุณสุรินทร์ เทพกาญจนา คุณของหยด ยังไม่เข้า เพราะไปเข้า
 ธรรมสังคมา ก่อน มาเข้าปี 2519 แต่ท่านให้ไปทามทาม ส่วนการดำเนินการ
 เมื่อผมผมคุณบุญชู ท่านร่วมมือกันแล้ว พวกอาจารย์มหาวิทยาลัย ไม่มีใครเข้ามา
 เวลานั้นฝ่ายซ้ายกำลังมาแรง พรรคหลังใหม่ กำลังขึ้น มีผมคนเดียว ไม่มีใครมา
 อาจารย์สุเทพ ที่หลัง มาชวนมาที่หลัง

ถาม ความคิดริเริ่ม อาจารย์คิดว่าใครเป็นตัวตั้งตัวตี

ตอบ ผมคิดว่าท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ และอาจจะปรึกษาคุณบุญชู ทางผมมันเป็นปัญญาชน
 ที่พูดกันไว้ก่อนแล้ว

ถาม ใครเป็นคนวิ่งเต้น จัดทะเบียนพรรค

ตอบ มีหลายคน คุณบุญชู คุณสุธี ผม คุณหงส์ ก็ช่วย แต่ว่าจดทะเบียนพรรคมันที่หลัง
 เพราะ พ.ร.บ. พรรคการเมืองมาออกที่หลัง แต่มีการเปิดที่ทำการพรรคครั้งแรก
 วันที่ 4 ก.ค. 2517 จดทะเบียนเมื่อเดือน พ.ย. 2517 เดือน ม.ค. 18 เลือกตั้ง

ถาม แบ่งงานกันอย่างไรในพรรค

ตอบ ผมจำได้ว่าคุณบุญชู เป็นเลขา คุณหงส์ เป็นเหรัญญิก ผมเป็นรองเลขาธิการ
 งานไม่มีอะไร ยังเป็นพรรคใหม่ เลือกที่ราชดำริ คุณโกศล ประยูร สมรู้จกกันที่หลัง
 คุณโกศล คุณประกายเพชร เกือบไปลงนามปฏิญญา พรรคหลังใหม่อยู่แล้ว ใคร
 มาหาผมไม่รู้ คุณประยูร มาในฐานะลูกศิษย์

ถาม งานส่วนใหญ่เกี่ยวกับเลือกตั้งใช่ไหม

ตอบ เตรียมเลือกตั้ง ทางด้านผมจะเลือกปี 2518 ผมได้รับมอบหมายจากท่านหัวหน้าพรรค
 ให้ตามคุณบุญเท่งไปหาผู้แทน เป็นมือเก่ามาจาก ปชป. ไปทั่วประเทศ ทั้งใต้ อีสาน
 กลาง เหนือไม่ได้ไป เพราะที่เท่ง เป็น ส.ส.ภาคเหนือ ไม่ได้ขึ้นไป พรรคกิจสังคม
 ยังใหม่อยู่ คนยังไม่รู้จัก คุณบุญเท่งเข้ามานาน คุณใหญ่มาด้วย

ถาม เลือกปี 2518 เป็นใจบ้าง

ตอบ ที่เท่งมีประสบการณ์ คุณบุญชูไปลงผู้แทนที่ชลบุรี มันก็อ้างอ้าง ผู้อำนวยการ เลือกตั้ง
 คือคุณไพโรจน์ ไชยพร ผมไม่ทราบใครชวนมา อาจเป็นทางคุณบุญชู ผมสมัครเขตดุสิต
 กับท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ ผมก็ตก ท่านได้คนเดียว ความรู้สึกในขณะนั้นทุกฝ่ายมุ่งหมายมาก
 แล้วผู้นำก็ดี มีประสบการณ์การเมือง อย่างท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ เรามีความหวังกันมาก

บรรยากาศภายนอก พรรคกิจสังคมได้รับกระแสไม่ดีนัก เพราะเวลานั้น ท่านบอก
เรามีนโยบายเป็นกลางไม่มีใครเข้าใจ เวลานี้ความนิยมฝ่ายซ้ายรุนแรง ล้ามาก
ในระยะต้น คนรู้จักน้อย ผมหาเสียงครั้งแรกคนยังปนเปกับพรรค ปชป. เพราะ
ปราโมช ทั้งคู่ คิดว่าอยู่ปชป. มันสนับสนุนกันหมด
ซึ่งท่านดีกว่าอาจารย์เสถียร แต่ชื่อปชป. ดีกว่ากิจสังคม

ถาม การวางแผนเลือกตั้ง เป็นอย่าง

ตอบ ผมบอกว่า ท่านอาจารย์ มอบหมายคุณบุญเท่ง หาตัวผู้สมัครผมตามที่เท่ง เรื่อง
การเงินถามคุณบุญชู คุณหงษ์ ข้อยจำกัดของเรา คือ

1. พรรคกิจสังคม เป็นพรรคใหม่ คนไม่รู้จัก
2. เรื่องที่เราพูด คนไม่เข้าใจเลยไม่พูดแบบ ปชป. ทางกิจสังคมพยายามหาทาง
แก้ไขประเทศ
3. ประสิทธิภาพในการเมืองของพรรคกิจสังคมก็น้อย

ถาม นโยบาย ปี 2518 อาจารย์ว่าคุณบุญชู จัดท่านนโยบาย

ตอบ คุณบุญชู ท่านมา เราใช้อันนั้นหมด

ถาม หลังเลือกตั้งมาเป็นอย่างไร

ตอบ ผมพูดเท่าที่รู้ เมื่อเลือกตัวเสร็จกิจสังคมได้ 18 เสียง ผู้ใหญ่ในพรรคยังไม่มา
คุณบุญชู ยังอยู่ที่ชลบุรี คุณบุญเท่งยังอยู่ลำปาง ผมจำได้ ผมไม่อยู่ในเหตุการณ์
แต่ท่านเล่าว่า อาจารย์หม่อมเสถียร คุณบุญอิง นันทาภิวัฒน์ มาชวนร่วมรัฐบาล
แต่ท่านอาจารย์ก็ปฏิเสธไม่ร่วมด้วย แต่จะสนับสนุนให้เป็นรัฐบาล ตอนนั้น ปชป. 72 เสียง
ธรรมสังคม 45 เสียงชาติไทย 30 เสียง กิจสังคม 18 เสียง ท่านบอกว่า
เราสนับสนุน โดยไม่เอาตำแหน่งอะไร แล้วท่านพูดว่าจะขอปรึกษาพรรคก่อน
หลังจากนั้นปรึกษาคุณบุญชู แล้วเห็นด้วย ท่านใช้ผมให้ไปหาอาจารย์เสถียร
บอกว่าเห็นด้วย อย่างที่ตกลงไว้ แต่ย้ำว่า

1. ไม่ร่วมรัฐบาล ไม่เอาตำแหน่ง
2. พรรคกิจสังคมให้ 18 เสียง แล้วจะสนับสนุนเท่าที่พรรคกิจสังคมจะเห็นสมควร
เหตุการณ์หลังจากนั้นผมไม่รู้ แต่ ปชป. ทะเลาะกับรัฐบาลด้วยกัน คือ ธรรมสังคม

- เกษตรสังคมเราจำเป็นให้ 18 เสียง ในวันไว้วางใจ ผมว่าจากนี้ไปคุณควรถาม
คุณอุษุณหัง คุณทองหยด คุณพงษ์ ฐิติ
- ถาม ทหารยุ่งไหม
- ตอบ ไม่ยุ่ง ก็มีคุณคุณคุณ มีเต็มในธรรมสังคม สันติชน ท่านมีอยู่ พรรคชาติไทย มี
- ถาม ความเห็นของอาจารย์แสดงว่าคอน ปชป. จัดตั้งรัฐบาล เราอยู่เฉยๆ
- ตอบ ผมเข้าใจว่าอยู่เฉยๆ เวลานั้น ปชป. ชัดชากันเอง ให้สัมภาษณ์กันและเลย
จัดตั้งรัฐบาลบนหน้าหนังสือพิมพ์ให้สัมภาษณ์ทุกวัน มันละกัน วันแถลงนโยบาย
อาจารย์ศีกฤทธิ ก็พูด 15 นาที มันกินใจกันหมดก็เลยแหมะกันตรงนั้น เบื้องหลัง
อย่างไร ต้องถามคุณอุษุณหัง คุณทองหยด ซึ่งเป็นธรรมสังคม ในขณะนั้น ถามคุณพงษ์
คุณอุษุณหัง จะรู้หรือไม่ ก็ไม่ทราบ
- ถาม ช่วง ปชป. ๓ แล้ว
- ตอบ ผมได้รับมอบหมายจากท่านให้ช่วยคุณอุษุณหัง เขียนนโยบายปี 2518 นโยบายปี 18
สำคัญ เอกสารผมอยากได้มาก แถลงนโยบายต่อสภา คุณอุษุณหังเป็นคนเตรียม
ตอนตั้งรัฐบาลไปรวมกันที่โรงแรมอินทรา ใครจะร่วมอย่างไรกันไปอินทรา
มีธรรมสังคม บมบาทเป็นคุณอุษุณหัง คุณพงษ์ ส่วนคุณอุษุณหังท่านนโยบายอยู่ Bank ที่นั่น
ผมไม่ทราบอะไร ต่อมาท่านเป็นนายกฯ ท่านก็ให้ผมไป เป็นรองเลขาธิการนายก
ฝ่ายการเมือง คนช่วยเยอะมากคอนนั้น คุณอุษุณหังมี Staff ของ Bank มาก
งานหลังคุณอุษุณหัง แนวทางเงินสด ประกันราคาข้าว เป็นแนวทางของอาจารย์
ศีกฤทธิ แต่ท่านให้แนว คุณอุษุณหังไปขยายให้มันเป็นรูป เป็นนามขึ้น
- ถาม คำพูดว่า ทุกข์ของชาวนา คือ ทุกข์ของแผ่นดิน ไข่ม้าตั้งแต่เมื่อไหร่ ใครคิด
- ตอบ ตอนหลัง ปี 2522 แล้วอาจารย์ศีกฤทธิพูดขึ้นก่อน เราใช้คำขวัญ เราทำได้
ในปี 2518 พอปี 2519 ก็ใช้คำขวัญว่า เราทำได้ และได้ทำแล้ว และจะทำต่อไป
- ถาม สภาพความเป็นไปของรัฐบาลปี 2518 อาจารย์พอให้ความเห็นได้ไหม
- ตอบ ผมพูดได้ว่า
1. เป็นรัฐบาลที่เหมาะสมในเวลานั้น แผ่นดินกำลังถูก เป็นไฟ
  2. ความนิศาสตร์ของนโยบายต่างประเทศ ความพ่ายแพ้ของฝ่าย รัฐบาล ในอินโดจีน
ท่านแก้ปัญหาได้มาก สภาพภายในความตื่นตัวทางการเมืองมันร้อนรุนแรงเหลือเกิน

ไม่ว่าชาวนา นักศึกษา เดินขบวน ท่านแก้ได้สำเร็จดีพอควร จนเรื่องต่างประเทศ
ก็แก้โดยไปเปิดสัมพันธกับจีน

ผมพูดอย่างเป็นกลางนะ เรื่องนี้ (กรณียุบสภา)

1. กิจสังคมนี่ 18 เสียง ผมพูดกับท่านว่า รัฐบาลอยู่ไม่ได้ เพราะปชป. 72 เสียง
เป็นฝ่ายค้านมันผิดธรรมชาติว่าอยู่ไม่นาน คิดว่าต้องมีเลือกตั้งแน่นอน
2. ข้างนอกก็มีนักศึกษาเดินขบวน
3. ภายในรัฐบาลมันหลายพรรค เพราะฉะนั้นที่อยู่ได้ 13 เดือน อยู่ได้นานเพราะ
ท่านอาจารย์ ท่านนายคณะ คนอยากเป็นรัฐมนตรีมาก เพราะฉะนั้นการยุบสภาจึงเป็น
สภาวะที่คาดหมายได้ ให้ประชาชนตัดสินใหม่

มูลนิธิสำคัญ เรื่อง ปชป. คิดจะรวมกับพลังใหม่ ฝ่ายซ้าย แนวร่วมสังคมนิยม กับ
สังคมนิยมแห่งประเทศไทยของ พ.อ. สมคิด ศรีสังคม ซึ่งมีหลักฐานทางฝ่ายทหาร
เอามาให้ดู ซึ่งทางฝ่ายร่วมรัฐบาลก็คิดจะแตกออกไป มันมีแนวคิดที่ว่า ปชป.
จะเอาทุกพรรคคะแนมเท่ากับ 1 เป็นแบบปรีดีเดียว แต่จริง ๆ ปชป. มันเป็นพรรคใหญ่
คิดว่าจะตั้งสภาสูงกว่า องค์การเหนือรัฐบาล แต่การที่ปชป. ยอมแบบนี้ รวม 3 พรรคนั้น
มันก็มากกว่า 1 คือ ปชป. มะธิ นี้ ปชป. เสี่ยง ตรงนี้ อันนี้แหละคือ เหตุที่รัฐบาลยุบสภา
การเลือกตั้งมี 2519

ถาม

ตอบ

มีการร่วมรัฐบาลหลายคน ต่างพรรคมาร่วมมี คุณทองทอด เลื่อมใสอาจารย์ศึกษาศึกษา
มีคุณไชยศิริ คุณบุญเลิศ คนเข้ามากันมาก แล้วพรรคกิจสังคมมีประบวนการดีขึ้น
แต่กระแสของ ปชป. มาแรง ใช้วิธีปลุกกระดมคำเสียหาย ท่านอาจารย์ศึกษาศึกษา
เขตดุสิต ผมไม่สมัครเวลานั้น กิจสังคมจับมือกับพรรคชาติไทยในกรุงเทพฯ มีการวันที่
เขตดุสิตให้ท่านอาจารย์ศึกษาศึกษาแล้วชาติไทย 2 คน เขตพระโขนง มีคุณศศิมา
คุณประกายเพชร มาจับมือกัน

ถาม

ตอบ

ถาม

ตอบ

คอนนั้นอาจารย์อยู่ในพรรค

ผมไม่ต้องสมัคร ผมช่วยท่านทำงานในท่าเปี่ยม

ศ.ศ. 45 คน ไม่มีใครเป็นหลักหรือเพราะหัวหน้าพรรคไม่ได้เป็น ศ.ศ.

ผู้ใหญ่ในพรรคได้หมด คุณบุญเที่ยงได้ คุณใหญ่ก็อยู่ คุณบุญชู เป็นผู้นำในสภา หลังจาก
นั้นท่านหัวหน้าพรรค เจ็บ ไปอังกฤษท่านกลับช่วงนั้น จอมพลประภาสมาแล้วออกไป
แล้วจอมพลถนอมก็เข้ามาอีก

- ถาม ความเห็นเกี่ยวกับรัฐบาลจตุรพรรคโดยประชาธิปไตยเป็นแกนนำ
- ตอบ มันแปลก สภาฯ ปชป. 117 เสียง ความจริงสังคมควรเป็นฝ่ายค้าน พรรคฝ่ายซ้ายตกหมด เหลือไม่กี่คน รัฐบาลคอนนั้นมันคงที่สุด แต่ตายเพราะตัวรัฐบาลเอง มันยุ่งกันเอง
- คอนนั้นยุ่งมาก ปชป.ปล่อยนักศึกษามาก ฝ่ายขวาเริ่มขึ้น เพลงหนักแผ่นดินเริ่มมีมาก ฝ่ายจอมพลถนอม ตั้งท่าจะกลับ รัฐบาลมันคงมากในสภา รวม 170 เสียง
- สภา 294 เสียง สบายมาก อาจารย์ก็ไม่ได้ ส.ส.
- ถาม ตลอดเวลาข่าวปฏิวัติ รัฐบาลประหารมีบ้างหรือไม่
- ตอบ ไม่มี คอนนั้นทหารไม่กล้าปฏิวัติ ทุกคนอึดอัดเพราะอิทธิพล 14 ต.ค. ยิ่งสูงมาก ปชป. เริ่มมีรอยร้าว พรรครัฐบาลแตกกันขึ้น กิจสังคมเวลานั้นไม่ได้ทำอะไรเลย มันล้มกันเอง พรรคปชป. แตกกันชัด เทียบกับรัฐบาลเปรม ได้ว่า
1. รัฐบาลบ้านเมืองคอนนั้นมันสงบกว่า เจียบ
  2. ยังมีสวนพลู ค้าอยู่ คอนนั้นของอาจารย์เสนีย์ มันลำบาก คนเบื่อนักศึกษา ฝ่ายขวามาแล้ว ถูกเหือชาวบ้านเห็นชัดคอน 6 ต.ค. 19.
- ถาม ความคิดเรื่องปฏิรูป
- ตอบ ผมอยากฝากไว้ให้รุ่นหลังรู้ไว้ ผมพูดกับพลเอกเสริมด้วย คือ เกิดเรื่องคุณถนอม เข้ามาเกิดวุ่นวาย วันดีคืนดี คุณวีระคำอาจารย์เสนีย์ในสภา อาจารย์ท่านก็ลาออก กลางสภา ผมพูดคุยกับท่านคึกฤทธิ์ ท่านบอกเวลาอยู่ 2 คนว่า "ไม่มีทางมันต้องปฏิวัติ" ใครจะเป็นนายก ไม่มี เพราะรัฐธรรมนูญห้ามไว้ ต้องเป็น ส.ส. ถ้าคุณเสนีย์ลาออก ใครเป็นจะให้คุณประมาณไม่ไหว ไม่มี ใครเป็นได้ อาจารย์คึกฤทธิ์ ไม่ได้ คุณบุญชู ก็ไม่ไหว ใครข้างนอกก็ไม่ได้ เขียนรัฐธรรมนูญไว้อย่างนี้มีหมด คือ เขียนรัฐธรรมนูญไว้อย่างนี้เท่ากับฆ่าประชาธิปไตยมันตาย ทหารเขาต้องเดินออกมา อาจารย์เสนีย์ท่านเบื่อนมาก เป็นฤาษีเสียงถึง รัฐธรรมนูญปี 2517 มันตายเพราะตรงนี้ เรื่อง 6 ต.ค. เราไม่รู้อยู่ข้างนอก เกิดฆ่ากันกลางเมือง ชาวบ้านถาม ผมบอก ปชป. ผิด มันไม่ถูกห้าม ฝ่ายซ้ายขวา ฆ่ากันกลางเมือง ทหารดูกัน สภาพมันจะ กลายเป็นอนาธิปไตยอยู่แล้ว ถ้าวันนั้นทหารไม่ปฏิวัติก็เป็นอนาธิปไตย ผมพูดกับ คุณเสริม บอกผมอย่าไม่คิดปฏิวัติหรอก ผมไม่ทราบใครคิด คุณสังัด คอนนั้นเป็น ผม.สูงสุดด้วย กลาไหมด้วย คุณเสริม เป็น ผม.ทบ. คุณสังัดจึงถอยไปเสียป่า

- แม่ทัพนายกองก็ต้องเอา ปฏิวัติ แต่มีเบื้องหน้าเบื้องหลังอะไรผมไม่รับรู้
- ถาม ช่วงนั้นการพูดคุยทางการเมืองยังมีหรือไม่ว่างปฏิรูป
- ตอบ มี ช่วงนั้นยังมี คุณบุญชู เริ่มทีมเศรษฐกิจ ไปกันหลายคน คุณใหญ่ก็คิดร่วมกัน กับอดีต ส.ส.มารวมกันที่ผี
- ถาม จนรัฐธรรมนูญเสร็จ กฎหมาย พรรคออก ล้ามากไหมครับมารวมกันปี 2522
- ตอบ ผมเป็นเลขา คุณบุญชูมอบหมายให้ มันง่ายขึ้น เพราะเหตุการณ์สูงๆอมสำหรับ พรรคกิจสังคมตอนนั้นคงยังไม่รู้จักกิจสังคม (ปี 2518) กิจสังคมก็พูดภาษาที่คนไม่ เข้าใจดีนัก อาจารย์คึกฤทธิ์คนก็ยังไม่เห็นฝีมือ ท่านเป็นนายกฯ คนที่ข้อมจนพูดสภา ความรู้สึกของประชาชนเมื่อเปรียบเทียบกับ ปชป. รัฐบาลธานินทร์ คนก็คิดถึง อาจารย์คึกฤทธิ์ ตอนเลือกปี 2522 ผมคิดว่า "รักคึกฤทธิ์ เลือกกิจสังคม" เพราะปี 2519 ท่านตกไม่ได้ ส.ส. ตอนนี้ท่านเด่นมากไม่เทียบ ปชป. ธานินทร์ เกரியศักดิ์ ไม่ว่าว เพราะฉะนั้น ท่านขึ้นมาก
- ถาม บุคคลยัง เดิม
- ตอบ คุณบุญชูเป็นรองนายก แต่ท่านถูกธนาคารกรุงเทพเรียกให้กลับ ล้ามากใจมาก มันติดกันอยู่ ผมเป็นเลขาหุ่น ไม่ได้รับผิดชอบมาก จริง ๆ บุญชูยังเป็นหลักอยู่
- ถาม มีบรรดา สมาชิกหน้าใหม่เข้ามา พวกระดับบริหาร มาช่วยกันทำงานให้พรรค มันมี แต่หน้าเก่าอยู่ แต่เราได้ผู้แทนเข้ามาเยอะ มีคุณทองหยอด คุณไพโรจน์ จิตรศักดิ์ คุณประกายเพชรกลับไปอยู่เสรีธรรม คุณพงษ์ยังอยู่ คุณไชยศิริ กลับพรรคแต่ไม่สมัคร
- ถาม สภาพเลือกตั้งตอนนั้นที่ว่าเราเห็นปชป. มากเกินไปจนไม่ระวังประชากรไทย
- ตอบ ไม่จริง อาจมีส่วนถูก แต่จริง ๆ แล้ว ประชาชนตัดสินใจด้วยพฤติกรรมของ รัฐบาลพรรค ปชป. รัฐบาลจตุรพรรคกับเหตุการณ์ 6 ต.ค. เขาเกิดความเบื่อหน่ายใน ปชป. ผมยอมรับใน ก.ท.ทีมเราไม่ดี นอกจากเขต หัวหน้าพรรคกับผม เราไม่มีใครเป็นตัวหลัก หรือไม่เด่นไม่มี ประชากรไทยมากระแสของฝ่ายขวา ชัยชนะของประชากรไทยตั้งแต่หลังปี 2522 เป็นกระแสผิวเผิน แต่ ปชป. ยังมีราก ในกรุงเทพฯ มาก ปชป. ประมาทด้วย กิจสังคมเราเปลี่ยนด้วย ท่านอาจารย์หม่อม มาอยู่ข้าง รักไม่ใช่เขตทหาร
- ถาม นโยบายปี 2522

- ตอบ คุณบุญชูทำปฏิญญาของพรรคจากเอกสารได้ นโยบายความคิด เป็นเรื่องคุณบุญชู
- ถาม จากการเลือกตั้ง ปี 2518-19 นโยบายของเรามีการพัฒนาหรือไม่
- ตอบ ความเห็นของผม พรรคกิจสังคมมันหยุดไปปี 2518 แต่ปี 2522 ก็ใช้ได้ เพราะมันสูงงอมพอดี้ เคยแสดงฝีมือปี 2518 และความลับสนหลังปี 2519-2522 มันทำให้ภาพของท่านคึกฤทธิ์ เค้นขีดภาพของกิจสังคมก็เค้นขีดขึ้น
- ถาม ผลการเลือกตั้ง ได้ตามนึกไว้หรือไม่
- ตอบ ผมคิดว่าไม่เกิน 100 จริง ๆ ได้ 86 เสียง หรือ 88 เสียง
- ถาม เราหวังจะเป็นรัฐบาลด้วยใช่ไหม
- ตอบ มันสถานการณ์ดูดยาก มันมีลักษณะครึ่งใบ ผลเอกเกรียงศักดิ์ จองแล้ว แต่เรายืนยัน เอาหัวหน้าพรรคเป็นนายกฯ ปัญหาเราหวัง มันยาก เรื่องนายกฯ มีการเจรจากัน เป็นอย่างนี้ แต่ก็ไม่ได้ร่วมด้วย เป็นเกรียงศักดิ์ 2 เขาติดคอตผ่านทางคุณบุญชู บุญเท่ง แต่ในขณะที่เดียวกัน เราพอจะกำหนดวัชระดากรรมของรัฐบาลเกรียงศักดิ์ 2 ว่า อยู่ได้ไม่นาน เรารู้เพราะมียังเดริกมีบทบาทขึ้น และเรารู้ว่ามีคนโผล่เข้ามาใน วงการทหารคือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น รมต.กสท.ใหม่ และเรารู้ว่า วัชระดากรรมเกรียงศักดิ์ ไม่รอดแน่
- ถาม ท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ ตั้ง พล.อ. เปรม เป็น ผบ.ทบ.
- ตอบ ท่านเขียนในสยามรัฐ ใครก็ว่าไม่ใช่ แต่จริง ๆ ก็ใช่
- ถาม เรามีความสัมพันธ์กับ พล.อ. เปรม ตั้งแต่ตอนนั้นรีเปลา
- ตอบ ผมไม่ทราบ
- ถาม การล้มรัฐบาล พล.อ. เกรียงศักดิ์
- ตอบ 1. เมื่อเราเป็นฝ่ายค้าน ใช่ไหมละ
2. เกรียงศักดิ์ 2 เป็นรัฐบาลไม่ดี แย่กว่า เกรียงศักดิ์ 1 ตอนนั้นแรกแก้ปัญหามา ได้มากเรื่อง นักศึกษาก็ออกมาจกมามากลับ แต่ตอนหลังเริ่มเลอะ น้ำมันขาดแคลน หายไป มหันตมาก เราเดือนเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ 4 กระทรวง มหาดไทย คมนาคม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ซึ่งถ้าปรับปรุงตัวเองก็ได้ พอปิดสภา บ้านเมืองวุ่นวาย เรารวบรวมคนจะเปิดสภา เตรียมขึ้นสูดติไม่ไว้วางใจ ท่านชิงเปิดสภา ท่านดูขึ้นตำ เราแล้วท่านก็ลาออก และท่านไม่ได้ออกไปด้วย สนิท ปชต. แต่ออกเพราะจำใจ ออกอยู่ไม่ได้ ถูกบังคับออกผมเป็นเลขา เมื่อคุณเกรียงศักดิ์ออก ใครเป็นนายกต่อไม่รู้

ตอนร่วมมือกับชาติไทยให้เกรียงศักดิ์ล้ม เราตกลงว่า เราจะล้มเกรียงศักดิ์
เท่านั้น ส่วนใครจะเป็นรัฐบาลนั้นเราไม่ยุ่งกัน ไม่ผูกพันกัน ใครเป็นค้อย่า
กันใหม่ ผมจึงขอให้พรรคยืนยันว่า พรรคกิจสังคมจะแพ้ชนะต้องสนับสนุนหัวหน้า
พรรคเราก่อน ถึงแม้ พล.อ. เปรมจะชนะก็ตาม ภาวะตอนล้ม เกรียงศักดิ์ผมทำ
แต่ตอนร่วม เปรม 1 หน้าที่คุณบุญชูทั้งนั้น

ตอนนี้มีทีม เศรษฐกิจแล้ว ผมติดค่อมบุญชูออกล้มแน่ เกรียงศักดิ์

ถาม อาจารย์ทราบ เหตุการณ์ตอนลาออก

ตอบ ผมอาละวาด เรื่องเทเล็กซ์ ให้ออกมาตีกันนอกบ้าน อยู่ไม่ได้ กิจสังคม ทำงานมาก
ถามความคิดของคุณบุญชูทุกอย่าง นายกฤษณ์ไม่ออก ไม่ถูกกันนักกับพรรคอื่น คุณบุญชู
ทำงานมาก คุณบุญชูอยากทำงานคือ แต่ผมไม่ต้องออก ไม่อยู่ คุณบุญชูท่านคำหนี
ผมว่าผมอาละวาดจนฟังต้องออกมา ใครผิดใครถูกผมไม่ว่านะ แต่มันเป็นแนวคิด
ที่ต่างกันแล้ว

ถาม ช่วง เปรม 3 ทำไมเข้ามารวมอีก

ตอบ ผมยืนยันอย่างนี้นะ ผมเป็นคนไม่เห็นด้วยกับการเข้าร่วมรัฐบาล เปรม 3 แล้วคุณบุญชู
มาเข้าใจว่าเป็นผมไม่ใช่ผม อาจารย์ศีกฤทธิเป็นพยานได้ ผมพูดกับท่านหัวหน้าพรรค
ด้วยเหตุผล

1. ไม่เอารองหัวหน้าพรรคเราเป็นรองนายก ไม่สมควร

2. โกล้เลือกตั้งแล้ว ทำไมเราไม่อยู่เป็นฝ่ายค้าน แล้วเตรียมเลือกตั้งเลย

ใจผมแบบนี้ ผมบอกอาจารย์ศีกฤทธิว่าผมไม่รับตำแหน่งอะไรนะ ท่านก็บอกดีแล้ว
แล้วอยู่ที่ ๆ ใครขอ คุณเปรมหรือใครไม่ทราบ ทางพรรคก็ไม่ได้คิดเรื่องกระทรวงศึกษา
แล้วอยู่ที่ ๆ ก็มาขอเอาผมไปเป็น ผมขอยืนยันว่าผมไม่ได้เป็นคนต้องการให้ร่วม เปรม 3
แล้วคุณบุญชูก็โกรธผม การกลับมติพรรคนี้ เป็นเพราะผมเป็นเลขาธิการพรรค มีคนลงมติ
ครั้งแรกไม่ร่วม แต่พอออกมามีคนบอกจะยื่นญัตติ ขอให้หัวหน้าพรรค ทบทวนทันที
ผมบอกมันจะน่าเกลียด ระหว่างนี้เขาล่าลายเซ็นกัน ผมหนีออกจากพรรค
กลับบ้าน พอ 3 หุ่กว่าถูกตามตัว ผมไม่บอกใครตามผม ผมไปจุดสีทองหยดมาด้วย
มันจะเกิดกสียุคในพรรค พรรคจะล้มมติพรรคแล้ว เขาขอยื่นหนังสือ มี ส.ส. 25 คน
ผมเล่าได้มี 25 คน ท่านเวลานั้นอยู่เชียงใหม่ ถ้าผมรับ จ.ม. เมื่อผมเป็นเลขาธิการพรรค
ก็เท่ากับเป็นทางการทันที ผมบอกเราหาทางประนีประนอมได้ไหม อย่าให้เกิดความ

แตกแยกกันเลย เขาก็บอกว่าผมต้องไปหาหัวหน้าพรรคให้ได้ ผมพูดกับหัวหน้าพรรคว่า ผมมาในฐานะถูกคุมตัวมา เขาบอกอยากให้หมทวนมติ มี 25 คน เรามี ๘.๘.75 คน ท่านก็บอกก็ 1 ใน 3 ท่านว่า ให้มีการประชุม ๘.๘.ได้ แต่ที่ประชุมจะทำหมทวนมติหรือไม่ แล้วแต่ที่ประชุม ท่านจะประชุมอย่างเดียว ว่าให้ที่ประชุมลงมติเอง ผมทำในหน้าที่ทุกอย่าง ทั้ง ๆ ที่ผมไม่เห็นด้วย แต่ผมต้องเป็น รมค.ศึกษา

ถาม ในความเห็นของคนที่ยากร่วม ทำไม่ถึงร่วม

ตอบ ผมพูดได้แค่นี้ เชื่อว่า การร่วมรัฐบาลจะสร้างเงื่อนไขที่เป็นประโยชน์ต่อพรรค กิจสังคมในการเลือกตั้ง ซึ่งผมไม่อยากจะ ผมเป็นเสียงข้างน้อย

ถาม การแก้ไขรัฐธรรมนูญ เราวางตัวอย่างไร

ตอบ พรรคกิจสังคมไม่ยอมแก้ไขรัฐธรรมนูญ เพื่อขยายบทบาทเฉพาะกาลในแง่ของการขยาย อำนาจของวุฒิสภาออกไปอีก คือ เลิกครึ่งใบ ชัดนะทั้ง เรื่องอำนาจวุฒิสภา ข้าราชการ มาดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่ที่ว่า เรายืนยัน เรื่องการรวมเขต เราเสนอ ร่างอันหนึ่งคือร่างของกิจสังคม คือการแบ่งเขต เรียงเบอร์ เราเสนอไว้ซึ่งก็ ไม่เอาอีก ผมว่าเวลานั้นมันเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางการเมือง และขาดการ วางแผนทางการเมืองในเรื่องระดับชาติ จนปล่อยมาถึงระดับนั้นแล้ว มาแก้ไข รัฐธรรมนูญ ไม่มีทางทำได้

ถาม ในความเห็นของอาจารย์คิดว่าใครเป็นตัวตั้งตัวต๊ะระหว่างทหารกับพรรคการเมือง

ตอบ ในกรณีนี้ คอนปี 2522-26 เกิดจากความอ้อมข้อมกันของฝ่ายทหารกับพรรคการเมือง แต่ในที่สุดท้ายความอ้อมข้อมหลุดไป จะหันมาเผชิญกัน ในที่สุดวุฒิสภา ผมเห็นด้วยกับ ท่านหัวหน้าพรรคว่า ประชาธิปไตยจะอยู่หรือไป อยู่ที่การหันหน้าเข้าหากันของ ทหารกับพลเรือน ผมว่าแนวโน้มถูก ซึ่งคอนหลังมาตั้ง เปรม 4 บรรยาภาศมันดีขึ้น กลับมาอ้อมข้อมกันอีกดีขึ้น เราจะไปโอดแค้นว่าเป็นประชาธิปไตยบริสุทธิ์ นายกา มาจากการเลือกตั้ง บางทีก็ยาก ข้อคิดคือ พรรคการเมืองยังเติบโตไม่พอมถึง ขนาดที่จะบริหารประเทศ เราลองดูว่ามีใครพร้อม พลเรือนจะเป็นนายกได้ นอกจากอาจารย์ศีกฤทธิ์ ไม่มี ซึ่งต้องใช้เวลาดูว่าพรรคการเมืองจะเป็นที่ ไว้วางใจของประชาชน

ถาม การแก้ไขรัฐธรรมนูญ นอกจากมีบทบาทในสภาแล้ว นอกนั้นมีอย่างไรบ้างหมายถึง ข้างนอกสภา

ตอบ ผมนำจำกัด

1. ผมพ้นจากตำแหน่งเลขาธิการแล้ว ผม เป็นรองหัวหน้าพรรค เท่านั้น
2. ผม เป็น รมต.ศึกษา เต้นอะไรไม่ได้

ผมจึงนั่งดูท่าทาง ๆ เหตุการณ์จริง ๆ ไม่รู้ ผมพูดในเชิง เป็นข้อวิเคราะห์เท่านั้น

ถาม อยากให้วิเคราะห์เรื่องการยุบสภา

ตอบ ครั้งแรกผมไม่ชอบ แต่ตอนนี้ผมกลับเห็นว่า มัน เป็นทางออกที่ดีที่สุด มันทำให้ บรรรยากาศการเมืองที่ร้อนแรงมันดับลง เปลี่ยนทิศทางไปสู่การเลือกตั้ง ตามครรลอง ของระบอบ ปชต. และก็มาตามแนวของพรรคกิจสังคมที่เสนอไว้คือ เป็นแนวแบ่ง เขต เรียง เบอร์แต่มันสร้างปัญหาขึ้นอีก

1. เพราะให้มา เลือกตั้ง 18 เม.ย.26 ก่อนสหเฉพาะกาลหมดอายุ 3 วัน

จะเป็นกุศโลบาย ทางการเมืองอะไรแล้วแต่ มันสร้างปัญหาให้มีการกวาดคนเข้าพรรค สร้างปัญหาจัดตั้งรัฐบาล

ถาม เรื่องการเลือกตั้งคอน เม.ย.อาจารย์รับผิดชอบอะไรพิเศษหรือไม่

ตอบ การเลือกตั้งมันยุ่งยาก ผมรับผิดชอบใน เขตของผมกับหัวหน้าพรรค ผมอยากตั้งข้อ สังเกตไว้ว่า ถึงแม้จะรวดเร็ว การเลือกตั้งที่สั้น ๆ มัน เป็นสากลดีเหมือนกัน มันกำลังพอดี

ถาม ผลการเลือกตั้ง เดือน เม.ย.อาจารย์คิดว่าพรรคกิจสังคมประสบความสำเร็จเท่าที่หวังหรือไม่

ตอบ ผมคิดว่าควรได้มากกว่านี้ เรื่องนี้พรรคต้องศึกษาว่าทำไมได้แค่นี้

ถาม การตั้งรัฐบาล เปรม 4 อาจารย์มีส่วนรู้เห็นหรือไม่

ตอบ ไม่เกี่ยวข้อง

ถาม คิดว่ารัฐบาลที่เราเข้าไปร่วมนี้

ตอบ การที่เรา่วมผมเห็นด้วย แต่คำนึงอย่างหนึ่ง เมื่อเรา่วมรัฐบาล เราต้องทำงาน แก้ไขปัญหาของประเทศไม่พอสมควร สำหรับกิจสังคม เรารับกระทรวงหลักของทาง เศรษฐกิจมา กระทรวงเกษตร สำคัญทางเกษตร เรื่อง น้ำ ที่ดิน บ่าไม้ กระทรวงพาณิชย์ หน้าที่การค้าส่งออก การรักษาราคาพืชผลในตลาดโลก ทบวงไม่เป็นไร ผมเห็นดี แต่ปัญหาอยู่ที่ว่าเราต้องแก้ปัญหาให้กับประเทศชาติได้ เราควรจะหาทาง ทำให้ดี เพื่อชื่อเสียงของพรรคจะได้ดี การร่วม เปรม 4 ต่างจากเปรม 3 คือ

เปรม 4 มอมให้แต่ละพรรคคุม เป็นกระทรวงเลย เสียก็เสียหมด เมื่อก่อนยังมี
 คณะกันหลายพรรคใน 1 กระทรวง ซึ่ง เปรม 4 พรรคกิจสังคมได้กระทรวงที่สำคัญ
 ทางเศรษฐกิจ

ถาม เรื่องความ^{ที่เกี่ยวกับ}เห็นหัวหน้าพรรค

ตอบ เห็นชัดท่านเป็นผู้ตั้งมา เป็นบุคคลที่ทั้งคุณสมบัติเหมาะสมที่สุด

ถาม ใครมา เป็นผู้สืบทอดหัวหน้าพรรค หากท่านออกไป

ตอบ ผมอยากพูด แต่ไม่พูด

ถาม บัญหาความวุ่นวาย หากท่านออกไป

ตอบ ผมจะพูดอย่างนี้

1. ผมอยากตอบปัญหาเรื่องนี้ว่า เราต้องพิจารณาว่า การเมืองเป็นเรื่องธรรมชาติ
 ไม่สามารถใครตั้งใครเป็นทายาท ไม่ได้ ผิดธรรมชาติ

2. เราต้องรับความจริงว่า จะไม่มีใครเหมือนท่านอาจารย์ หลังจากท่านไปแล้ว
 พรรคกิจสังคมจะไม่มีหัวหน้าพรรคอย่างท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ ปราโมชไม่มีแล้ว
 เพราะท่านมีความสามารถมาก ปุชนิยมบุคคลอีกอย่าง ตัวท่านเหมือนเป็นพ่อของพรรค
 เป็นภาพของพ่อ มิไม่ได้ไปอีกแล้ว

ลักษณะที่ 3 ลักษณะแบบนี้จะไม่มีอีกแล้ว เราดูซิอย่าง อังกฤษ อเมริกา

หัวหน้าพรรคจะเป็นไปตามกระแสการเมือง มันจะเป็นหัวหน้าพรรคตามช่วงเวลา

อันเหมาะสม ผมคิดว่าในกิจสังคมจะมองหาใครแทนอย่างอาจารย์คึกฤทธิ์

เล็กดีกว่า อย่าคิด ไม่มี มันต้องเข้าระบบสากลนิยม ไม่มีใครแสดงบทเป็นพ่อของ
 พรรคได้อีก ถ้าพรรคกิจสังคมจะอยู่รอด ทุกคนต้องพร้อมเป็นหัวหน้าพรรค และ
 ถูกพรรคได้ ทุกคนต้องยอมรับคนที่จะเป็นหัวหน้าพรรค และเป็นหัวหน้าพรรคใน
 ความหมายใหม่

ถาม การเจริญของพรรคในเวลาที่ผ่านมา เป็นที่พอใจของท่านหรือไม่ เพราะอะไร

ตอบ มันน่าภูมิใจ จาก 18 เสียง 45, 86, 92 เสียง นำสู่อัตราความเจริญเติบโต

มันเริ่ม Slow down อันนี้แหละที่กิจสังคมจะต้องเริ่มคิด จาก 86 ขึ้นมา

92 มันขึ้นค่า พรรคกิจสังคมควรจะสำรวจตัวเอง มีความบกพร่องตรงไหน อย่างไร
 ควรแก้ไขอย่างไร รู้จักเติบโตเป็นผู้ใหญ่ไม่ใช่เป็นลูกไก่ เราอย่าเอาบารมี

ท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ เป็นเครื่องค้ำวาง มันจะทำให้เกิดการหลงตัวเอง อูฐิถ้าขาด
พ่องจะไหวไหม เราควรเริ่มหกลบมารมีของท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ออก แล้วคิดเฉพาะ
มารมีของตัวเอง เพื่อเตรียมตัวบ้าง

การเมืองใน ปชต. - เป็นการต่อสู้ระหว่างพรรคในคอน เลือกตั้ง

- การต่อสู้ภายในพรรค เป็นของธรรมดา แต่ต้องรักษาความเป็น
เอกภาพของพรรคไว้ภายในหลักการว่าทุกคน เป็นหัวหน้าพรรคได้
ทุกคน เป็นลูกพรรคได้

ถาม นโยบายของพรรค

ตอบ เรามีนโยบายเงินผัน ประกันราคาพืชผล รักษาคนจนฟรี เป็นนโยบายที่ดี ปี 2518
ก็ใช้แล้ว คนอื่นก็รู้แล้วก็เอาไปใช้ด้วย เราควรเริ่มพิจารณาปรับนโยบาย ปัญหาอุปสรรค
และข้อบกพร่อง เราน่าที่จะทบทวนกัน

ถาม มีแนวทางและวิธีการอย่างไร ที่จะสร้างพรรคให้แข็งแกร่ง เป็นปีกแผ่น

ตอบ เรื่องทหารข้าราชการ เห็นด้วยกับท่านอาจารย์คึกฤทธิ์ ควรออมชอมกันบ้าง
นักการเมืองเพิ่งเกิด 50 ปี แล้วดูผู้นำทางการเมืองพลเรือนยกท่านอาจารย์คึกฤทธิ์
ออกดูอิทธิพลอะไรไหมมาทำได้ ทหาร ข้าราชการ เขาสร้างมานาน ผมเชื่อว่าจะกลับไป
ยุคเก่าไม่ได้ ด้อยพัฒนา เป็นไปไม่ได้ มีทางเดียวคือ การออมชอม ระหว่างทหาร
ข้าราชการ พลเรือน นักการเมือง แล้วก็ปล่อยให้ค่อย ๆ โค ต้องใช้เวลา

ถาม อยากให้อาจารย์เปรียบเทียบ พรรคกิจสังคมกับพรรคอื่น

ตอบ ลำบาก ผมไม่อคติ พรรคอื่น ปชป. เราต้องยอมรับเขาเป็นพรรคเก่า เขาคำน
ขึ้นตอนมาเยอะ ระดับของการพัฒนาของพรรค ปชป. น่าจะเป็นบทเรียนของพรรคกิจสังคม
เขาเคยเจริญถึง 117 เสียง ลงมาถึง 30 กว่าเสียง แล้วขึ้นอีก 50 กว่าเสียง
ถ้าเราฉลาดอย่าผ่านช่วงของ ปชป. ที่ปูดราวเลย เรียนบทเรียนไม่ดีกว่าหรือ
ประชากรไทย คุณสมัคร ผมเคารพในฝีมือ แต่ยังไม่น่าเป็นห่วง ยังไม่หลุดพ้นจาก
บุคคลพรรคชาติไทย เห็นใจคอนเป็นฝ่ายค้านจะสิ้นท่า จะสูญพันธ์เอา

ถาม แนวทางวิธีการจะสร้างพรรคให้แข็ง

ตอบ เวลาี่ คนहुคมาก

1. พรรคขาดฐานมวลชน พรรคจึงต้องสร้างฐานมวลชน แต่ไม่ใช่ของง่าย ทำยาก
แต่ต้องทำอย่างทหารสร้างฐานมวลชนเป็นใจ ลูกเสือชาวบ้าน เป็นใจ มันยังหลวมๆ อยู่

มีขนาดเงินมหาศาล ช่างง่ายหายาก แต่ต้องทำ ขึ้นต้นต้องปรับปรุงการบริหารงาน
ภายในพรรคให้กระชับกระฉับ แล้วอาจ เป็นความคิดที่แฝงอยู่ในพรรคกิจสังคม
ที่คิดว่าจะต้องสร้างฐานมวลชนต่างหากจากสร้างมวลชนจากพรรครัฐสภา มัน เป็น
ไปไม่ได้ เราควรยึดหลัก ส.ส. ควรสร้างโดยเอาหัวคะแนน ส.ส. นำมาอบรม
ให้รู้ นโยบาย จุดมการณ์ของพรรค ไม่ดีกว่าหรือ ถ้าอบรมกันต่างหาก แล้วจะได้
แต่คนที่เราร้อนทางการเมือง บ้าง การเมือง เอาหัวคะแนนของ ส.ส.กลายเป็น
หัวคะแนนพรรคเสีย ใครลงสมัครก็ได้

เรื่องนี้ผมเตรียมหมดแล้ว เคยเสนอคุณบุญชูในฐานะรองหัวหน้าพรรค แต่คุณบุญชู
ยังไม่ได้ทำ คุณสุบิน ผม คุณทองหยด ทำงานร่วมกัน ผมเสนอให้ตั้งกรรมการ
พัฒนาแต่พอดี คุณบุญชูออกเป็นรองนายกไม่มีพันธะกับ Bank ผมก็เอาให้
คุณบุญชูแค่ทั้ง เลย แล้วก็กลับมาเล่นกันแบบนี้ ผมเชื่อว่าอีก 100 ปีก็ไม่ทัน แล้วมัน
ก็หลวมอีกแบบ กอ.รมน.อบรมมันหลวมหมด วิธีการนี้พรรคคอมฯ ก็ทำที่มีแกนนำมันก็
หลวมหมด ทำไมไม่ใช่เงื่อนไขการต่อสู้ในครรลองของ ปชต. ต่อสู้ เป็นแกนในการ
อบรมในการสร้างมวลชนขึ้นมา ปชป. ทำแบบนี้มาตั้งแต่เมื่อ 2500 เขาทำมาแล้ว
อบรมวิศวกรสังคม อบรมแบบ กอ.รมน.อบรมความมั่นคง ไม่สำเร็จ กิจกรรม
ไม่มีทุน

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณพงษ์ สารสิน

16 พฤษภาคม 2527

อายุ 57 ปี บิดาพจน์ สารสิน มารดา ท่านผู้หญิงศิริ สารสิน

การศึกษาสูงสุด ได้ปริญญาตรีจาก BOSTON

แต่งงานแล้ว อาชีพเป็นกรรมการผู้จัดการบริษัทไทยน้ำทิพย์ จำกัด และหลายบริษัท
การเข้าเกี่ยวข้องกับการเมือง ปี 2517 มีสถานิติบัญญัติ ได้รับเลือกตั้งเข้าไป
จะเล่นการเมือง จึงได้มาร่วมกับท่านอาจารย์ก็กฤทธิ ร่วมกันตั้งพรรคกิจสังคมขึ้น
จนถึงทุกวันนี้

สนใจการเมืองมานาน แต่ไม่เคยเข้าร่วมกับพรรคใดมาก่อน

ถาม อยากให้เล่าเหตุการณ์การก่อตั้งพรรค สถานิติบัญญัติตอนนั้นเป็นอย่างไร ถึงได้
มีการก่อตั้งพรรคกิจสังคม

ตอบ เริ่มแรก เรามองเป็นชุดแรกที่คิดตั้งพรรค ก็ชวนคนเข้ามา ก็มีมาแล้วก็ไป
ไปแล้วก็มาอยู่ต่อมาถึงมีพรรคชาติไทย ตอนแรกก็จะมาร่วมกับเรา ตอนหลังก็
ไม่ได้ร่วม

ถาม ตอนนั้นสถานที่ที่ใช้ประชุม ขบปรึกษาหารือใช้ที่ไหน

ตอบ ร้านอาหาร ก็ไม่มีอะไร

ถาม คนที่เข้ามามีใครบ้าง

ตอบ คุณบุญเท่ง คุณบุญชู ผม อ.เกษม คุณธรรม

ถาม ตอนแรกท่านทำหน้าที่อะไร

ตอบ แรก ๆ ก็เป็นเหรียญกฐิน ตอนนั้นคุณบุญชูเป็นเลขา

ถาม อยากให้เล่าถึงบรรยากาศว่าวุ่นวายหรือเรียบร้อยดี

ตอบ ตอนแรกก็เรียบร้อยดี ไม่มีปัญหา ตอนแรกคุณบุญชูทำมาหมดแล้ว พวกแยกกรุงเทพฯ
มีอยู่ก็ทำความจริงแล้ว ในความเห็นของผม เมืองไทยมันยังทำอะไรไม่ได้หรอกนะ
มันเขียนได้หรอก แต่เราก็รู้ว่าเมืองไทย มันอยู่ปี 2 ปี ก็ไปทำเองนี่

ถาม การเลือกตั้งปี 2518 ต้องรับสมัคร อะไรนอกจากรับสมัครเรื่องเงินแล้ว

เรื่องเลือกตัวผู้สมัครรับก็ช่วยเขาเลือกด้วย ชุดจริงๆ แล้วคุณบุญเท่ง เป็นคนช่วย
เขาเลือกมากที่สุด ท่านหัวหน้าพรรคมอบให้คุณบุญเท่ง

- ถาม   คอนนั้นเราก็ส่งเยอะ แต่ทำไมถึงได้แค่ 18 คน เท่านั้น
- ตอบ   คอนนั้นเราเป็นพรรคใหม่ คนยังไม่รู้จัก คอนนั้นพรรคประชาธิปัตย์ เป็นพรรคที่
ตั้งมานานแล้ว ก็ได้ประโยชน์ในการเลือกตั้ง
- ถาม   คอนฟอร์มรัฐบาล คอนพรรคประชาธิปัตย์นั้น เรามีการเคลื่อนไหวหรือไม่
- ตอบ   ไม่มี เรามีแค่ 18 เสียง แต่เรามองตัวแล้ว ไม่มีใครเป็นนายกได้ใช้ไหม
พรรคอื่น ๆ ก็ไม่อยากจะให้พรรคประชาธิปัตย์ขึ้นมา พวกเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เลยมารวมกัน
- ถาม   เรามีข้อแม้อะไรหรือไม่จากการที่มีหลายพรรคเข้ามารวมกัน
- ตอบ   ไม่มีก็แบ่งกันไปตาม ไม่มีการเรียกร้อง ไม่มีมากเท่าสมัยนี้
- ถาม   คอนนั้นท่านอาจารย์เป็นนายก คุณหงส์ไม่ได้มีตำแหน่ง
- ตอบ   ครับ ผมไม่มีอะไรเลย
- ถาม   ตามความเห็นของคุณหงส์ คิดว่า รัฐบาลปี 2518 มีความสำเร็จหรือไม่ในการบริหารงาน
- ตอบ   การบริหาร เท่าที่ผมฟังมาไม่ค่อยสำเร็จสมความประสงค์นะ เพราะเวลาของหัวหน้า
พรรคในการทำงานต้องไปเสียเวลาให้ ส.ส. 50-70% คนนั้นก็จะพบท่าน สมัยนั้น
ประชาธิปัตย์เต็มไป ท่านก็ต้องพบผู้แทน เวลาที่จะทำงานก็ไม่ค่อยมี พวกผู้แทนยังไม่
เข้าใจ ชอบเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการบริหาร มันเลยยุ่ง ทุกวันนี้ก็เช่นเดียวกัน แทนที่
จะยุ่งเรื่องสภา เรื่องกฎหมายก็มายุ่งเรื่องบริหาร
- ถาม   ทำไมต้องยุบสภาปี 2518
- ตอบ   คอนนั้น มีเรื่องวุ่น จะเกิดไม่ไว้วางใจนายก ท่านเห็นว่า ท่านเป็นผู้แทน ล้มก็ล้ม
ด้วยกัน
- ถาม   ปี 2519 ท่านทำอะไร
- ตอบ   ผมก็เป็นเหรียญก้อย
- ถาม   ท่านอาจารย์ ไม่ได้รับเลือก
- ตอบ   คอนนั้น มันเกี่ยวกับทางทหาร ท่านไปโดน คุณกฤษณ์ สีวะรา พักหลังให้
ท่านไปสมัครเขตดุสิต ท่านไม่ได้รับเลือก ทหารเขาไม่ยกให้ เขามาถ่วงก่ายมาก
- ถาม   ในการเลือกตั้งปี 2518 กับปี 2519 แตกต่างอย่างไร หมายความว่า ในพรรค
เราเอง สมัยไหนเรียบร้อยกว่ากัน
- ตอบ   เรียบร้อยไม่มีอะไร ตามปกติ ไม่มีขนาดวิกฤติ คนมีความเห็นอยากได้อะไรก็มี

- ถาม   คอนนีน ปชป. เป็นแกนนำ พรรคเราไม่ได้หัวหน้าพรรค เข้ามา มันอ่อนแอหรือไม่
                  อย่างไร
- ตอบ   คอนนีน ให้คุณบุญเท่งกับคุณบุญชู ดูแต่ในสภา คอนนีนก็มีปฏิรูปกันเลย
- ถาม   หลังจากปฏิรูป เราได้มีการติดต่อกัน อย่างไร
- ตอบ   พวกเราน่ะ เหมอ ก็มีสนิทกับท่าน เท่านี้ที่ติดต่อกัน
- ถาม   มีการคิดจะตั้งพรรคใหม่ไหม
- ตอบ   เราก็คิดว่าวันหนึ่งจะต้องมี เลือกตั้ง ก็มีปฏิวัติ
- ถาม   พอมิรัฐธรรมนูญปี 2522 เราก็มารวมกันใหม่ มีใครอื่นมาบ้าง
- ตอบ   มีคุณทองหยดแล้ว คุณบุญเลิศ คุณปรีดา มากันเยอะจะพวกธรรมสังคมนะ
- ถาม   มีการปรับปรุงแนวทางเลือกตั้งอย่างไรในปี 2522 เราใช้เงินกัน เป็นหลัก
- ตอบ   ใช่ เงินกัน รักษาฟรี
- ถาม   เพราะอะไรถึงไม่ได้เป็นรัฐบาล สมัยเกษียณศักดิ์
- ตอบ   เพราะรัฐธรรมนูญ มีวุฒิสภา มีสิทธิ์เลือกนายก คุณเกษียณศักดิ์ ดำเนินนโยบายผิด
เรื่องการเมือง เพราะไม่เอาพรรคการเมืองมาร่วมรัฐบาล เอาคนข้างนอกทั้งนั้น
ไม่ได้อยู่พรรคการเมืองเลย เขาอยู่ไม่ได้เพราะต้องฟัง สส. อยู่ดี
- ถาม   ผมอยากจะย้อนไปตอนเลือกตั้ง ยังควบคุมเรื่องการเงินอยู่
- ตอบ   ยัง ควบคุม ใช่ ตอนหลัง เรามีคณะกรรมการเลือกตั้งเลย ทำการเลือกแต่ละภาค
คอนนีน อาจารย์เกษม เป็นเลขา คอนนีนเราไม่ได้เกี่ยวข้องกับทหารเลย สมัยนั้น
ผมกับอ. เกษม ไปทำเนียบ กลับมาจะรายงานท่าน เขาปฏิวัติแล้ว ปฏิรูปแล้ว
สมัยคุณเกษียณศักดิ์ ไม่เอาพรรคใจ รองวุฒิสมาชิกคอนนีนพวกทหารหนุ่มมันไม่เอาใจ
แล้วก็ไป เพราะไม่มีพรรคหนุนเลย
- ถาม   คอนเปรม 1 เป็นใจ เกี่ยวข้องในการกำหนดรัฐมนตรีอย่างไร
- ตอบ   ไม่เลย ท่านมอบให้คุณบุญชูหมดเลย เรามารัฐคอนนีนหลัง ไปเอาใครไม่รู้มาเป็น
รัฐมนตรีหมด คนใดพรรคไม่ได้เป็นเลย คนไม่พอใจ เราเพียงแต่ตัดคนที่คุณบุญชู
เลือกที่ไม่เกี่ยวข้องมากออกไปบ้าง
- ถาม   ตามความเห็น คุณพงษ์ว่า รัฐมนตรีของเราคอนนีนได้ทำอะไรบ้าง

คอน เปรม 1 ทำไม่ดี ทำผิดหมด ทำให้คนเกลียดพรรคและ ด้านอุตสาหกรรม
ด้านหอการค้า ด้านธนาคาร ตอนนั้นเป็นระยะตกต่ำที่สุด สำหรับพวก

ถาม เรื่องที่เราตาออกคอน เปรม 1

ตอบ ผมว่าไม่ควรตาออก ทางด้านการเมือง พวกที่เขาดู แล้วเชื่อว่าเราถูกโจมตีมาก
ทว่าเราโกงจริงว่า คนที่โกงก็เอาออก ตอนนั้นก็ประท้วงหนึ่ง เอาตามใจออกไป
ก่อนที่จะตาออกหมด

ถาม รัฐบาล เปรม 3 ทราบว่ามี เรื่องในพรรคมาก

ตอบ มีเรื่องมากอย่างนี้คือ พวกหนึ่งต้องการ เข้าร่วม พวกทหารเขาไม่ต้องการคุณบุญชู
ท่านนายกก็ไม่ต้องการก็มีพวกคุณบุญชู อยู่ในพรรค พวกนั้นก็ต้องการให้รวม
จริง ๆ แล้ว เป็น ส.ส.ทำไม เป็นแล้วก็ต้องเป็นรัฐบาล พอร่วมเสร็จ พวกที่คัดค้าน
บางคนก็มาขอ เป็นรัฐมนตรี ตอนแรกก็มีการลงมติกัน แล้วก็ไม่มีใครยอมก็มาขอ
ลงมติใหม่อีก

ถาม รัฐบาล เปรม 3

ตอบ ไม่ค่อยได้รับอะไรมาก ตำแหน่งที่ให้เรา ให้ชนิดไม่มีความสำคัญอะไร รัฐมนตรีศึกษา
สาธารณสุข มีพาณิชย์ การบริหารงานให้ได้ผลมันต้องทั้งหมด จะบริหารให้ได้ผล
มันต้อง เกี่ยวกันทุกอย่างมันต้องทำงานร่วมมือกัน คอน เปรม 3 ก็ช่วยมากน้อย
ก็ช่วยแล้วแต่ท่านจะมอง

ถาม การแก้ไขรัฐธรรมนูญ คุณหงส์มีความเห็นอย่างไรช่วงนั้น แก่หรือไม่แก่

ตอบ ตอนนั้นเรื่องข้าราชการประจำ เรื่องนี้ทุกคนก็ไม่เห็นด้วย แต่ถ้าเป็นวุฒิสมาชิก
เราจะยอมข้าราชการอยากเข้ามาที่มาเป็นวุฒิสภาเสียก่อน เพราะเราถือว่าวุฒิสภา
ก็นักการเมืองอยู่แล้ว

ถาม คอนยูบสภา เห็นด้วยหรือไม่ว่ายูบแล้วมันเกิดผลดี หรือไม่

ตอบ ยูบ มัน เป็นแง่ รัฐบาลมีสิทธิ มันกะทันหันจะว่า เขาไม่ได้ มันต้องทำ

ถาม ปี 2526 เม.ย.

ตอบ เป็นผู้อำนวยการเลือกตั้งทั่วประเทศ ส่วนมากช่วยท่านในกรุงเทพฯ เราแบ่งสายงาน
กันมีปัญหาเราไม่มีเงินกัน เราต้องใช้มาก ผลพอใจ หอใจ ได้ขนาดนี้ จะมากแค่ไหน
101 คน แค่นี้

- ถาม การตั้งรัฐบาลปัจจุบัน เรื่องทหาร
- ตอบ ก็มารู้จักช่วงนี้ ตอนตั้งรัฐบาล เขาเป็นตัวแทนของนายกเปรม
- ถาม ไม่ได้รักกัน สมิทมาก
- ตอบ ก็รู้จักธรรมดา เห็นกัน พูดกัน แต่ไม่เคยพูดกัน เรื่องนี้มาก่อน
- ถาม ตอนตั้งรัฐบาลในปัจจุบัน คุณหงส์พอใจหรือไม่
- ตอบ การตั้ง ตัวบุคคลที่จะมาเป็นรัฐมนตรีเราไม่ค่อยมี
เราก็ดูต้องตั้งไปตามที่มีกัน คนที่เหมาะสมจริง ๆ ไม่มีหรอก ยาก ต้องเอาใจ
ส.ส. ด้วย ฝักรระบบประชาธิปไตยก็ต้อง เป็นแบบนี้
- ถาม เกี่ยวกับ เรื่อง หัวหน้าพรรคนี้
- ตอบ ท่านต้องเป็นตลอดชีวิต ต้องเอาชื่อท่านไว้ก่อน
- ถาม จะมีปัญหา หรือไม่
- ตอบ ท่านต้องตายก่อน คนอื่นยังไม่มีบารมีพอ ก็ต้องหาจนได้ แต่มันก็ไม่ดีเท่าเดิม
ล้มไม่มี สมาชิกอาจจะน้อยลง คนใหม่มาทำต้องกินเวลา
- ถาม เท่าที่ก่อตั้งมา ตั้งแต่ปี 2517 การก่อตั้งพรรคเราเป็น ที่พอใจหรือไม่ หมายถึง
จำนวนสมาชิก ส.ส. และในด้านการเป็นรัฐบาล
- ตอบ พอใจ ดีมากแล้ว มีการเลือกตั้ง 3 ทน ร่วมรัฐบาล 2 ทน มีสมัยคุณเกรียงศักดิ์
ไม่ได้ร่วมก็นับว่าดีแล้ว
- ถาม ปัญหาในพรรค
- ตอบ พูดจริง ของเราน้อยกว่าคนอื่น แยกตัวไม่ใช่ตั้งป้อมในพรรค เวลาที่ยังไม่มี
มีการเลี้ยงกันไม่กระทบกระเทือน ในเรื่องการเมือง ต้องถือว่าปกติ
- ถาม โครงสร้างของพรรค
- ตอบ ผมกำลังร่างใหม่ ทำแล้วกำลังให้หัวหน้าพรรคจะดูอีก ไม่เกี่ยวกับธรรมนูญพรรค
เกี่ยวกับ เรื่องการบริหารพรรคเท่านั้น ใครทำอะไรใครมีหน้าที่อะไรใครจะต้อง
รับผิดชอบทางด้านไหน นโยบายอะไร ต้องแก้ไข เปลี่ยนแปลงด้วย
- ถาม เรื่องการเงินของพรรคมีปัญหาอะไรไหม
- ตอบ ไม่มีแล้ว มีพอใช้จ่าย
- ถาม ความนิยมของพรรคในปัจจุบัน

- ตอบ ผมว่าดี ไม่มีปัญหาอะไร แต่เราต้องแก้ไขนโยบายใหม่ ให้เหมาะสมกับรัฐบาล
- ถาม เกี่ยวกับตำแหน่งที่เป็นมามีปัญหาอะไรไหมครับ
- ตอบ มี รับผิดชอบ งานอะไรต้องมี เวลาให้เขาไม่พอ ทำงานหลายอย่าง
- ถาม นโยบายของพรรค เป็นอย่างไรครับ ที่ว่าจะต้องมีการแก้ไขกัน
- ตอบ ปรับปรุงต้องแก้หลายอย่าง อย่างเงินคืนนี้ ประกันราคาพืชผลก็ใช้ไม่ได้ ประกัน แล้วเอามากองแล้วไม่รู้จะไปขายใคร เพราะตลาดยังไม่มีมันทำไม่ได้ เราต้องหา วิธีอื่น เพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนให้เขา จะดีกว่าก็ต้องหาวิธี ลดคนกลางให้มาก การเกษตรต้องเน้น เรื่องลดต้นทุนอะไร เพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น แล้วผลผลิตต้องมี ราคาด้วยถึงจะได้กำไร เพิ่มทุนอีกนิด แต่กำไรได้เยอะ เราก็ไม่ต้องประกันด้วยการประกันมางเวลาได้ผล แต่บางเวลาแย่ เงินไปกองระบบการเงินไม่หมุนค่าทางการศึกษา สังคม
- ถาม การศึกษา สังคม
- ตอบ เพิ่มโรงเรียนให้มาก รัฐบาลไม่มุ่งที่การศึกษา คุมมาก โรงเรียนดี ๆ ควรขยาย สนับสนุนให้ขยายความนิยมยังมีอยู่ ควรจะขยายแล้วใช้ชื่อเดิม
- ถาม ด้านอุตสาหกรรม
- ตอบ จะต้องสนับสนุนให้เต็มที่ บางแห่งอุตสาหกรรมที่ใช้คนมาก ๆ เวลานี้ว่างงานมาก
- ถาม เรื่องทหาร กับข้าราชการเข้ามาเกี่ยวข้องการเมือง
- ตอบ ผมว่าไม่เสียหาย อะไรดีก็รับ คิดว่าคนไทย ทำไม่ห่อค้าเล่นการเมืองได้ คนไหนเป็นประโยชน์ต่อประเทศก็ควรจะได้รับมาก ไม่ควรกีดกัน เขาก็คนไทย ทำไมมา กีดกัน เราจะได้คนดีอีกเยอะ
- ถาม การเมืองนี้ พรรคการเมืองกับข้าราชการประจำ ใครมีอำนาจมากกว่ากัน
- ตอบ อย่างนี้มันอยู่ที่บุคคล ที่เป็น รมต. มีมนุษยสัมพันธ์ จะทำงานได้ผลมาก รู้จักใช้คน ข้าราชการคือ ตัวจักร รัฐมนตรีเป็นผู้ควบคุม ผู้บริหารถูกน้องต้องชอบเรา งานจึงจะเดิน
- ถาม การสร้างพรรคการเมืองให้ เป็นปีกแผ่น เข้มแข็ง
- ตอบ อันนี้มันต้องค่อยเป็นค่อยไป ผมคิดว่าต่อไป ถ้าได้ผู้แทนน้อยหน่อย แต่ได้คนดีผมว่า จะดีกว่า ได้ผู้แทนเยอะแต่ไม่ดี อย่างพรรคชาติไทย ค่อยไปผมว่าเราต้องเลือก ให้ดีก่อนถึงจะลงสมัคร คนไหนไม่ดีรู้ว่าได้แน่เราก็ไม่เอา เอามาเป็นภาระ เราไม่ส่ง เข้าสมัคร

ถาม   ในอนาคต ถ้ามีตำแหน่งทางการเมือง คิดจะรับหรือไม่
ตอบ   ผมจะพยายามไม่รับ ถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ ก็ไม่รับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

19 ซอยพระพิณิจ ถนนสวนพลู

เขตยานนาวา กรุงเทพฯ

15 ตุลาคม 2526

เรียน ท่านกรรมการบริหาร ท่านสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกและเจ้าหน้าที่ของพรรค
กิจสังคม

เนื่องด้วย นายทวีศักดิ์ พันธุ์สุระ ซึ่งเป็นเลขานุการส่วนตัวของผมและกำลังศึกษา
อยู่ในระดับปริญญาโท ทางวิชาการปกครอง คณะรัฐมนตรี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขณะนี้กำลัง
จะทำวิทยานิพนธ์เพื่อขอจบการศึกษาในภาคปลายปีการศึกษานี้ ในหัวข้อเรื่อง "การต่อสู้ทาง
การเมืองของพรรคการเมืองไทย : ศึกษากรณีพรรคกิจสังคม" โดยในการนี้จำเป็นต้องขอ
ความกรุณาจากท่านที่จะให้ข้อมูลอัน เป็นประโยชน์ทั้งในการตอบคำสัมภาษณ์และให้รายละเอียด
ในการตอบแบบสอบถามแต่ที่ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์นี้จะขอร้องมา อันจะทำให้วิทยานิพนธ์นี้สมบูรณ์
เป็นชื่อเสียงและเกียรติแก่พรรคกิจสังคมที่รักของเราทุกท่านไปในวงวิชาการ และจะยังประโยชน์
ให้พรรคในแง่ของประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ทางการเมืองของพรรคกิจสังคม เราอีกด้วย

ผมจึงเรียนมายังท่านเพื่อขอความกรุณาให้ความร่วมมือ โดยการให้ข้อมูลและคำแนะนำ
ที่เป็นประโยชน์แก่ นายทวีศักดิ์ พันธุ์สุระ ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์นี้ด้วยความยินดีตามแต่ท่านจะเห็น
เหมาะสม และผมขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่านตามที่ผมเรียนมานี้ มา ณ โอกาสนี้ด้วย.

ขอแสดงความนับถือ

(ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช)

แบบสอบถามสำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคกิจสังคม

1. ข้อมูลเฉพาะตัวบุคคล เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง อายุ ..... ปี
 เกิดที่จังหวัด.....ปัจจุบัน เป็น ส.ส. จังหวัด .....
- อาชีพของบิดา ( ) เกษตรกร ( ) ค้าขาย ( ) ราชการ
 ( ) อื่น ๆ ระบุ .....
- สถานภาพทางครอบครัว ( ) โสด ( ) สมรสแล้ว ( ) หย่าร้าง
- อาชีพก่อนที่จะมาเป็น ส.ส. ( ) ข้าราชการหรือรัฐวิสาหกิจ ตำแหน่ง .....
- ( ) ค้าขาย หรืองานบริษัท กิจการเกี่ยวกับ .....
- ( ) เกษตรกร พืชผลที่ปลูก .....
- ( ) อื่น ๆ ระบุ .....
2. ประวัติการเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมือง
- 2.1 เคยผ่านการเมืองในระดับท้องถิ่นมาก่อนหรือไม่ (เช่น ส.ท., ส.จ.)
 ( ) ไม่เคย ( ) เคย (โปรดระบุ) .....
- 2.2 เริ่มสมัคร ส.ส. ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. .... ปรากฏว่า
 ( ) ได้รับเลือก ( ) ไม่ได้เลือก
- 2.3 ถึงเดี๋ยวนี้สมัคร ส.ส. มาแล้ว ..... ครั้ง ได้รับเลือกเป็น ส.ส. .... ครั้ง
- 2.4 พรรคการเมืองอื่น ๆ ที่เคยสังกัด .....
- 2.5 (เฉพาะท่านที่เคยสังกัดพรรคการเมืองอื่น) นอกจากพรรคกิจสังคมแล้วท่านเคยย้าย
 ไปสังกัดพรรคอื่นหรือไม่
 ( ) เคย ( ) ไม่เคย
- ถ้าเคยท่านมีเหตุผลอะไรในการย้ายพรรค (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ( ) นโยบายพรรค เดิมไม่ดีไม่ตรงกับอุดมการณ์ของตน
- ( ) ไม่พอใจบุคคลบางคนในพรรค เดิม มีความขัดแย้งกัน
- ( ) พรรคเก่าคะแนนไม่ดีคนไม่นิยม
- ( ) พรรคเก่าไม่ได้ให้ความช่วยเหลือเหลือแล้ว
- ( ) พรรคใหม่จะช่วยให้ชนะเลือกตั้ง
- ( ) พรรคใหม่มีนโยบายและบุคคลของพรรคดี
- ( ) พรรคใหม่จะช่วยให้ท่านมีอนาคตทางการเมืองแจ่มใส
- ( ) เหตุผลอื่นที่ท่านจำเป็นต้องย้ายพรรค โปรดระบุ .....

2.6 ตำแหน่งทางการเมืองในอดีต (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) เป็นรัฐมนตรี ( ) เป็นเลขานุการหรือผู้ช่วยเลขานุการ
ของรัฐมนตรี
- ( ) เป็นที่ปรึกษาหรือประจำสำนักนายก ( ) เป็นกรรมการบริหารพรรค

2.7 ตำแหน่งทางการเมืองในปัจจุบัน (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) เป็นรัฐมนตรี ( ) เป็นเลขานุการหรือผู้ช่วยเลขานุการ
ของรัฐมนตรี
- ( ) เป็นที่ปรึกษาหรือประจำสำนักนายก ( ) เป็นกรรมการบริหารพรรค

3. การเข้ามาสู่พรรคกิจสังคม

3.1 เป็น ส.ส. ในนามพรรคกิจสังคมครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ....

3.2 ท่านสมัครเป็น ส.ส. ในนามพรรคกิจสังคม

- ( ) ด้วยการตัดสินใจของตนเอง
- ( ) มีผู้แนะนำชักชวนมา คือ .....

3.3 เหตุผลที่ท่านตัดสินใจเข้ามาสู่พรรคกิจสังคม (เลือกที่ถูกใจท่านที่สุดเพียงข้อเดียว)

- ( ) เป็นพรรคใหญ่ มีอนาคตดี จะช่วยให้ท่านก้าวหน้าทางการเมืองได้มาก
- ( ) เป็นพรรคที่มีนโยบายดี ตรงกับเป้าหมายและอุดมการณ์ของท่าน
- ( ) เป็นพรรคที่มีบุคคล เช่น หัวหน้าพรรคและผู้ร่วมพรรคที่น่าเคารพเลื่อมใส
- ( ) มีความชอบพอกับคนในพรรค เป็นการส่วนตัว
- ( ) เหตุผลอื่น ( ) ต้องยุบพรรคมารวมตามรัฐธรรมนูญ
- ( ) เพื่อผลในการเลือกตั้งเนื่องจากพรรคกิจสังคมมีคะแนนนิยมดี
- ( ) อื่น ๆ โปรดระบุ .....

3.4 ในการเลือกตั้ง 18 เมษายนที่ผ่านมา ท่านคิดว่าท่านชนะการเลือกตั้งมาได้เพราะ

- ( ) ชื่อเสียงและความสามารถส่วนตัวของท่านมากกว่าอย่างอื่น
- ( ) ชื่อเสียงและผลงานของพรรค เป็นสำคัญ
- ( ) ด้วยชื่อเสียงของพรรคและความสามารถของตนเองเท่า ๆ กัน

4. เกี่ยวกับตำแหน่งผู้นำของพรรค

4.1 โปรดเรียงลำดับผู้หลักผู้ใหญ่ของพรรคที่ท่านเคารพนับถือจากมากไปหาน้อย 5 ลำดับด้วยกัน คือ

- 1) ..... 2) .....
- 3) ..... 4) .....
- 5) .....

4.2 ถัดจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ แล้วท่านคิดว่าผู้ที่เหมาะสมกับตำแหน่งหัวหน้าพรรคกิจสังคม
ต่อไป

คือ .....

4.3 หากมีการเปลี่ยนหัวหน้าพรรค ท่านคิดว่าจะเกิดผลต่อพรรคเพียงใด

- ( ) จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในพรรค เช่น ความวุ่นวายหาผู้สืบทอดไม่ได้
( ) อาจจะมี ความวุ่นวายบ้างในระยะแรก แต่ไม่ถึงกับทำให้พรรคล่มสลายอย่างที่ลือกัน
( ) มีผลไม่มากหรืออาจจะไม่มีเลย พรรคยังจะดำเนินไปตามปกติ

5. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกพรรคด้วยกัน

5.1 ในเขตเลือกตั้งเดียวกันมีผู้สมัครที่เป็นพรรคกิจสังคม หรือร่วมพรรค เดียวกัน เช่น เดียวกัน
กับท่านหรือไม่

- ( ) มี (ถ้ามีกรุณาตอบข้อ 5.2, 5.3 และ 5.4 ต่อไป)
( ) ไม่มี (ถ้าไม่มีกรุณาตอบข้อ 5.5 ต่อไป)

5.2 ในการเลือกตั้งกับผู้สมัครพรรคเดียวกัน การหาเสียงดำเนินไปในลักษณะ

- ( ) ช่วยกันหาเสียง ( ) ต่างคนต่างก็หาเสียงของตน

5.3 ผู้สมัครร่วม เขตเลือกตั้งเดียวกับท่านหาเสียงโจมตีท่านบ้างหรือไม่

- ( ) มีการโจมตีกัน ( ) ไม่มีการใส่ร้ายป้ายสีกัน

5.4 ที่ท่านได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ท่านคิดว่าเป็นผลมาจาก

- ( ) ความสามารถของท่านโดยลำพังเป็นส่วนใหญ่
( ) เป็นผลสำเร็จร่วมกันจากความช่วยเหลือของผู้สมัครร่วมทีมด้วย

5.5 เมื่อเข้ามาสู่รัฐสภา การจัดทำเสนอร่างกฎหมาย และการเสนอเรื่องราวเป็นญัตติ
และกระชั้น

- ( ) ท่านสามารถกำหนดวางแผนและจัดทำรายละเอียด ดำเนินการได้โดยลำพัง เป็นส่วนใหญ่
( ) ต้องปรึกษาหารือหรือฟังข้อเสนอนำจากเพื่อน ส.ส.ท่านอื่น ๆ เป็นส่วนมาก

5.6 เพื่อน ส.ส. ร่วมพรรคกับท่านได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง
แก่ท่านอย่างไร อาทิเช่น การร่วมกันเสนอกฎหมาย ปรึกษาหารือกันเพื่อแก้ไขความ
เดือดร้อนของประชาชน

- ( ) ให้ความร่วมมือช่วยเหลือด้วยดี ด้วยความเต็มอกเต็มใจ
( ) ขอความร่วมมือลำบาก มักจะหลีกเลี่ยงไม่ช่วยเหลือง่าย ๆ

5.7 ท่านคิดว่าท่านคุ้นเคยกับเพื่อน ศ.ศ.พรรคเดียวกับท่านมากน้อยเพียงไร

- ( ) คุ้นเคยเป็นอย่างดีทุกคน ( ) คุ้นเคยกันดีเกินกว่าครึ่งหนึ่ง
 ( ) รู้จักทุกคนแต่ไม่ค่อยคุ้นเคยกัน ( ) รู้จักบางคนและคุ้นเคยดีเป็นส่วนน้อย

5.8 ท่านคิดว่าผู้ที่หลักผู้ใหญ่ในพรรคได้ให้ความช่วยเหลือแก่ท่านอย่างไร

- ( ) ส่วนใหญ่ห่มปะได้สะดวก ให้ความช่วยเหลือด้วยดีพอสมควร รู้สึกมีความอบอุ่นใจดี
 ( ) ส่วนใหญ่เข้าห่มยาก ขอความช่วยเหลือได้บ้างไม่ได้บ้างเสียส่วนมาก รู้สึกว่าเหว

6. เกี่ยวกับความเป็นไปของพรรค

6.1 ท่านที่เห็นการทำงานของเจ้าหน้าที่พรรคส่วนใหญ่ท่านเห็นว่า

- ( ) ทำงานได้ดี บริการสมาชิกได้รวดเร็วทันใจ
 ( ) ทำงานพอใช้ได้ มีความตั้งใจในการให้บริการดี
 ( ) ยังต้องปรับปรุงอีกมาก เช่น (ไปรตระบุ) .....

6.2 นโยบายของพรรค เช่น เงินฝิ่น ประกันราคาพืชผล ส่งเสริมสหกรณ์ คมนาคมรักษาฟรี
 ท่านที่ได้ดำเนินการมา ท่านมีความเห็นอย่างไร

- ( ) ได้ผลดีแล้ว ควรดำเนินการต่อไป
 ( ) ได้ผลบ้าง ยังจะต้องแก้ไขปรับปรุง เช่น นโยบายเกี่ยวกับ .....

6.3 ท่านเห็นว่าปัจจัยต่อไปนี้ อะไรสำคัญที่สุดที่จะทำให้พรรคอยู่รอด

- ( ) ผู้นำ ( ) เงินสนับสนุนกิจกรรมของพรรค
 ( ) ศ.ศ. ( ) สมาชิกพรรค

6.4 เกี่ยวกับความนิยมของประชาชนต่อพรรคกิจสังคมในเวลาปัจจุบันนี้

- ( ) เป็นพรรคที่ได้รับความนิยมมาก เพราะมีอุดมการณ์ นโยบายและแผนงานที่ดี
 ( ) ประชาชนยังไม่แน่ใจในพรรคกิจสังคมมากนัก ความนิยมจึงไม่แน่นอน

6.5 ความเห็นของท่านเกี่ยวกับอนาคตของพรรคกิจสังคม

- ( ) จะเป็นพรรคที่ก้าวหน้าต่อไปเรื่อย ๆ ด้วยนโยบายและผลงานของพรรค
 ( ) เนื่องจากสถานการณ์ทางการเมืองไม่แน่นอน อนาคตของพรรคจึงไม่แน่นอนด้วย
 ( ) มีแนวโน้มว่าพรรคจะเล็กลง หากยังมีสภาพภายในพรรคเช่นเดี๋ยวนี้

6.6 เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับพรรคในเวลาต่อไปข้างหน้า

- ( ) จะยึดมั่นแน่วแน่ในพรรคกิจสังคมตลอดไป ไม่มีวันเปลี่ยนแปลงให้พรรคกิจสังคมยืดยาคู่ เมืองไทยยาวนาน เท่านั้น
- ( ) ถ้าพรรคกิจสังคมดำเนินการผิดพลาด อาจจะเปลี่ยนใจพิจารณาพรรคอื่น
- ( ) ถ้าพรรคกิจสังคมดำเนินการผิดพลาด จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับพรรคกิจสังคมอีกต่อไป และก็จะไม่ไปยุ่งเกี่ยวกับพรรคการเมืองอื่นด้วย เช่นเดียวกัน
- ( ) จะร่วมสร้างและแก้ไขปัญหาของพรรคกิจสังคม เท่าที่จะทำได้ เมื่อถึงเวลานั้นจึงค่อยพิจารณากำหนดวิธีทางทางการเมืองต่อไป
- ( ) อยากจะศึกษาทุก ๆ พรรค ยังไม่แน่วแน่ต่อพรรคใดพรรคหนึ่ง

6.7 ปัญหาต่อไปนี้ เป็นปัญหาที่มีอยู่ในพรรคกิจสังคม หากท่านพิจารณาเห็นว่าปัญหาใด เป็นปัญหาที่มีความร้ายแรงมากที่สุด โปรดใส่หมายเลข 1 เรียงลำดับไปจนถึง ปัญหาที่เบาบางที่สุด โปรดใส่หมายเลข 8

- ( ) ปัญหาขาดผู้สืบต่อตำแหน่งหัวหน้าพรรค
- ( ) การเลือกตั้งยังไม่มีประสิทธิภาพทุก และขาดการวางแผนที่ดี
- ( ) ผู้ใหญ่ในพรรคและ ส.ส. มีการแบ่งกันเป็นฝักเป็นฝ่าย
- ( ) การบริหารพรรคยังแย่ ผู้ใหญ่ในพรรคไม่เอาใจใส่ดูแล
- ( ) ปัญหาการสร้างฐานมวลชน เพื่อให้เป็นคะแนนเสียงที่แน่นอนของพรรค คือการขยายสาขาและเพิ่มจำนวนสมาชิกพรรค
- ( ) ความไม่พร้อมในเรื่องงบประมาณและแหล่งสนับสนุนทางการเงิน
- ( ) การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข่าวสารของพรรค เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อพรรค
- ( ) เครื่องไม้เครื่องมือ (เช่น อุปกรณ์สำนักงาน พาหนะ) ไม่พอเพียง
- ( ) การบริการสมาชิกยังไม่ดีพอ ไม่รวดเร็วทันใจ

6.8 ปัญหาอื่นที่ท่านจะแนะนำ

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

6.9 โปรดแสดงความเห็นในการปรับปรุงพรรคให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

7. ความเห็นเกี่ยวกับสภาพการเมืองไทยทั่ว ๆ ไป

7.1 ท่านมีความเห็นว่าทหารและข้าราชการควรจะต้องเกี่ยวข้องกับการเมืองหรือไม่

- ( ) ไม่ควรยุ่งเกี่ยวเลย เพราะการเมืองควรเป็นหน้าที่ของผู้แทนราษฎร
- ( ) พรรคการเมืองกับทหารและข้าราชการ ควรร่วมมือกันสร้างประชาธิปไตย
- ( ) ยุ่งเกี่ยวได้ถ้าหากปฏิบัติตามกติกการเมือง เช่น ข้อบัญญัติในรัฐธรรมนูญ
- ( ) ทหารและข้าราชการกับพรรคการเมือง ควรจะมีการแบ่งแยกหน้าที่กันให้ชัดเจนไม่ควรก้าวล่วงงานของกันและกัน

7.2 ปัจจุบันท่านมีความเห็นว่า

- ( ) ทหารและข้าราชการมีอำนาจและอิทธิพลครอบงำระบบการเมืองไทยมาก ยากที่จะให้พรรคการเมือง เข้าคัดค้านถ่วงดุลย์
- ( ) พรรคการเมืองจะมีอำนาจมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะสามารถผลักดันทหารและข้าราชการให้วางตัวเป็นกลางทางการเมืองได้

7.3 เกี่ยวกับประชาชนผู้เลือกของท่าน ท่านมีความเห็นว่า

- ( ) ปัจจุบันนี้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองค่อนข้างดี คัดเลือกผู้แทนเป็นพรรค พิจารณานโยบาย ไม่สามารถจะหลอกลวงชักจูงได้ง่าย ๆ สนใจมาฟังคำปราศรัยและมาใช้สิทธิ์กันมาก
- ( ) ประชาชนยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองเท่าไร ไม่สนใจที่จะมาใช้สิทธิ์ ต้องจูงใจชักนำด้วยอำมริสินจ้าง ยังไม่เข้าใจในระบบพรรค ยังเลือกผู้แทนด้วยความชอบส่วนตัว

แบบสอบถามสำหรับเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ของพรรค

1. ข้อมูลเฉพาะตัวบุคคล เพศ ..... อายุ ..... ปีที่เกิด .....
- การศึกษา ..... ความรู้ความสามารถพิเศษ .....
- ( ) โสด ( ) สมรสแล้ว
2. การเข้ามาทำงานในพรรค
- 2.1 เข้ามาทำงานที่พรรคได้โดย
- ( ) สมัครเข้าทำเอง ( ) ผู้ใหญ่นำมา
- ( ) เพื่อนชักชวนมา ( ) ทราบข่าวจากโฆษณาของพรรค
- 2.2 เริ่มทำงานเมื่อเดือน ..... พ.ศ. ....
- 2.3 อาชีพก่อนมาทำงานที่พรรค ( ) มี ( ) ไม่มี
- ถ้ามี เป็นงานเกี่ยวกับ ( ) ราชการและรัฐวิสาหกิจ
- ( ) บริษัทร้านค้า
- ( ) ประกอบอาชีพส่วนตัว ระบุ .....
- 2.4 ตำแหน่งหน้าที่ในพรรคเริ่มแรก .....
- ปัจจุบัน .....
- 2.5 รายได้โดยประมาณ เมื่อแรกเข้ามา .....
- ปัจจุบัน .....
- 2.6 เกี่ยวกับสิ่งจูงใจที่เข้ามาทำงานในพรรค (เลือกข้อใดข้อหนึ่ง)
- ( ) เป็นทางที่จะเกิดรายได้เพราะกำลังหางาน
- ( ) เป็นงานที่ทำหายและมีโอกาสเจริญก้าวหน้าดี
- ( ) ชอบการเมืองจึงอยากทำงานในพรรคการเมือง
- ( ) รายได้ดีกว่าที่ทำงานเก่า (ในกรณีที่เคยทำงานอื่นมาก่อน)
- ( ) อยากทดลองโดยที่ไม่เคยนึกชอบมาก่อน
3. สภาพการทำงานในพรรค
- 3.1 ปัจจุบันท่านมีความรู้สึกเกี่ยวกับงานที่ท่านอยู่ที่นี่ว่า
- ( ) ชอบมากอยากจะทำให้นานที่สุด ( ) แรก ๆ ก็ชอบแต่เดี๋ยวนี้ไม่ชอบเท่าไร
- ( ) อยากจะเปลี่ยนงานเสียที ( ) ทำไปเรื่อย ๆ เพราะถือเป็นที่
- ความรับผิดชอบ

- 3.2 ในความเห็นของท่านมีความกระตือรือร้น ตั้งใจทำงาน
 ทุกคน ส่วนใหญ่เป็นอย่างนั้น มีเป็นส่วนน้อย
- 3.3 ทุกคนในพรรคมีความ เข้าใจกันดี ไม่ขัดแย้งกันในการทำงาน
 เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย
- 3.4 เพื่อนร่วมงานบางคนชอบ เกีย่งงาน เอาวัด เอา เปรี๊ยะ
 เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย
- 3.5 การทำงานส่วนใหญ่ของพรรค
 ทำด้วยกันหลายคน ต่างคนต่างแบ่งงานกันทำ
- 3.6 งานในความรับผิดชอบของท่าน
 เป็นงานที่ทำได้ลำพังคนเดียว เป็นงานที่ต้องทำร่วมกับคนอื่น
- 3.7 ในการทำงานของท่าน
 ได้รับความยกย่องชมเชยมากกว่า ได้รับความตำหนิติเตียนมากกว่า
- 3.8 ท่านมีความลำบากใจอดใจในการทำงานหรือไม่
 มีมาก เฉย ๆ ไม่มี
- 3.9 ระหว่างงานในสถานที่ต่อไปนี้ท่านอยากทำงานอะไรมากที่สุด
 พรรคการเมือง บริษัท ราชการ
 รัฐวิสาหกิจ อาชีพอิสระส่วนตัว
 อื่น ๆ ระบุ .....
- 3.10 สถานที่ทำการพรรคปัจจุบัน
 เหมาะสมดีแล้ว ควรปรับปรุง ควรย้าย
4. การให้ความเคารพนับถือแก่ผู้ใหญ่ในพรรค
- 4.1 โปรดเรียงลำดับบุคคลในพรรคที่ท่านเห็นว่าน่า เคารพนับถือจากมากไปหาน้อย
 เป็นจำนวน 5 ท่าน
 1) ..... 2) .....
 3) ..... 4) .....
 5) .....
- 4.2 ถัดจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ แล้ว ท่านเห็นควรว่าใครเหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งหัวหน้า
 พรรคกิจสังคมต่อไป ตอบ .....

๕. โปรดเรียงลำดับปัญหาต่อไปนี้ในพระคัมภีร์ตามที่ท่านเห็นว่า เป็นปัญหารุนแรงที่สุด (ใส่เลข 1)

จนถึงปัญหาที่เป็นเรื่องเล็กน้อยที่สุด (ใส่เลข ๑) ปัญหาเหล่านี้ได้แก่

- ( ) การเลือกตั้งถูกละทุกและมีปัญหาามาก
- ( ) การบริการสมาชิกยังขาดคกมกพร่องมาก
- ( ) ผู้หลักผู้ใหญ่ในพรรคมีการแบ่ง เป็นฝัก เป็นฝ่าย
- ( ) การบริหารงานของพรรคยังไม่ดีพอผู้ใหญ่ไม่เอาใจใส่ดูแล
- ( ) ปัญหาการสร้างฐานมวลชน เพื่อให้มีคะแนนเสียงที่แน่นอนของพรรค เช่นการขยายสาขา และจำนวนสมาชิกพรรค
- ( ) ปัญหาเรื่องการสนับสนุนทางการเงินและรายได้ของพรรค
- ( ) ปัญหาการขาดผู้สืบทอดตำแหน่งหัวหน้าพรรค
- ( ) เครื่องไม้เครื่องมือ (เช่นอุปกรณ์สำนักงาน พาหนะ) ไม่พอเพียง
- ( ) เจ้านายมาก (อาทิ ส.ส.แต่ละคน) จนทำงานไม่ถูก

๖. ปัญหาอื่น ๆ ของพรรคที่ท่านคิดว่ามีอยู่ ทั้งที่เกี่ยวกับการทำงานของท่านและที่เป็นเรื่อง ส่วนรวมของพรรค

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

7. โปรดให้คำแนะนำเกี่ยวกับข้อคิดในการปรับปรุงพรรค ว่าควรจะแก้ไขปรับปรุงอะไรบ้าง อย่างไร

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

แบบสอบถามสำหรับสมาชิกพรรค

1. ข้อมูลเฉพาะตัวบุคคล เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง อายุ ..... มี
 จังหวัดที่เกิด .....ภูมิลำเนาปัจจุบัน (จังหวัด) .....
 การศึกษาสูงสุด ..... (ถ้าจบปริญญาหรือสูงกว่าไปรระดับสาขา .....
 อาชีพปัจจุบัน ( ) ราชการ ( ) บริษัทห้างร้าน ( ) รัฐวิสาหกิจ
 ( ) อื่น ๆ ระบุ ..... 8.....
2. การเข้ามาสู่พรรคกิจสังคม
- 2.1 สมาชิกเป็นสมาชิกพรรค เมื่อเดือน ..... พ.ศ. ....
 ( ) มาสมัครด้วยตนเอง ( ) มีผู้ชักชวนให้มาสมัคร
- 2.2 ในกรณีที่มีผู้ชักชวนให้มาสมัคร บุคคลคนนั้น คือ
 ( ) ผ.ศ. ( ) เพื่อนที่เป็นสมาชิกอยู่แล้ว
 ( ) บุคคลอื่น ๆ ระบุ .....
- 2.3 สาเหตุที่เข้ามาสมัคร เป็นสมาชิกพรรค (เลือกเพียงข้อเดียว)
 ( ) สนใจเรื่องการเมืองเพื่อเป็นสติปัญญาความรู้และประสบการณ์
 ( ) อยากเล่นการเมืองในอนาคต เช่น เป็นผู้แทนหรือสมาชิกสภาท้องถิ่น
 ( ) ชอบพรรค เป็นการส่วนตัว อยากช่วยเหลือร่วมกิจกรรมของพรรค
 ( ) ต้องการรู้จักคุ้นเคยกับนักการเมือง
 ( ) มีคนอื่นชักชวนมาโดยไม่เคยมีความสนใจจะสมัครมาก่อนเลย
 ( ) เหตุผลอื่น ระบุ .....
- 2.4 ท่านเริ่มสนใจหรือนึกชอบพรรคกิจสังคม ตั้งแต่ พ.ศ. ....
- 2.5 สาเหตุที่สนใจหรือนึกชอบพรรคกิจสังคม
 ( ) เพราะเป็นพรรคใหญ่ มีอนาคตไกล
 ( ) มีอุดมการณ์และนโยบายดี
 ( ) มีคนที่เคารพนับถือชอบพอบริการอยู่ในพรรค
 ( ) เป็นพรรคที่มีผลงานดี เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง

3. ความเห็นเกี่ยวกับพรรค

3.1 โปรดจัดลำดับบุคคลในพรรคที่ท่านเห็นว่าน่าเคารพนับถือจากมากไปหาน้อย 5 อันดับ

ด้วยกัน ดังต่อไปนี้

1) ..... 2) .....

3) ..... 4) .....

5) .....

3.2 ท่านเห็นว่าถ้าหากพ้นจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ แล้ว บุคคลที่สมควรจะเป็นหัวหน้าพรรค

กิจสังคมต่อไป คือ .....

3.3 ถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรค ท่านคิดว่าจะมีผลต่อพรรคเพียงไร

( ) จะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากภายในพรรค เป็นความวุ่นวาย หาผู้สืบต่อไม่ได้

( ) อาจจะมี ความวุ่นวายบ้างในระยะแรก แต่พรรคกิจสังคมก็จะไม่ถึงกับล่มสลาย
อย่างทีลือ ๆ กัน

( ) มีผลน้อยมากหรือไม่มีผลอะไรเลย พรรคก็ดำเนินงานไปตามปกติ

3.4 ท่านเห็นว่าปัจจัยต่อไปนี้ อะไรสำคัญที่สุดที่จะทำให้พรรคอยู่รอดได้

( ) ผู้นำ ( ) เงินสนับสนุนกิจกรรมพรรค

( ) สมาชิกพรรค ( ) ศ.ส. ของพรรค

3.5 เท่าที่เห็นการทำงานในพรรค ท่านเห็นว่าเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ของพรรค

( ) ทำงานได้ดี บริการสมาชิกได้รวดเร็วทันใจ

( ) ทำงานพอใช้ได้ มีความตั้งใจในการทำงานดี

( ) ยังต้องปรับปรุง เช่น .....

3.6 การทำงานของ ศ.ส. ของพรรคส่วนใหญ่ ท่านเห็นว่า

( ) ทำงานได้ดี สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้มาก

( ) ทำงานพอใช้ได้ สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้พอสมควร

( ) ทำงานยังแย้มไม่ได้ผล เท่าที่ควร

3.7 เกี่ยวกับความนิยมของประชาชนต่อพรรคกิจสังคมในเวลาปัจจุบัน

( ) เป็นพรรคที่ได้รับความนิยมมาก เพราะมีอุดมการณ์นโยบายและแผนงานดี

( ) ประชาชนยังไม่แน่ใจในพรรคกิจสังคมมากนัก ความนิยมจึงไม่แน่นอน

3.8 ความเห็นของท่าน เกี่ยวกับอนาคตของพรรคกิจสังคม

- ( ) จะเป็นพรรคที่ก้าวหน้าเติบโตต่อไปเรื่อย ๆ ด้วยนโยบายและผลงานของพรรค
- ( ) เนื่องจากการเมืองไม่มีความแน่นอน อนาคตของพรรคจึงไม่แน่นอนด้วย
- ( ) มีแนวโน้มว่าพรรคจะ เล็กลงหากยังมีสภาพ เช่น ในปัจจุบัน

3.9 เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างท่านกับพรรค ในเวลาต่อไปข้างหน้า

- ( ) จะยึดมั่นแน่วแน่ในพรรคกิจสังคมตลอดไป ไม่มีวันเปลี่ยนแปลง
- ( ) ถ้าพรรคดำเนินงานผิดพลาดอาจจะ เปลี่ยนใจไปสนับสนุนพรรคอื่น
- ( ) อาจจะศึกษาทุก ๆ พรรคยังไม่ปักใจแน่วแน่ต่อพรรคใดพรรคหนึ่ง

3.10 ปัญหาที่ท่านเห็นว่า มีอยู่ในพรรค ตามที่นำเสนอไว้ดี หากท่านเห็นว่าปัญหาใดเป็น ปัญหารุนแรงน้อยที่สุด โปรดใส่เลข ๑

- ( ) ปัญหาขาดผู้สืบต่อตำแหน่งหัวหน้าพรรค
- ( ) การเลือกตั้งยังไม่มีประสิทธิภาพ ถูกฉ้อโกงและขาดการวางแผนที่ดี
- ( ) ผู้ใหญ่ในพรรคและ ๘.๘. มีการแบ่งกันเป็นสีกเป็นฝ่าย
- ( ) การบริหารพรรคยังแย้ ผู้ใหญ่ในพรรคไม่เอาใจใส่ดูแล
- ( ) ปัญหาการสร้างฐานมวลชนที่จะ เป็นคะแนนเสียงที่แน่นอนแก่พรรค เช่น การขยายสาขาและการ เพิ่มสมาชิกพรรค
- ( ) ความไม่พร้อมใน เรื่องงบประมาณและแหล่งสนับสนุนทางการเงิน
- ( ) การประชาสัมพันธ์และ เผยแพร่ข่าวสารของพรรค เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อพรรค ยังไม่ดีพอ
- ( ) เครื่องไม้เครื่องมือ (เช่น อุปกรณ์สำนักงาน พาหนะ) ไม่พอเพียง
- ( ) การบริการสมาชิกยังไม่ดีพอ ไม่รวดเร็วทันใจ

3.11 ปัญหาอื่น ๆ ที่ท่านจะแนะนำ

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

3.12 โปรดแสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงพรรค ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

- 1) .....
- 2) .....
- 3) .....

ข้อพิจารณาเกี่ยวกับอนาคตและความอยู่รอดของพรรคกิจสังคม

ความนำ

ปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะชี้ให้เห็นถึงอนาคตและความอยู่รอดของพรรคกิจสังคมก็คือบุคคลต่าง ๆ ของพรรคกิจสังคม ในส่วนนี้จึงจะเป็นการวิเคราะห์ถึงท่าทีและความคิดเห็นต่าง ๆ ของบุคคลที่อยู่ใน พรรคกิจสังคมซึ่งปรากฏออกมาในรูปของคำตอบที่ตอบลงในแบบสอบถาม บุคคลเหล่านี้ได้แก่

1) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค เป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้พรรคการเมืองนั้น ๆ สามารถดำเนินบทบาทและกิจกรรมต่าง ๆ ไปได้ในพรรคกิจสังคมก็เช่นกัน ถ้าชาว ส.ส. ของพรรคแล้ว พรรคกิจสังคมก็หมดอิทธิพลและอำนาจในทางการเมืองลงทันทีที่ความคิดเห็นของ ส.ส. จึงมีความสำคัญอย่างที่สุดต่ออนาคตและความอยู่รอดของพรรค

2) เจ้าหน้าที่ในสำนักงานพรรค เป็นบุคคลที่เห็นความเคลื่อนไหวของพรรคอยู่ตลอดเวลา และเป็นผู้ใกล้ชิดกับทุก ๆ คนในพรรค นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่พรรคเหล่านี้ยังเป็นผู้ที่มีความผูกพันกับพรรคมานาน ในฐานะหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินกิจการส่วนกลางของพรรค ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่พรรคเหล่านี้จึงเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์มากที่จะชี้ให้เห็นถึงอนาคตและความอยู่รอดของพรรค ในอีกส่วนหนึ่งด้วย

3) สมาชิกพรรค ซึ่งก็มีความสำคัญต่อพรรคเหมือนกันในฐานะเป็นกลไกอย่างหนึ่งของพรรคการเมืองที่จะดำเนินบทบาทด้วยหอดอุดมการณ์และนโยบายของพรรค ตลอดจนช่วยเหลือและสนับสนุนกิจกรรมของพรรคในด้านต่าง ๆ ที่สำคัญที่สุดก็คือเป็นกำลังสำคัญของพรรคในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

การออกแบบสอบถามและการตอบรับแบบสอบถาม

แบบสอบถามที่กำหนดขึ้นก็ยกตามไปตามบทบาทของบุคคล กล่าวคือ

ก. แบบสอบถามสำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค ซึ่งแบ่งออกเป็น 7 หมวดด้วยกัน คือ

1) ข้อมูลเฉพาะตัวบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ภูมิลำเนา จังหวัดที่เป็นผู้แทนราษฎร สถานภาพทางครอบครัวและอาชีพก่อนที่จะมาเป็น ส.ส.

2) ประวัติการเข้ามาเกี่ยวข้องกับทางการเมือง ได้แก่ ประสบการณ์การเมืองและตำแหน่งทางการเมือง

3) การเข้ามาสู่พรรคกิจสังคม ได้แก่ แรงจูงใจที่ทำให้เข้ามาในพรรคกิจสังคม และมีปัจจัยที่ทำให้ชนะการเลือกตั้ง

4) ความเห็นเกี่ยวกับผู้นำของพรรค ได้แก่ การให้ความเคารพนับถือผู้นำของพรรค และความเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงบุคคลที่จะมาเป็นหัวหน้าพรรค

5) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกพรรคด้วยกัน ได้แก่ ความร่วมมือในการหาเสียงเลือกตั้ง การดำเนินบทบาทในสภาและความผูกพันกับสมาชิกคนอื่น ๆ

6) ความเห็นทั่วไปเกี่ยวกับพรรค ได้แก่ การทำงานของเจ้าหน้าที่พรรค นโยบายของพรรค ความอยู่รอดของพรรค ความนิยมในพรรค อนาคตของพรรค ความผูกพันกับพรรค และการพิจารณาปัญหาของพรรค

7) ความเห็นเกี่ยวกับสภาพการเมืองทั่วไปของไทย ได้แก่ เรื่องทหารกับการเมืองและประชาชนกับระบบพรรค

แบบสอบถามได้จัดทำขึ้นและแจกจ่ายไปเท่ากับจำนวน ส.ส. ทั้งหมดของพรรคกิจสังคมที่ได้รับเลือกตั้งมาไว้ วันที่ 18 เมษายน 2526 คือ 101 ชุด ได้รับตอบมา 43 ชุด ผู้ตอบเป็นเพศชาย 41 คน คิดเป็น 95.5% เพศหญิง 2 คน คิดเป็น 4.5% มีอายุระหว่าง 25-30 ปี 3 คน คิดเป็น 7% 30-40 ปี 5 คน คิดเป็น 11.7% 40-50 ปี 24 คน คิดเป็น 55.9% 50-60 ปี 6 คน คิดเป็น 14% และอายุ 60 ปีขึ้นไป คิดเป็น 11.7% เป็น ส.ส.ภาคกลาง 12 คน คิดเป็น 28% ส.ส.ภาคเหนือ 8 คน คิดเป็น 18.6% ส.ส.ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 18 คน คิดเป็น 41.9% และ ส.ส.ภาคใต้ 5 คน คิดเป็น 11.7% เป็นโสด 4 คน คิดเป็น 9.3% และสมรสแล้ว 39 คน คิดเป็น 90.9% อาชีพเดิมเป็นข้าราชการ 15 คน คิดเป็น 35% ค้าขาย 23 คน คิดเป็น 53.6% เกษตรกร 4 คน คิดเป็น 9.3% และอาชีพอื่น ๆ 9 คน คิดเป็น 20.9% ได้แก่ ทนายความ แพทย์ สื่อมวลชน รับจ้าง และไม่บอกอาชีพมี 2 คน

ข. แบบสอบถามสำหรับเจ้าหน้าที่ของพรรค แบ่งออกเป็น 5 หมวด คือ

1) ข้อมูลเฉพาะตัวบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ภูมิลำเนา การศึกษาและสถานภาพทางครอบครัว

2) การเข้ามาทำงานในพรรค ได้แก่ มูลเหตุจูงใจ ตำแหน่งหน้าที่ในพรรค และรายได้ต่อเดือน

3) สภาพการทำงานในพรรค ได้แก่ การเอาใจใส่ต่อหน้าที่ ความร่วมมือ
ในการทำงาน ลักษณะของงานและความพอใจในงานที่ทำให้พรรค

4) การให้ความเคารพนับถือผู้ใหญ่ในพรรค ได้แก่ บุคคลที่เคารพนับถือ
และการเลือกบุคคลมาเป็นหัวหน้าพรรค

5) ความเห็นเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในพรรค ได้แก่ ปัญหาด้านการ
บริหาร อนาคตและความอยู่รอดของพรรค ข้อเสนอแนะและการแก้ไขปรับปรุงปัญหาของพรรค
ต่าง ๆ เหล่านี้

ได้ออกแบบสอบถามไปเป็นจำนวน 30 ชุด ได้รับตอบมา 19 ชุด ผู้ตอบเป็น
เพศชาย 7 คน คิดเป็น 36.8% เพศหญิง 12 คน คิดเป็น 63.2% อายุต่ำกว่า 20 ปี 1 คน
คิดเป็น 5.3% 20-30 ปี 15 คน คิดเป็น 78.9% 30 ปีขึ้นไป 3 คน คิดเป็น 15.8%
เป็นคนต่างจังหวัด 11 คน คิดเป็น 57.9% เป็นคนกรุงเทพฯ 8 คน คิดเป็น 42.1% จบ
ประถมศึกษา 2 คน คิดเป็น 10.5% มัธยมศึกษาและประกาศนียบัตรวิชาชีพ 9 คน คิดเป็น
47.3% อุดมศึกษา 4 คน คิดเป็น 21% และไม่ระบุการศึกษา 1 คน เท่ากับ 5.3% เป็นโสด
15 คน คิดเป็น 78.9% และแต่งงานแล้ว 4 คน คิดเป็น 21.1%

ค. แบบสอบถามสำหรับสมาชิกพรรค ในที่นี้คือวิศวกรสังคมของพรรคซึ่งเป็น
สมาชิกที่มีบทบาทเข้มแข็งที่สุดต่อพรรค คำถามแบ่งเป็น 3 หมวด คือ

- 1) ข้อมูลเฉพาะตัวบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ภูมิลำเนา การศึกษา และอาชีพ
- 2) การเข้ามาสู่พรรคกิจสังคม ได้แก่ แรงจูงใจ และประสบการณ์ในพรรค
- 3) ความเห็นเกี่ยวกับพรรค ได้แก่ ผู้นำ การทำงานของพรรค การทำงาน
ของ ส.ส. อนาคตและความอยู่รอดของพรรค ความผูกพันกับพรรค การมองปัญหาของพรรค
และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเพื่อพัฒนาพรรค

ได้จัดทำแบบสอบถามแจกจ่ายให้สมาชิกพรรคจำนวน 100 ชุด ซึ่งได้รับตอบมา
63 ชุด ผู้ตอบเป็นชาย 54 คน คิดเป็น 85.9% หญิง 9 คน คิดเป็น 14.1% อายุ 20-30 ปี
23 คน คิดเป็น 38.6% 30-40 ปี 16 คน คิดเป็น 25.4% 40-50 ปี 16 คน คิดเป็น
25.4% 50-60 ปี 1 คน คิดเป็น 1.6% และ 60 ปีขึ้นไป 2 คน คิดเป็น 3.2% มีภูมิลำเนา
อยู่กรุงเทพฯ 23 คน คิดเป็น 36.6% จังหวัดอื่น ๆ ในภาคกลาง 12 คน คิดเป็น 19.1%
ภาคเหนือ 7 คน คิดเป็น 11.1% ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 8 คน คิดเป็น 12.7% ภาคใต้

12 คน คิดเป็น 19.1% และไม่ระบุ 1 คน เท่ากับ 1.6% การศึกษาชั้นประถมศึกษา ไม่มี มัธยมศึกษา 15 คน คิดเป็น 23.9% อนุปริญญา 5 คน คิดเป็น 7.8% ปริญญาตรี 33 คน คิดเป็น 52.5% ปริญญาโท 7 คน คิดเป็น 11.1% และปริญญาเอก 1 คน คิดเป็น 1.6% อาชีพรับราชการ 15 คน คิดเป็น 23.9% ลูกจ้างธุรกิจเอกชน 22 คน คิดเป็น 34.9% พนักงานรัฐวิสาหกิจ 5 คน คิดเป็น 7.8% อื่น ๆ 15 คน คิดเป็น 23.9% ได้แก่ นักศึกษา พ่อค้า ธุรกิจส่วนตัว นายควม ข้าราชการบำนาญ อาจารย์พิเศษ และว่างงาน ซึ่งมีจำนวน 2 คน

ความเห็นเกี่ยวกับอนาคตและความอยู่รอดของพรรคกิจสังคม

ก. การยึดมั่นในระบบพรรค ในส่วนของ ส.ส.ของพรรค มี ส.ส.ที่เคยย้ายพรรค 18 คน คิดเป็น 41.8% แต่อีก 25 คน คิดเป็น 58.2% นั้นเป็นผู้ที่อยู่ในพรรคกิจสังคมมาตลอดหรือไม่ก็เพิ่งได้รับเลือกตั้งเข้ามา ส่วนสาเหตุในการย้ายพรรคของ ส.ส. 18 คนนั้น คิดเป็น 9.3% 4 คนตอบว่าพรรคกิจสังคมมีนโยบายอุดมการณ์ของพรรคดี 2 คน หรือ 4.6% ตอบว่า พรรคเดิมของคนความนิยมไม่ดี และที่ย้ายพรรคเพราะว่านโยบายพรรคเดิมไม่ตรงกับอุดมการณ์ของคน ไม่พอใจในบุคคลของคนในพรรคเดิม พรรคเดิมไม่ดูแลช่วยเหลือ และพรรคกิจสังคมจะช่วยให้ได้รับเลือกตั้งมีค่าตอบแทน 1 คน คิดเป็น 2.3% นอกนั้นก็ยังมีเหตุผลอื่น ๆ 8 คน คิดเป็น 18.6% คือพรรคเดิมแตกสลายและมีแรงบีบคั้นในพรรคเดิม

สำหรับแรงจูงใจที่ ส.ส. เหล่านี้ตัดสินใจเข้ามาอยู่พรรคกิจสังคม 36 คน หรือ 82.8% ตอบว่า เพราะพรรคกิจสังคมมีนโยบายที่ดี ตรงกับเป้าหมายและอุดมการณ์ของคน 5 คน หรือ 11.5% ตอบว่า เคารพเลื่อมใสในตัวหัวหน้าพรรคกิจสังคม 2 คน หรือ 4.6% ตอบว่า พรรคกิจสังคมจะทำให้ตนเองมีอนาคตสดใสทางการเมืองและอีก 2 คน หรือ 4.6% ตอบว่า เพราะพรรคเดิมยุบไป

ปัจจัยที่ทำให้ ส.ส. เหล่านี้ได้รับเลือกตั้ง 22 คน หรือ 50.6% ตอบว่า เพราะความสามารถของตนเองมากกว่า 18 คน หรือ 41.4% ตอบว่าชื่อเสียงของพรรคทำให้ชนะเลือกตั้ง และอีก 3 คน หรือ 6.9% ตอบว่าด้วยความสามารถของตนเองและชื่อเสียงของพรรคในระดับเท่า ๆ กัน

เกี่ยวกับความผูกพันของ ศ.ศ. เหล่านี้คือพรรค 22 คน หรือ 50.6% ตอบว่า จะพยายามร่วมมือแก้ไขและพัฒนาพรรคให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ยังঙ্গে คือ ยังคงจะต้องดูทิศทางทางการเมืองในอนาคตต่อไปด้วย 15 คน หรือ 34.5% ตอบว่าจะยึดมั่นแน่วแน่ในพรรคกิจสังคม ตลอดไป และจะสร้างพรรคให้ยืนยง 4 คน หรือ 9.2% ตอบว่า จะออกจากพรรคกิจสังคม หากพรรคดำเนินงานเสียหาย และอีก 2 คน หรือ 4.6% ตอบว่าจะไปเข้าพรรคอื่นหากพรรคกิจสังคมไม่สามารถจะตอบสนองความต้องการของตนเองได้

ในด้านของความร่วมมือกันระหว่าง ศ.ศ. ในประการแรกคือในการหาเสียงเลือกตั้ง มีผู้เข้าร่วมเขตเลือกตั้งกับผู้สมัครคนอื่นของพรรค 34 คน คิดเป็น 78.2% 28 คน ตอบว่าช่วยกันหาเสียงส่วนอีก 6 คน เป็นการหาเสียงแบบตัวใครตัวมัน มีการโจมตีกันระหว่างผู้สมัครพรรคเดียวกันนี้ 10 คน ส่วนอีก 24 คนช่วยสนับสนุนกันและกัน

ในประการต่อมา ความร่วมมือกันในการปฏิบัติหน้าที่ในรัฐสภา ในการเสนอกฎหมายต่าง ๆ เข้าสู่สภานั้น 23 คน หรือ 52.9% ตอบว่าเสนอร่วมกับเพื่อน ศ.ศ. แต่อีก 19 คน หรือ 43.7% ตอบว่าเสนอคนเดียว และมี 1 คน หรือ 2.3% ที่ตอบว่าไม่เคยเสนอกฎหมายเลย และในกรณีของความช่วยเหลือที่มีต่อกัน 39 คน หรือ 89.7% ตอบว่าได้รับความร่วมมือจากเพื่อน ศ.ศ. ด้วยดี มีเพียง 4 คน หรือ 9.2% ตอบว่าขอความช่วยเหลือจากเพื่อน ศ.ศ. ลำบาก

ในประการสุดท้ายเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ ในพรรค ส่วนแรกคือความสัมพันธ์กับเพื่อน ศ.ศ. ด้วยกัน 21 คน หรือ 48.3% ตอบว่ารู้จักเพื่อน ศ.ศ. ในพรรคด้วยกันเกินกว่าครึ่งหนึ่ง 12 คน หรือ 27.6% ตอบว่ารู้จักเพื่อน ศ.ศ. ทุกคนดี 7 คน หรือ 16.1% ตอบว่า รู้จักกันน้อยและไม่ค่อยจะคุ้นเคยกันเลย และอีก 3 คน หรือ 6.9% ตอบว่ารู้จักทุกคนแต่ไม่ค่อยจะคุ้นเคยกันเลย และอีก 3 คน หรือ 6.9% ตอบว่ารู้จักทุกคนแต่ไม่ค่อยจะคุ้นเคยด้วย ในอีกส่วนหนึ่งคือความสัมพันธ์กับผู้นำของพรรค 23 คน หรือ 52.9% บอกว่าสามารถพบปะผู้ใหญ่ในพรรคได้โดยสะดวกซึ่งก็ได้รับความช่วยเหลือด้วยดีพอสมควร รวมทั้งความอบอุ่นใจด้วย 19 คน หรือ 43.7% ตอบว่า ผู้ใหญ่ของพรรคเข้าพบยาก ไม่ได้รับความช่วยเหลือแลเท่าที่ควร ทำให้มีความรู้สึกว่าเหว และ มี 1 คน ไม่ตอบคำถามนี้

ในส่วนที่คอยเจ้าหน้าที่พรรค ในระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมาของพรรคกิจสังคม มี 9 คน หรือ 47.3% ที่ทำงานให้พรรคมากกว่า 1 ปี ถึง 3 ปี 6 คน คิดเป็น 31.5% ทำมา 3-5 ปี และต่ำกว่า 1 ปี 3 คนคิดเป็น 15.8% แรงจูงใจที่ทำให้มาทำงานที่พรรคกิจสังคม 9 คน หรือ 47.3% ตอบว่ากำลังหางาน 5 คน หรือ 26.3% ตอบว่าชอบการเมือง 2 คน หรือ 10.5% ตอบว่าอยากลองทำดูและอีก 2 คน หรือ 10.5% บอกว่างานพรรคการเมืองเป็นงานที่ท้าทาย

เกี่ยวกับการเข้ามาสู่พรรค 13 คน หรือ 68.5% ตอบว่ามีผู้ใหญ่ในพรรคชักชวนมา 4 คน หรือ 21% มาสมัครเอง และอีก 2 คนหรือ 10.5% เพื่อชักชวนมา

ความพอใจต่อสภาพการทำงานในพรรค 11 คน หรือ 57.9% ตอบว่ารู้สึกเฉย ๆ ทำงานไปเรื่อย ๆ 5 คน หรือ 26.3% ตอบว่าชอบมาก 2 คน หรือ 10.5% ตอบว่าไม่ชอบเท่าไร และอีก 1 คน หรือ 5.3% ตอบว่ากำลังคิดจะเปลี่ยนงาน

ความเห็นเกี่ยวกับเพื่อนร่วมงาน 3 คน หรือ 15.8% ตอบว่า เจ้าหน้าที่พรรคทุกคนมีความกระตือรือร้นดี 5 คน หรือ 26.3% ตอบว่าเป็นส่วนใหญ่แต่ไม่ทั้งหมด และอีก 11 คน หรือ 57.9% ตอบว่า ผู้ร่วมงานของคนไม่ค่อยมีความกระตือรือร้นเท่าไร เกี่ยวกับความขัดแย้งในระหว่างปฏิบัติงาน 12 คน หรือ 63.2% ตอบว่ามีความขัดแย้งกันเสมอ ๆ 7 คน หรือ 36.8% ตอบว่า ไม่ค่อยมีความขัดแย้งกันนัก 11 คน หรือ 57.9% เห็นว่าการทำงานได้รับความยุติธรรมดี 8 คน หรือ 42.1% เห็นว่าถูกเพื่อนเอาเปรียบไม่ค่อยได้รับความเป็นธรรม ในด้านความร่วมมือ 15 คน หรือ 78.9% ตอบว่า เจ้าหน้าที่พรรคทุกคนร่วมมือกันทำงานดี และอีก 3 คน หรือ 15.8% ตอบว่าเป็นการทำงานที่ต่างคนต่างทำ

ในด้านความรู้สึกเกี่ยวกับงานที่รับผิดชอบ 14 คน หรือ 73.9% ตอบว่าได้รับค่าชมคือผลงานของตนอยู่เสมอ ๆ 5 คน หรือ 26.3% ตอบว่าถูกค่าหมิ่นเพียงน้อย ๆ เกี่ยวกับความอึดอัดใจในสภาพการทำงานที่นี้ 5 คน หรือ 26.3% ตอบว่ารู้สึกเฉย ๆ ถือว่าเป็นงานที่ทำได้ และอีก 4 คน หรือ 21.1% ตอบว่าไม่มีความอึดอัดใจแต่อย่างใดเลย

สำหรับค่าตอบแทนของสมาชิกพรรค เริ่มต้นที่ความสนใจในพรรคกิจสังคม 45 คน หรือ 71.6% ตอบว่าสนใจมาเกินกว่า 5 ปี 7 คน หรือ 11.1% ตอบว่าสนใจมาระหว่าง 1-3 ปี และอีก 2 คน หรือ 3.2% ตอบว่าสนใจมาได้ 3-5 ปี สาเหตุที่ชอบพรรคกิจสังคมก็คือ 48 คน หรือ 76.8% เป็นเพราะว่าพรรคมีนโยบายและอุดมการณ์ดี 7 คน หรือ 11.1%

ตอบว่า เคารพนับถือบุคคลในพรรค 5 คน หรือ 8.8% ตอบว่า ชอบผลงานของพรรค และอีก 3 คน หรือ 4.8% ตอบว่าเป็นพรรคที่มีอนาคตดี มีผู้ชักชวนมาสมัครเช่นสมาชิก 44 คน หรือ 70% และมาสมัครเอง 18 คน หรือ 28.6% สมาชิกภาพ 47 คน หรือ 74.7% ึ่งเป็นมา 1-2 ปี 7 คน หรือ 11.1% เป็นมา 2-3 ปี และที่เป็นสมาชิกมาเกิน 3 ปี มี 6 คน เท่ากับ 9.4%

สรุปความคิดเห็นของบุคคลทั้ง 3 กลุ่มดังกล่าวเกี่ยวกับการยึดมั่นในระบบพรรค จะเห็นว่าทั้ง 3 ส่วน มีระดับความยึดมั่นในพรรคค่อนข้างสูง โดยดูจากจำนวนของผู้ที่ตอบเกี่ยวกับแรงจูงใจที่เข้ามาในพรรคก็คือส่วนใหญ่ขอมนโยบายและผลงานของพรรค นอกจากนี้ คำตอบเกี่ยวกับความพอใจในพรรคมีปริมาณมาก และลักษณะความผูกพันต่อพรรคก็โน้มเอียงไปทางบวก

ข. ความเห็นต่ออนาคตของพรรค ทางด้าน ส.ส. เกี่ยวกับคำถามที่ว่า นโยบายพรรคที่ดำเนินมามีความเห็นอย่างไร 22 คน หรือ 50.6% ตอบว่าได้ผลดีแล้ว ควรดำเนินนโยบายเช่นเดิมต่อไป 28 คน หรือ 41.4% ตอบว่าได้ผลบ้างแต่ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไขต่อไป และอีก 3 คน หรือ 6.9% ตอบว่าได้ผลน้อยควรมีการจัดทำนโยบายของพรรคใหม่

เกี่ยวกับปัจจัยที่จะทำให้พรรคอยู่รอด 24 คน หรือ 55.2% ตอบว่า ผู้นำ 9 คน หรือ 20.7% ตอบว่า ส.ส. 7 คน หรือ 16.1% ตอบว่าเงิน และอีก 6 คน หรือ 13.8% ตอบว่าสมาชิกพรรค

เกี่ยวกับการให้ความนับถือบุคคลในพรรคโดยให้ผู้ตอบแต่ละคนเรียงลำดับผู้ใหญ่ในพรรคที่ตนเคารพนับถือจากมากไปหาน้อย 5 คน โดยให้อันดับหนึ่งมี 5 คะแนน เรียงลงถึงอันดับที่ห้าได้ 1 คะแนน แล้วจึงรวมคะแนนอีกครั้ง สรุปได้ว่าบุคคลที่ ส.ส.ให้ความเคารพนับถือมากเป็นอันดับหนึ่งคือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ 205 คะแนน อันดับ 2 นายพงษ์สารสินได้ 60 คะแนน อันดับ 3 นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ได้ 42 คะแนน อันดับ 4 นายสวัสดิ์คำประกอบ ได้ 28 คะแนน อันดับ 5 นายทองหยด จิตตะวีระ ได้ 27 คะแนน อันดับ 2 พล.อ.อ.สิทธิ เสวดศิลา ได้ 24 คะแนน อันดับ 7 นายณรงค์ วงศ์วรรณ ได้ 18 คะแนน อันดับ 8 นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ ได้ 16 คะแนน อันดับ 9 นายเกษม ศิริสัมพันธ์ ได้ 12 คะแนน และยังมีคนอื่น ๆ อีก 13 คน แต่ก็ได้คะแนนลดหลั่นลงไปซึ่งจะขอไม่กล่าวในที่นี้

เกี่ยวกับผู้ที่สมควรจะดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคสืบต่อจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ 9 คน หรือ 20.7% เลือก นายหงส์ สารสิน 5 คน หรือ 11.7% เลือกนายบุญชู ไรจนเสถียร 3 คน หรือ 7% เลือกนายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ อีก 3 คน หรือ 7% เช่นกันเลือก พล.อ.อ. สิทธิ เสวตศิลา 2 คน หรือ 4.5% เลือกนายทองหยด จิตตะวีระ และเลือกนายเกษม ศิริสัมพันธ์ นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ นายโกศล ไกรฤกษ์ นายสวัสดิ์ คำประกอบ อีกรายละเอียด 1 คน หรือ 2.3%

เกี่ยวกับคำถามที่ว่าถ้ามีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรค จะเกิดผลอะไรต่อพรรคกิจสังคมบ้าง 28 คน หรือ 64.4% ตอบว่าอาจมีความวุ่นวายบ้างในระยะแรก แต่พรรคคงจะไม่เสื่อมสลายอย่างที่คาดว่าจะเป็น 13 คน หรือ 29.9% ตอบว่า อาจมีผลกระทบกระเทือนมากต่อพรรค เป็นต้นว่าคงจะมีปัญหามากในการหาผู้มาสืบแทน และอีก 2 คน หรือ 4.6% ตอบว่า คงจะไม่มีผลกระทบอะไรเลย พรรคก็คงจะดำเนินไปตามปกติ

เกี่ยวกับความนิยมของประชาชนที่มีต่อพรรคกิจสังคม 24 คน หรือ 55.2% ตอบว่า ประชาชนยังมีความนิยมในพรรคกิจสังคมมาก ด้วยความเชื่อมั่นในนโยบายและผลงานของพรรค ส่วนอีก 19 คนตอบว่า ประชาชนยังไม่มั่นใจในพรรคกิจสังคมเท่าใด ความนิยมจึงไม่อาจจะวัดได้

เกี่ยวกับอนาคตทางพรรคกิจสังคม 25 คน หรือ 57.5% ตอบว่า ในเวลาต่อไป พรรคกิจสังคมอาจจะมิขนาดเล็กลงถ้ายังไม่เข้าใจปัญหาที่มีอยู่ในพรรคในขณะนี้ 15 คน หรือ 34.5% ตอบว่า พรรคจะก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ จากชื่อเสียงและผลงานของพรรคที่ผ่านมา และอีก 2 คน หรือ 2.3% ตอบว่าอนาคตยังไม่แน่นอนแล้วแต่สถานการณ์ทางการเมือง

ทางด้านเจ้าหน้าที่พรรคมีคำถามเพียงส่วนเดียวเกี่ยวกับอนาคตของพรรค คำถามแรก คือ การให้ความเคารพนับถือบุคคลต่าง ๆ ในพรรคอันดับ 1 คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ 90 คะแนน อันดับ 2 คือนายทองหยด จิตตะวีระ ได้ 33 คะแนน อันดับ 3 คือ นายหงส์ สารสิน ได้ 25 คะแนน อันดับ 4 คือ นายบุญเท่ง ทองสวัสดิ์ ได้ 21 คะแนน อันดับ 5 นายประยูร จินดาศิลป์ได้ 18 คะแนน อันดับ 6 นายไพโรจน์ ชัยพร และ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา ได้ 12 คะแนนเท่ากัน อันดับ 7 นายเกษม ศิริสัมพันธ์ ได้ 11 คะแนน อันดับ 8 นายประกายเพชร อินทุโสภณ ได้ 9 คะแนน อันดับ 9 นายโกศล ไกรฤกษ์ ได้ 8 คะแนน และอันดับ 10 นายไพโรจน์ ชัยศักดิ์ ได้ 7 คะแนน

อีกคำถามหนึ่งเกี่ยวกับผู้ที่เหมาะสมในตำแหน่งหัวหน้าพรรคสืบต่อจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ 10 คน หรือ 52.6% ไม่ออกความเห็น 2 คน หรือ 10.5% บอกว่าแล้วแต่พรรค มี 1 คนหรือ 5.3% บอกไม่เห็นจะมีใครเป็นหัวหน้าพรรคแทน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ได้ ที่มีตอบเลือก

นายหงส์ สารสิน กับ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา รายนละ 2 คนเท่ากับ หรือ 10.5% และ
เลือกนายบุญชู ไรงนเสถียร กับนายไพโรจน์ ชัยพร อีกรายนละ 1 คน หรือ 5.3%

ทางด้านสมาชิกพรรคเกี่ยวกับการให้ความเคารพนับถือบุคคลต่าง ๆ ในพรรค
อันดับ 1 คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ได้ 280 คะแนน อันดับ 2 คือ นายสุเทพ อัครถาวร ได้
125 คะแนน อันดับ 3 คือ พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา ได้ 89 คะแนน อันดับ 4 คือ นายโกศล
ไกรฤกษ์ ได้ 62 คะแนน อันดับ 5 คือ นายหงส์ สารสิน 54 คะแนน อันดับ 6 คือ นายเกษม
ศิริสัมพันธ์ ได้ 48 คะแนน อันดับ 7 คือ นายบุญแห่ง ทองสวัสดิ์ ได้ 28 คะแนน อันดับ 8
คือ นายบุญชู ไรงนเสถียร ได้ 22 คะแนน อันดับ 9 นายสุรเชษฐ์ สิทธิชัยเกษมได้ 17
คะแนน และอันดับ 10 คือ นายอำนาจ คงมีสุข ได้ 13 คะแนน มีข้อสังเกตว่านายสุเทพ
อัครถาวร ซึ่งเป็นผู้อำนวยการฝึกรอชมวิศวรรสังคมได้รับคะแนนมาเป็นอันดับ 2 ก็คงเนื่องจาก
ความใกล้ชิดกับสมาชิกพรรคเหล่านี้เอง

เกี่ยวกับผู้เหมาะสมที่จะดำรงตำแหน่งสืบต่อจาก ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ 18 คน หรือ
28.6% เลือก พล.อ.อ.สิทธิ เสวตศิลา 9 คน หรือ 14.3% เลือกนายหงส์ สารสิน 7 คน
หรือ 11.1% เลือกนายบุญชู ไรงนเสถียร 5 คน หรือ 8% เลือกนายโกศล ไกรฤกษ์ ที่เลือก
นายสุเทพ อัครถาวร และนายบุญแห่ง ทองสวัสดิ์ มี 2 รายเท่ากับ หรือเท่ากับ 3.2%

เกี่ยวกับผลกระทบกระเทือนที่จะเกิดขึ้นหากมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรค 47 คน
หรือ 74.7% ตอบว่า อาจจะมีควมวุ่นวายบ้างในระยะแรก แต่คงไม่ถึงกับพังสลาย 8 คน
หรือ 12.7% ตอบว่าไม่มีผลกระทบกระเทือนอะไรเท่าใดนัก และอีก 7 คน หรือ 11.1% ตอบว่า
อาจจะเกิดปัญหาหากต่อพรรคคือไม่สามารถจะหาผู้สืบต่ออำนาจได้

เกี่ยวกับปัจจัยที่จะทำให้พรรคอยู่รอด 35 คน หรือ 55.7% ตอบว่าสมาชิกพรรค
63 คน หรือ 36.6% ตอบว่าผู้นำ 6 คนหรือ 9.5% ตอบว่า ส.ส.ของพรรคมีเพียง 2 คน หรือ
3.2% ที่ตอบว่าเงิน

เกี่ยวกับความนิยมของประชาชนที่มีต่อพรรคกิจสังคม 33 คน หรือ 52.5% ตอบว่า
ประชาชนยังไม่มั่นใจในพรรคกิจสังคมเท่าใด ความนิยมจึงไม่แน่นอน 29 คน หรือ 46.1%
ตอบว่า ประชาชนนิยมในพรรคกิจสังคมมากเพราะมีนโยบายและผลงานที่ประชาชนชื่นชอบ

เกี่ยวกับอนาคตของพรรคกิจสังคม 33 คน หรือ 58.8% ตอบว่า จะเป็นพรรคที่
ก้าวหน้าเต็มโตต่อไปเรื่อย ๆ ด้วยนโยบายและผลงานของพรรค 16 คน หรือ 25.4% ตอบว่า

มีแนวโน้มว่าจะ เป็นพรรคที่เล็กกลางหากยังมีปัญหาต่าง ๆ ภายในพรรคอยู่มากเช่นนี้ และอีก 10 คน หรือ 16% ตอบว่า อนาคตของพรรคไม่แน่นอนแล้วแต่สถานการณ์ทางการเมือง

เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับพรรคในเวลาต่อไป 35 คน หรือ 55.7% ตอบว่า จะแน่นอน ในพรรคกิจสังคมตลอดไปไม่มีวันเปลี่ยนแปลง 15 คน หรือ 23.9% ตอบว่าจะเลิกสนับสนุน พรรคกิจสังคมถ้าพรรคกิจสังคมถ้าพรรคดำเนินงานผิดพลาด 7 คน หรือ 11.1% ตอบว่า ถ้าพรรคดำเนินงานไม่เป็นที่พอใจจะหันเหไปสนับสนุนพรรคอื่น และอีก 6 คน หรือ 9.5% ตอบว่า ยังไม่ปักใจในพรรคใดพรรคหนึ่งขอศึกษาทุกพรรคไปเรื่อย ๆ

สรุปความคิดเห็นของทั้ง 3 ฝ่ายปรากฏผลได้ว่า

1. ส่วนใหญ่รักชอบพอและสนับสนุนพรรคกิจสังคมด้วยดี สิ่งหนึ่งอันเป็นที่เชิดหน้าชูตาของพรรคกิจสังคม มีความเห็นโน้มไปทางผู้นำพรรคและนโยบายกับผลงานของพรรคตลอดสิ้นในอัตราใกล้เคียงกัน
2. ส่วนใหญ่เห็นว่าถ้าหากมีการเปลี่ยนแปลงหัวหน้าพรรคแล้ว พรรคกิจสังคมก็คงจะยังดำเนินงานทางด้านการเมืองได้ต่อไป แต่อาจจะมึปัญหาบ้างในระยะแรก ๆ
3. ความอยู่รอดของพรรคนั้น มีความเห็นแตกต่างกันไป ฝ่าย ส.ส.กับเจ้าหน้าที่พรรคให้ความสำคัญทางด้านผู้นำ แต่สมาชิกพรรคเห็นว่าสมาชิกพรรคมีความสำคัญมากที่สุด
4. ความนิยมของประชาชนที่มีต่อพรรคยังมีมากอยู่ แต่อนาคตของพรรคนั้นยังไม่แน่นอนเท่าใดนัก อย่างไรก็ตาม ทุกฝ่ายก็มองอนาคตของพรรคในด้านดี และจะสนับสนุนพรรคกิจสังคมตลอดไป เป็นจำนวนข้างมาก

ค. ความเข้าใจในปัญหาของพรรค ทางด้านผู้แทนราษฎรของพรรคเกี่ยวกับปัญหาในแบบสอบถามจำนวน 9 ปัญหา โดยให้เรียงลำดับปัญหาที่คิดว่าเป็นปัญหารุนแรงมากที่สุด ให้ใส่เลข 1 จนถึงปัญหาที่รุนแรงน้อยที่สุดก็ได้เลข 9 สรุปได้ว่า ปัญหารุนแรงที่สุด คือ ปัญหาการขาดผู้สืบต่อตำแหน่งหัวหน้าพรรค อันดับ 2 ปัญหาบุคคลในพรรคมีการแบ่งแยกกันเป็นฝักเป็นฝ่าย อันดับ 3 ปัญหาการเลือกตั้งที่ยุ่งยาก และขาดการวางแผนที่ดี อันดับ 4 ปัญหาความไม่พร้อมในเรื่องงบประมาณและแหล่งสนับสนุนทางการเงิน อันดับ 5 ปัญหาการบริหารพรรคผู้ใหญ่ของพรรคไม่เอาใจใส่ดูแลลูกพรรคเท่าที่ควร อันดับ 6 ปัญหาการขาดฐานมวลชน เป็นฐานคะแนนให้แก่พรรค อันดับ 7 ปัญหาการเผยแพร่ข่าวสารของพรรคยังไม่มีประสิทธิภาพ อันดับ 8 ปัญหาการบริหารสมาชิกยังไม่ดี และอันดับ 9 ปัญหาอุปกรณ์เครื่องใช้ในพรรคยังไม่พอเพียง

เกี่ยวกับความร่วมมือในการเสนอแนะข้อแก้ไขต่อปัญหาต่าง ๆ ของพรรคดังกล่าว 33 คน หรือ 76.7% ให้ข้อเสนอนั้นอย่างน้อยคนละ 2 ข้อมากที่สุด 8 ข้อ มีเพียง 10 คน หรือ 23.3% ไม่มีข้อเสนอนั้น

ทางด้านเจ้าหน้าที่พรรคซึ่งให้ตอบปัญหาเช่นเดียวกันกับ ส.ส. สรุปได้ว่า ปัญหา รุนแรงที่สุดอันดับ 1 คือ ปัญหาบุคคลต่าง ๆ ในพรรคแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่าย อันดับ 2 ปัญหาผู้ใหญ่ของพรรคไม่เอาใจใส่ในลูกพรรคเท่าที่ควร อันดับ 3 ปัญหาการสร้างฐานมวลชนของพรรค อันดับ 4 ปัญหาความไม่พร้อมในแผนงานการหาเสียงเลือกตั้ง อันดับ 5 ปัญหาการบริการสมาชิกยังขาดตกบกพร่อง อันดับ 6 ปัญหาการเงินของพรรคยังขาดแคลน อันดับ 7 ปัญหาการสืบต่อตำแหน่งหัวหน้าพรรค อันดับ 8 ปัญหาการบริหารงานพรรคยังสับสนหาคณรับผิดชอมยาก และ อันดับ 9 ปัญหาอุปกรณ์เครื่องใช้ของพรรคยังไม่พอเพียง

เกี่ยวกับความร่วมมือในการเสนอข้อคิดเห็นในการปรับปรุงแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของพรรค เจ้าหน้าที่พรรคทุกคนให้ความร่วมมือในการเสนอข้อคิดเห็นเป็นอย่างดี อย่างน้อยที่สุดก็คนละ 2 ข้อ ที่มากที่สุดให้มา 11 ข้อ

ทางด้านสมาชิกพรรคเกี่ยวกับการจัดอันดับปัญหาของพรรค มีผู้ไม่ออกความเห็นอยู่ 1 คน แต่อีก 62 คนที่ตอบมาสรุปได้ว่าปัญหาที่มีความรุนแรงอันดับ 1 คือ ปัญหาการที่บุคคลต่าง ๆ ในพรรคมีการแบ่งพรรคแบ่งพวกกัน อันดับ 2 ปัญหาการขาดผู้สืบต่อตำแหน่งหัวหน้าพรรค อันดับ 3 ปัญหาการบริหารพรรคยังแย้ ผู้ใหญ่ไม่เอาใจใส่ดูแล อันดับ 4 ปัญหาฐานมวลชนของพรรคยังไม่ดี อันดับ 5 ปัญหาความไม่พร้อมในเรื่องงบประมาณและแหล่งสนับสนุนทางการเงิน อันดับ 6 ปัญหาการประชาสัมพันธ์ของพรรคไม่ดี อันดับ 7 ปัญหาการเลือกตั้งไม่มีประสิทธิภาพและขาดการวางแผนที่ดี อันดับ 8 ปัญหาอุปกรณ์และเครื่องใช้ของพรรคยังขาดแคลน และอันดับ 9 การบริการสมาชิกยังไม่ดี

เกี่ยวกับความร่วมมือในการให้ข้อคิดเห็นเพื่อแก้ไขปรับปรุงปัญหาต่าง ๆ ของพรรค ส่วนใหญ่ให้คำแนะนำมีเพียง 9 คนที่ไม่ตอบ และที่ตอบมาอย่างน้อยก็ 1 ข้อ และมากที่สุด 8 ข้อ

สรุปความคิดเห็นของบุคคลทั้ง 3 ฝ่าย เกี่ยวกับความเข้าใจในปัญหาต่าง ๆ ของพรรค ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับปัญหาการแตกแยกแบ่งฝักแบ่งฝ่ายในพรรค เป็นปัญหารุนแรงที่สุดคือพรรคมีเพียงด้าน ส.ส. ที่ให้ความสำคัญกับปัญหาการสืบต่อตำแหน่งหัวหน้าพรรค ปัญหาการบริหารพรรคและการเลือกตั้งเป็นปัญหาระดับรอง ๆ ลงมา ส่วนการให้ความร่วมมือในการเสนอข้อคิดเห็นเพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาของพรรคส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือด้วยดี และเสนอข้อแก้ไขปรับปรุงมาคนละมาก ๆ ในแนวโน้มที่ต้องการให้พรรคกิจสังคมพัฒนาดีขึ้นเรื่อย ๆ

ง. ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองไทยปัจจุบัน เกี่ยวกับความเห็นในส่วนนี้ มีให้ตอบเพียงฝ่ายเดียว คือ ผู้แทนราษฎรของพรรค ในประเด็นแรกเกี่ยวกับความเห็นที่ว่าทหารกับข้าราชการควรจะยุ่งเกี่ยวกับการเมืองหรือไม่ 19 คน หรือ 43.7% ตอบว่า ทหารและข้าราชการควรให้ความร่วมมือกับพรรคการเมืองในการสร้างประชาธิปไตย 11 คน หรือ 25.3% ตอบว่าทหารและข้าราชการยุ่งเกี่ยวทางการเมืองได้ แต่ขอให้ดำเนินไปตามกฎหมาย เช่นตามรัฐธรรมนูญ 7 คน หรือ 16.1% ตอบว่า ทหารและข้าราชการกับพรรคการเมือง ควรจะมีการแบ่งแยกหน้าที่ให้ชัดเจนไม่ควรก้าวล่วงกิจการของกันและกัน และอีก 6 คน หรือ 13.8% เห็นว่าทหารและข้าราชการไม่ควรจะยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเลย เพราะมันเป็นหน้าที่ของผู้แทนราษฎร

ในประเด็นต่อมาเกี่ยวกับอิทธิพลเชิงเปรียบเทียบในทางการเมืองระหว่างทหารและข้าราชการกับพรรคการเมือง 30 คน หรือ 69.1% ตอบว่า ทหารและข้าราชการมีอำนาจและอิทธิพลครองอำนาจระบบการเมืองไทยมาก ยากที่จะให้พรรคการเมืองเข้าคัดค้านดั่งดุษฎี และอีก 13 คน หรือ 30.9% ตอบว่า พรรคการเมืองจะมีอำนาจมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะสามารถผลักดันทหารและข้าราชการให้วางตัวเป็นกลางทางการเมืองได้

ในประเด็นสุดท้าย เกี่ยวกับพัฒนาการของประชาชนไทยในทางการเมือง 27 คน หรือ 62.2% ตอบว่าประชาชนยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเมืองเท่าไร ไม่สนใจที่จะมาใช้สิทธิ ต้องจูงใจด้วยอำมสินจ้าง ยังไม่เข้าใจในระบบพรรค และยังไม่เลือกผู้แทนด้วยความชอบพอส่วนตัวและอีก 16 คน หรือ 36.8% ตอบว่าประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองค่อนข้างดี ตัดสินใจเลือกผู้แทนเป็นพรรค พิจารณานโยบายไม่สามารถจะหลอกลวงชักจูงได้ง่าย ๆ สนใจมาหังคำปราศรัยและมาใช้สิทธิกันมาก

สรุปความคิดเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่เห็นว่ามีความจำเป็นที่ทหารและข้าราชการจะต้องมายุ่งเกี่ยวกับการเมืองเพื่อร่วมกันสร้างสรรค์ระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้จะต้องดำเนินไปตามกฎหมายทางการเมือง เนื่องจากว่าทหารและข้าราชการยังคงมีอำนาจและอิทธิพลมากในทางการเมือง และคงจะต้องใช้เวลาพอสมควรที่พรรคการเมืองจะพัฒนาจนพอที่จะสามารถดำเนินบทบาททางการเมืองได้ตามลำพัง ทางด้านประชาชนนั้นก็ยังได้พัฒนาเท่าใดนัก เนื่องจาก ส.ส. ส่วนใหญ่มีความเห็นว่าประชาชนยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมืองไม่ดีพอ ,

ประวัติผู้เขียน

นายทวีศักดิ์ พันธุ์สุระ เกิดเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2502 ที่จังหวัดพระนครศรี
 สำเร็จการศึกษาจากคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ.2522 จากนั้นเริ่ม
 เข้าทำงานที่พรรคกิจสังคม ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิชาการ ตำแหน่งสูงสุดเป็นเลขานุการ
 หัวหน้าพรรค (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช) ปัจจุบันเป็นข้าราชการสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย